

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СХОДОЗНАВСТВА ім. А. Ю. КРИМСЬКОГО
УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ КИТАЄЗНАВЦІВ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

КИТАЄЗНАВЧІ ДОСЛІДЖЕННЯ

漢學研究

№ 4, 2023

Заснований у 2011 р.

Видавничий дім
«Гельветика»
2023

Затверджено до друку вченою радою
Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України 26.12.2023 (протокол № 6)
та вченою радою ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана» 30.11.2023 (протокол № 3)

Головний редактор:

Цимбал Л. І., д. е. н., професор

Науковий редактор:

Кіктенко В. О., д. філос. н., старший науковий співробітник

Редакційна колегія:

Білошапка В. А., д. е. н., професор

Блудова Т. В., д. е. н., професор

Бубенок О. Б., д. і. н., професор

Гальперіна Л. П., к. е. н., професор

Дмитрів І. І., к. філ. н.

Дроботюк О. В., к. е. н.

Ісаєва Н. С., д. філ. н., доцент

Калюжна Н. Г., д. е. н., доцент

Корнилюк Р. В., д. е. н.

Корсак Р. В., д. і. н., професор

Кудирко Л. П., к. е. н., професор

Кшановський О. Ч., д. філ. н., професор

Ло Цзюнь, д. філос. в літературознавстві (КНР, Пекін)

Макарівс Пламен, д. філос. н., професор (Болгарія, Софія)

Маршалек-Кава Джоанна, д. політ. н., доцент (Польща, Торунь)

Отрощенко І. В., д. і. н., старший науковий співробітник

Петкова Л. О., д. е. н., професор

Примостка О. О., д. е. н., професор

Пун Вай Чін, д. філос. в економіці, доцент (Малайзія, Субанг-Джая)

Родіонова Т. А., к. е. н.

Сандул М. С., к. е. н.

Сюй Баофен, д. філос. в літературознавстві, професор (КНР, Пекін)

Тарасенко М. О., д. і. н., старший науковий співробітник

Хамрай О. О., д. філол. н., старший науковий співробітник

Хуан Чжоюе, д. філос. в літературознавстві, професор (КНР, Пекін)

Черкас Н. І., д. е. н., доцент

Яворська Г. М., д. філол. н., професор

Комп'ютерний дизайн і макетування:

Кузнєцова Н. С.

Адреса редакції:

01001, Київ 1, вул. Грушевського 4, кімн. 211

Редакція не завжди поділяє позицію авторів.

У разі передруку посилання на «Китаєзнавчі дослідження» обов'язкове.

*Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення
StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.*

Включено до Переліку наукових фахових видань України категорії Б у галузі філософських, філологічних, політичних та економічних наук (спеціальності 033 «Філософія», 035 «Філологія», 051 «Економіка», 052 «Політологія», 071 «Облік і оподаткування», 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», 073 «Менеджмент», 075 «Маркетинг», 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», 292 «Міжнародні економічні відносини») відповідно до Наказу МОН України від 26.11.2020 № 1471 (додаток 3).

Свідоцтво про державну реєстрацію: KB 23663-13503ПР від 17.12.2018.

ISSN 2409-904X (Print)

ISSN 2616-7328 (Online)

© Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України, 2023

© ГО «Українська асоціація китаєзнавців», 2023

© ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», 2023

ЗМІСТ

Історія, філософія, наука та культура Китаю

Jie Li

A Forgotten Corner in the British Empire – A Concise History
of Shaman in Modern China, 1859–19435

Є. В. Гобова

Еволюція націоналістичних наративів у сучасному Китаї:
від століття національного приниження до «кібернаціоналізму»13

В. О. Кіктенко

Філософія Мартіна Гайдеггера у працях китайських
філософів-марксистів: від ідеологічного заперечення
до формування системних досліджень.....30

Китайська мова та література

Ю. Ю. Ковальчук

Структурно-функційний компонент як спосіб класифікації
оцінних предикатів у сучасній китайській мові53

Н. В. Руда

Структурно-семантичні особливості багатоконпонентних
складних речень зі складнопідрядною структурною основою
в сучасній китайській мові64

TABLE OF CONTENT

History, Philosophy, Science and Culture of China

Jie Li

A Forgotten Corner in the British Empire – A Concise History
of Shamiian in Modern China, 1859–19435

Ye. Hobova

The Evolution of Nationalist Narratives in Contemporary China:
From a Century of National Humiliation to “Cyber-Nationalism”13

V. Kiktenko

Martin Heidegger’s Philosophy in the Works of Chinese Marxist
Philosophers: Shifting from Ideological Denial to Systematic Studies30

Chinese Language and Literature

Yu. Kovalchuk

Structural-functional component as a method of classification
of evaluative predicates in modern Chinese53

N. Ruda

Structural-semantic features of polypredicative compound sentences
in modern Chinese language.....64

ІСТОРИЯ, ФІЛОСОФІЯ, НАУКА ТА КУЛЬТУРА КИТАЮ

UDC 908

DOI <https://doi.org/10.51198/chinesest2023.04.005>

A FORGOTTEN CORNER IN THE BRITISH EMPIRE – A CONCISE HISTORY OF SHAMIAN IN MODERN CHINA, 1859–1943

Jie Li

Doctor of Philosophy in History, University of Edinburgh
Lecturer, Department of History, Hong Kong Baptist University
Kowloon Tong, Hong Kong
jjelican2009@hotmail.com

The article illustrates the history of Shamian, which is a small and obscure island located in the very corner of Guangzhou, China. This place had been leased as a concession to Britain until 1943. The history and development of Shamian concession was coincided with the first Sino-British encounter and the opening of China to the West, and it symbolized the imperial partition as well as the social transformation of China.

In this article, the author traces back the origin of Shamian, its beautiful environment and surroundings, its European life style, its unique cultural atmosphere, its British-based institutions, its segregation and discriminative policy against Chinese, which led to the upheavals of many Chinese residents culminating in the large Sino-British conflicts and massacre in 1925, when the place was under siege for more than one year.

After the incident, both Chinese and British claimed they were ignorant and on the right side of history, and it was the other side should take the responsibility for the occurrence of the tragedy. Such dispute continues to the present as an unsettled historical case.

Shamian finally returned to the Chinese rule at the end of World War II, which closed the last chapter of foreign colonialism in Chinese history.

After the Communist government took power in 1949, China was closed to the West for almost thirty years, and Shamian became the best teaching example of anti-imperialism for the Red China. Only until Deng Xiaoping, who initiated the new national policy of “openness and reform”, took power in 1978, did Shamian begin to change its outlook which resembled more like its pre-1949 face.

Since then, Shamian has been rebuilt with its previous European style architectures and cultural relics. It is a special district of foreign consulates in the city of Guangzhou and it becomes China’s symbol of opening to the whole world.

For many Westerners, Shamian arouses their nostalgic feeling of a little mirror of Europe in modern China. But for many Chinese, this place recalled an era of capitulationism and impotence; many labelled it as one of China’s monuments of national humiliation, especially after the outbreak of the incident in 1925, Shamian was increasingly stigmatized by the jingoists as a symbol of foreign imperialism in China.

At the end, however, no one can deny that the concession not only contributed to the modernization of Guangzhou, but also set China on the irreversible course of modernity. Under the rule of European and the influence of Western civilization, the former foreign enclave once became a very cosmopolitan place in a backward China. The island had aroused so many romantic memories for the Westerners, and at least it had created a niche in the history of modern China as well as in the history of British Empire.

Key words: Shamian, concession, British empire, foreign imperialism, modern China, European, Guangzhou, massacre, incident.

Author's Biography

Jie Li completed his PhD in History at the University of Edinburgh in 2017. While his primary interest is modern and contemporary Chinese history, Jie Li's research covers many fields, which include China's international relations since 1949, the histories of the former Soviet Union and communism, and the Cold War. His recent publications include: *Gorbachev's Glasnost and the Debate on Chinese Socialism among Chinese Sovietologists, 1985–1999* (Journal of the British Association for Chinese Studies December 2016); *Xinjiang's Islamic Resurgence: A View from 1990s Chinese Sovietology* (Journal of Humanities and Cultural Studies 2016); *The Use of Lenin in Chinese Sovietology in the 1990s* (Routledge India 2019). In addition, he has published a number of commentaries on contemporary Chinese affairs as well as book reviews on a variety of historical scholarship. Some of these works appeared in the *Twenty-first Century Bimonthly* administered by the Institute of Chinese Studies at Chinese University of Hong Kong. He is currently a Lecturer in the Department of History at Hong Kong Baptist University. He can be contacted at <jielican2009@hotmail.com>.

The Origin

Shamian is a small and obscure island (0.3 sq km) in Guangzhou (the capital city of Guangdong Province), China, and it is located in the very corner of the city [Canton Advertising and Commission Agency 1971, 7]. In the aftermath of the Second Opium War (1856) during the Qing Dynasty (1644–1910), Shamian was leased as a concession to Britain and France, and the Chinese were not entitled to reclaim it until 1943¹. The emergence of Shamian concession was coincided with the first Sino-British encounter and the opening of China to the West, and it symbolized the imperial partition as well as the social transformation of China².

When the British first came to China in the seventeenth century and their request for lucrative trade arrangement with the Qing Dynasty was turned down until 1685, when the Kangxi Emperor decided to open the ports of China to foreign trade. However, by 1757 Kangxi's grandson Qianlong Emperor restricted all foreign trade to the city of Guangzhou. From 1757 until the first Opium War in 1842, all foreign trade was through Guangzhou, and foreigners could deal only with the official government-approved agents – the monopolistic guild or the *Gonghang* (factories) [Spence 1999, 145–151].

Since then, the Sino-British trade became dominated by items such as tea (from China to Britain) and silver (from Britain to China). However, such mutual trade strongly favoured the Chinese side, as Britain had to purchase silver from continental Europe and Mexico to supply the Chinese appetite for silver, which was a costly process then. In tackling such trade deficit, the British came up with a solution on

¹ In this article I will consistently use present spelling of Chinese words in pinyin system, rather than the old form in Wade-Giles transcription, for example, *Shamian* and *Guangzhou* will be in place of *Shameen* and *Canton* respectively.

² Treaty ports in China for foreigners might be either concessions or settlements. In a settlement, the local administration simply designed a foreign district, leaving the newcomers to negotiate the terms of occupation with existing landowners. Concessions existed where the local authorities made available a block of land to a particular foreign power which took responsibility for subdividing it and leasing sections of it to new foreign residents. In either case, the foreign quarter soon tended to take on foreign characteristics. In the treaty ports Europeans and Americans live in their own quarters, with streets well paved and lighted, houses in European style, and shops full of American and English goods.

opium, which was supposed to be a medical ingredient, but had been constantly abused as drug addiction. British sales of opium to China in large amounts began in 1781 and between 1821 and 1837 sales increased fivefold. The Qing government had largely ignored the problem until abuse of the drug had spread widely in China [Spence 1999, 151–163].

Alarmed by the reverse in silver flow and the epidemic of an estimated 2 million addicted Chinese, the Qing government determined to pressure the Britons to end the opium trade. However, the intransigent British decided to fight the first Opium War to defend their trade interest. The result of the War was the signature of the Treaty of Nanking on August 29, 1842, which stipulated the abolishment of the *Gonghang* in Guangzhou and the opening of four additional ports to foreign trade. Nevertheless, the provisions of the Treaty continued to be ignored and foreigners were still not allowed inside the walls of Guangzhou. Such mutual distrust left the seed of further conflicts between China and Britain [Spence 1999, 163–167].

During the Second Opium War in 1856 between China and Britain/France, and in October of the same year a mob of retaliation pillaged and burned all the foreigner residences in Guangzhou. In 1857, an expedition which had been dispatched from Britain, attacked the city and it was taken on 29th of that month. When the foreign merchants returned to Guangzhou to establish trade after the capture of the city, they found the factories and the buildings in ruins [Virgil Ho 2005, 50].

Considerable discussion subsequently took place as to the selection of another site in Guangzhou for a permanent British settlement and trade, and it was eventually determined that an extensive mud flat known as Shamian meaning “sandy face”, should be filled and appropriated. Between 1859 and 1862 the mud flat was filled in and a granite wall erected to form an island, taking the shape of a half an egg [Garrett 2002, 125].

Finally, the sandbank was to become an artificial island, surrounded by water, and with gates on the bridges to keep the Chinese out. The cost of building the concession was estimated to be between pound 70.000 to 81.250. The British allowed their allies, the French, to have the remaining fifth as reward for their assistance in the recent hostilities, but their representatives did not join the British on Shamian until much later [Garrett 2002, 126].

Shamian measured 2.850 feet (almost 900 meters) long and 950 feet (300 meters) wide, and was separated from the western suburb of Guangzhou by a narrow canal, two bridges linked the island to the city. Although the island was not a fenced-off foreign concession, the foreign residents there consciously turned the island into an “autonomous” area set apart from the rest of Guangzhou [Garrett 2002, 127]. Since then, in the case of British, they demonstrated that it was possible for them to convert this small sandbar into a modern and Europeanized fine place.

The Beauty

When Shamian was woven, the British brought all sorts of Western materials. With these they built homes and offices of such pattern as had not been seen in China before. On the island, the gardens, tennis courts, and broad avenues were covered by palms, creepers, and tropical plants. Shamian housed a number of government offices and one consulate, and was a well-preserved remnant of the nineteenth century foreign presence [Hutcheon 1990, 23].

The concession was laid out amidst abundant shrubs and the roads were shaded with well-grown banyans, in contrast to the city of treeless Guangzhou which

surrounded it. It was so small that even at a leisurely walk one could not occupy more than twenty minutes in encircling it [Elder 1999, 18]. There was only one Central Avenue on the island, and it was a grass park lain between the dwelling houses [Elder 1999, 19]. As Robin Hutcheon comments:

“After a hard day at the office this delightful place offered the residents of Shamian the opportunities to relax and unwind. In the cool of the evening it was much favored by those who enjoyed stroll in the peace and serenity of this well manicured public garden, an oasis of calm in a city often plagued by violence” [Hutcheon 1990, 62].

Like other places under the rule of imperial empires in the world, when Shamian became a European concession, whereupon it was reflected in the opulent European colonial-style architectures, not only for British alone, but a mixture of the styles of different countries.

Beneath the spreading branches of leafy banyan trees could be seen the white walls of the Anglican Christ Church (Church of England) in Shamian, and it was erected on Central Avenue between 1864 and 1865. The Church drawn a full congregation for the Sunday morning services conducted both in Cantonese and in English [Garrett 2002, 127].

Shamian became a comfortable base for all its European inhabitants, with luxurious homes, ample servants and a variety of recreations. There was a communal lawn between the houses, the lawn was kept planted, pruned, and mown by the Shamian Council and was used by all residents. It had swings, seesaws, merry-go-rounds, sliding boards, and sand piles for the children [Hutcheon 1990, 40].

The buildings for the British Consulate were erected in Shamian in 1865 [Garrett 2002, 127–128]. Representatives of other nations were eventually admitted into Shamian and there were ten consulates by 1873 [Garrett 2002, 130].

The business sector in Shamian was also flourishing since the onset of the concession. Major banks gradually opened in imposing classical-style buildings on Central Avenue, first came the Hong Kong and Shanghai Banking Corporation (HSBC), today a major world-wide institution, first set up a branch in Guangzhou in 1880 [Garrett 2002, 130]. Then the Chartered Bank of India, Australia and China, the Bank of Taiwan, and the National City Bank of New York, those handsome premises were all opened on Central Avenue on 29 October 1921 [Garrett 2002, 131].

The beauty and orderliness of Shamian, due to not only its proliferation of European architecture, but also the public facilities, the nature, and the life. The whole island was like a public garden, shaded by extensive planting of trees and lawns as well as laid out with a cricket pitch, a football field, a bowling green, and eight grass tennis courts [Virgil Ho 2005, 51]. Particularly for the Shamian Lawn Tennis Club opened in August 1877, and it was the pride of the British concession, producing many champions in the Far East, and the envy of foreign residents throughout southern China [Garrett 2002, 132].

The Shamian Hotel, the only one British-built hotel in Guangzhou, opened in May 1888 to accommodate the tourists from all over the world. It was renamed the Victoria Hotel in November 1895 in honour of the reigning British monarch [Garrett 2002, 134].

Valery Garrett once eulogized the idyllic scenes of Shamian in following words:

“The grand British wedding reception appeared to have been an occasion when the whole of Shamian turned out. A group of residents in the English section formed

the Guangzhou Garden Fund in 1864 and organized the planting of several hundred trees, including many varieties of fruit trees, which attracted thousands of singing birds. Broad walks were shaded by banyans, while handsome brick houses and a bicycle track gave Shamian the appearance of an English suburb, and the island won admiration from the general public in Guangzhou. The “Europeanized” ambience was so tranquil and peaceful that all contemporary guidebooks on Guangzhou, both in English and Chinese, strongly recommended to their readers a walk on the island” [Garrett 2002, 128].

The Surroundings

The establishment of Shamian benefited not only its own area, but also its surroundings within the city of Guangzhou. The island of Shamian seemed a wise choice, for it lay close to Shaji Road in Li Wan District of western Guangzhou, where is one of the most bustling areas in the downtown of the city up to present. Many Cantonese merchants lived in Shaji Road and whose business with foreigners was long established. Thanks to the founding of Shamian, since the early 1900s many Western merchants, missionaries, and ministries were always paying a visit as well as doing business in Shaji Road after they had settled down in the concession. In the middle of twentieth century, not only the Westerners, but also the Hong Kong and overseas Chinese all came to the area to make money [Elder 1999, 22].

As the business sector growing, many foreign banks, missionary schools, hotels, and restaurants all flourished overnight in Shaji Road during the first half of the twentieth century. Besides, Shaji Road had turned to be not only a mercantile site, but also an attraction of tourism with its admiring typical Cantonese architectures and local customs [Zhong Junming 1999, 49–56]. It continued to draw travellers around the globe, many foreigners’ diaries and letters extolled its charms and helped to form the Western perception of not only the city, but China as well [Zhong Junming 1999, 56].

The Segregation

Although Shamian was the Eden Garden for the Whites, however, it might be a forbidden zone for the Chinese, as throughout the history of the concession, Chinese were generally excluded except for the servants, some officials, and selected businessmen.

In this semi-banned place to the Chinese, since they were required to produce a permit issued by Shamian Municipal Council to gain entry to the island, and they were forbidden to travel on all parts of Shamian apart from some exceptional conditions. Chinese were consistently prohibited from renting any premises or dwelling there, and the gates to the island were normally not open to Chinese [Virgil Ho 2005, 53]. As Valery Garrett observes:

“Security was tight around the island. Guards stood at the two bridges, preventing Chinese from crossing unless they had a pass. No Chinese were allowed to own property on Shamian nor even to sleep there as guests. They were only allowed to reside on the island as servants, with a ratio of about three servants to every one foreigner” [Garrett 2002, 133].

Those permitted Chinese were mainly the wealthy merchants who were invited by the European officials, and the Chinese who entered the island were only allowed to take the sedan chair, carried by barefoot men and was the only vehicle permitted in Shamian [Virgil Ho 2005, 54]. Gungwu Wang once described:

“No Chinese can put his foot on Shamian except in dispatch of business or as a servant to a Westerner. A Chinese here in either of these capacities cannot sit down to adjust a shoe fastening on one of the comfortable benches under the tree shade on which Westerners enjoy the river breezes” [Gungwu Wang 2003, 17].

Such overcautious policy as put into effect against the native population, later provided a convenient target for accusations by Chinese fanatics against the foreign Shamian inhabitants.

The Incident

The long time British imperialist exploitation and its practice of segregation always lead to the upheavals of Chinese, and Shamian is one of the best examples to illustrate such phenomenon.

On May 30, 1925 (later enshrined in China’s revolutionary history as the “May Thirtieth Incident”), British police in Shanghai shot several Chinese protestors and resulted in killing eleven people and wounding many others. Afterwards Shanghai citizens promptly went on strike, and workers throughout much of south China responded with protests and anti-foreign boycotts, most of them directed at Britain [Hutcheon 1990, 80].

The “May Thirtieth Incident” in Shanghai outraged many Chinese, and it incensed the popular resentment of anti-British feeling throughout south China. There was a more serious massacre happened in Guangzhou a few days later, and its flash point was exactly in the little concession of Shamian [Hutcheon 1990, 81].

On June 20, 1925 many Guangzhou residents were called on, and a parade of Chinese military cadets, university students, and the labours marched along the waterfront facing Shamian on Shaji Road. Lined up on the island opposite were British and French marines. Suddenly troops from the concession forces fired on a crowd of protesters, killing more than fifty of the Chinese demonstrators and leaving many more injured. It was later known as the Shaji Massacre [Garrett 2002, 173].

Shamian was besieged for about sixteen months, after the June 22 the island was entirely deserted by all the residents, and the concession was practically cut off from communication with the city. Three hundred British troops from Hong Kong were quartered on Shamian. With barbed wire, sandbags, fortifications, and big guns, Shamian had all the appearance of being under siege. When it was over, for commemorating the massacre, the Guangzhou authorities erected a monument there and renamed the Shaji Road, where the shooting incident of June 23 in 1925 took place, as “June 23rd Road”, the name which still retains today [Garrett 2002, 135].

On the other hand, the British alleged that it was the Chinese force under the command of Russian officers attacked the concession at first. They insisted that it was the demonstrators who were distributing circulars and leaflets, which later on proved to be inflammatory pamphlets, and calling upon Guangzhou citizens to rise against the foreigners and drive them out of Shamian [Yvan 1997, 53]. As one British official defended in his letter to the Queen in London:

“The first shots were unquestionably fired by the Chinese from the Shaji Road. All the demonstrators were under the leadership of Soviet Russians, and the Bolsheviks had arranged the procession with both civilians and troops in order to create an ‘incident’. The actual facts were that the foreigners on Shamian were not the aggressors, and that the foreign authorities concerned limited their action to what was necessary for the defense of the lives of those on the island. It was clear that the responsibility falls entirely on the Chinese” [Yvan 1997, 109].

Afterwards, the Chinese also claimed that they were innocent and not responsible for the Shamian massacre, as the British acted first and the firing was deliberately started by the troops from the concession. Both sides still argue about the secret story behind Shamian in 1925, and such dispute continues to the present as an unsettled historical case.

Afterwards

Although the Shamian incident was ended in tragedy, however, it became a turning point for Chinese to reclaim the sovereignty of the concession. Immediately after the massacre, the Chinese Republican government summoned the British ambassador in Beijing on July 23, 1925, for discussing the future of Shamian. Once again in early 1927, Chinese representative met the British official in Wuhan to talk about the recovery of this concession [Zhong Junming 1999, 127]. But the Shamian affair could not be settled down at this moment as the Chinese government was afflicted by the Communist menace as well as the Japanese encroachment. In 1943 the Chinese government signed the agreements of resumption with Britain and France in January and February respectively, the fate of Shamian was finally set and it was officially returned to China. At the meantime, the Chinese could not fully control the concession until the end of the Sino-Japanese War in 1945 [Zhong Junming 1999, 128]. In September 1949, the Chinese government formally established a committee responsible for the reconstruction of Shamian, the intention was to make the concession as a part of the Guangzhou city as well as to let Chinese people reside in it [Zhong Junming 1999, 129].

The Communist victory in 1949 put a stop to that, and a large scale of de-colonization, including the mass destruction of colonial property, took place in this former concession. Since then Shamian was no longer the politically apathetic community as it was in colonial days. Under Mao Zedong era (1949–1976) China was closed to the West for almost thirty years, and Shamian became the best teaching example of anti-imperialism for the Red China.

Only until Deng Xiaoping, who initiated the new national policy of “openness and reform”, took power in 1978, did Shamian begin to change its outlook which resembled more like its pre-1949 face. As Deng favoured the idea of opening Guangdong Province, Guangzhou emerged as one of the most go-ahead cities in China after 1978, and it benefited Shamian to become a special district of foreign consulates in the city. Unlike in the pre-1949 era, Chinese now are welcome to visit the island and share the beauty of life there. In 1982 the five-stars White Swan Hotel, designed and invested by the British, opened in Shamian, and it had received its most honourable guest in 1986 – Queen Elizabeth II, when she was paying her first state visit to China. Since 1996 the island had become a historical and cultural site under national protection [Garrett 2002, 177].

Conclusion

Historically, the legacy of Shamian in modern China is mixed and ambiguous. For the Chinese, the little concession recalled an era of capitulationism and impotence; many labelled it as one of China’s monuments of national humiliation, especially after the outbreak of the Shaji Incident in June 1925, Shamian was increasingly stigmatized by the jingoists as a symbol of foreign imperialism in China [Virgil Ho 2005, 56].

Conversely, for the British the island appeared as “a tranquil scenery place with tidy planning and cleanliness” [Canton Advertising and Commission Agency 1971, 73].

As Virgil Ho points out, what Westerners brought in Shamian were not only all sorts of materials, but also the order, civilization, and Western institution, which contrasted with the chaos and disorder in the city of Guangzhou, therefore, Shamian was seen as a place that inspired not hatred, but rather public appreciation and envy to the Chinese [Virgil Ho 2005, 57]. The analysis of Chris Elder is parallel to that of Ho, as Elder observes that this “bright oasis in the desert of Eastern heathendom and unfriendliness” was an increasingly unacceptable reminder of China’s weakness and vulnerability to outside pressure [Elder 1999, introduction xvii].

Whether you like Shamian or not, the place with only 1.401 inhabitants resided in a city of over a million, had indeed been converted from a worthless small sandy flat into a European-like city, and even transformed into a lovely paradise amid the noisy city of Guangzhou [Garrett 2002, 136]³. Its impact on the regular life of Guangzhou left a mark in the urban history in China, as the concession not only contributed to the modernization of Guangzhou, but also set China on the irreversible course of modernity. Under the rule of both British and French, the former foreign enclave once became a very cosmopolitan place in the backward China. The island had aroused so many romantic memories for the Westerners, and at least it had created a niche in the history of modern China as well as in the history of British Empire.

REFERENCES

CHINESE SOURCES

Zhong Junming (1999), *Shamian: jinyige shiji de shenmi miansha* [Shamian: A Mystery for Almost One Century], Guangdong renmin chubanshe, Guangzhou.

ENGLISH SOURCES

Bickers R. (1999), *Britain in China: Community Culture and Colonialism, 1900–1949*. Manchester: Manchester University Press.

Canton Advertising & Commission Agency. (1971), *Canton, Its port, Industries & Trade: with Maps, Drawings & Illustrations*, Taipei: Ch’eng Wen Publication Company.

Elder C. (1999), *China’s Treaty Ports: Half Love and Half Hate*, Oxford: Oxford University Press.

Garrett V. (2002), *Heaven is High, the Emperor Far Away: Merchants and Mandarins in Old Canton*, New York: Oxford University Press.

Gungwu Wang. (2003), *Anglo-Chinese Encounters since 1800: War, Trade, Science and Governance*, New York: Cambridge University Press.

Hutcheon R. (1990), *The Merchants of Shameen: the Story of Deacon & Co*, Hong Kong: Deacon & Company.

Spence J. (1999), *The Search for Modern China*, New York: W.W. Norton.

Virgil Ho. (2005), *Understanding Canton: Rethinking Popular Culture in the Republican Period*, New York: Oxford University Press.

Yvan M. (1997), *Inside Canton*, Cambridge: Chadwyck-Healey.

Стаття надійшла до редакції 16.11.2023.

³ According to Garret’s statistics in this page of the book, the census of the population of Shamian taken in 1911: there were 323 foreigners, including 165 British, and 1.078 Chinese staff living on the island.

THE EVOLUTION OF NATIONALIST NARRATIVES IN CONTEMPORARY CHINA: FROM A CENTURY OF NATIONAL HUMILIATION TO “CYBER-NATIONALISM”

Ye. Hobova

PhD in Linguistics, junior researcher

A. Yu. Krymskyi Institute of Oriental Studies of National Academy of Sciences of Ukraine
4, Hrushevskoho str., Kyiv, 01001, Ukraine

The emergence of nationalist narratives in China since the early 20th century has taken place against the backdrop of significant historical events that have ultimately shaped the modern PRC in its current form. Some narratives have not lost their pervasiveness and relevance over this time, although they have undergone some revision and rethinking along with the historical events that served as their background and source. The paper examines how key events such as the Xinhai Revolution, the Chinese Civil War, the establishment of the People's Republic of China, and subsequent socio-political developments have shaped and changed the nationalist discourse in the country. This historical context serves as a fundamental element in the construction of a narrative of national renaissance, in which China positions itself not only as having overcome past humiliations, but also as having restored its historical status as a great world power. This narrative of historical redemption influences China's foreign policy, in particular, the assertion of territorial claims in regions such as the South China Sea, Taiwan, and Tibet. The concept of Xi Jinping's «Chinese Dream» is examined in terms of its role in shaping both domestic social discourse and changes in the country's foreign policy. This narrative of national renaissance goes beyond the economic and political spheres to encompass the cultural revitalisation and holistic rebirth of the Chinese nation. The realisation of the Chinese dream is manifested, in particular, in the Belt and Road Initiative and affects China's interaction with international organisations. The article also examines such contemporary phenomena as cybernationalism, which demonstrates how the digital age has transformed the landscape of nationalist expression. The narrative of victimhood and resistance is another important aspect that contributes to a sense of national pride and unity. The article explores how this narrative influences China's approach to perceiving external threats and its response to criticism, especially in the field of human rights, demonstrating the impact of nationalist sentiment on diplomatic decision-making.

Key words: People's Republic of China, nationalism, Communist Party of China, narratives.

ЕВОЛЮЦІЯ НАЦІОНАЛІСТИЧНИХ НАРАТИВІВ У СУЧАСНОМУ КИТАЇ: ВІД СТОЛІТТЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИНИЖЕННЯ ДО «КІБЕРНАЦІОНАЛІЗМУ»

Є. В. Гобова

Розвиток націоналістичних наративів у Китаї від початку ХХ ст. відбувався на тлі визначних історичних подій, що, зрештою, сформували сучасну КНР у її нинішньому вигляді. Деякі наративи не втратили своєї поширеності та актуальності, хоча й пройшли через певну ревізію та переосмислення разом із тими історичними подіями, що слугували їхнім тлом та джерелом виникнення. У роботі розглядаються такі ключові

події, як Сінхайська революція, громадянська війна в Китаї, утворення Китайської Народної Республіки та подальші соціально-політичні події, що змінили націоналістичний дискурс у країні. Цей історичний контекст слугує основоположним елементом у побудові нарративу національного відродження, у якому КНР позиціонує себе не лише як таку, що пододала минулі приниження, а й як таку, що відновила свій історичний статус великої світової держави. Цей нарратив історичної спокути впливає на зовнішню політику Китаю, зокрема на відстоювання територіальних претензій у таких регіонах, як Південно-Китайське море, Тайвань і Тибет. Концепція «китайської мрії» Сі Цзіньпіна розглядається з погляду її ролі у формуванні як внутрішнього соціального дискурсу, так і змін у зовнішній політиці країни. Цей нарратив національного відродження виходить за межі економічної та політичної сфер, охоплюючи культурну ревіталізацію та цілісне відродження китайської нації. Реалізація китайської мрії проявляється, зокрема, в ініціативі «Один пояс, один шлях» і впливає на взаємодію Китаю з міжнародними організаціями. У статті також розглядаються такі сучасні явища, як кібернаціоналізм, що демонструє, як цифрова епоха трансформувала ландшафт націоналістичного самовираження. Нарратив віктимності та опору є ще одним важливим аспектом, який сприяє формуванню почуття національної гордості та єдності. Досліджується, як цей нарратив впливає на підхід Китаю до сприйняття зовнішніх загроз і його реакцію на критику, особливо у сфері прав людини, демонструючи вплив націоналістичних настроїв на прийняття дипломатичних рішень.

Ключові слова: Китайська Народна Республіка, націоналізм, Комуністична партія Китаю, нарративи.

Вивчення історії китайського націоналізму має велике значення з різних причин. По-перше, націоналізм має глибокий вплив на політичну, соціальну та культурну сфери Китаю, що робить розуміння його історичного підґрунтя необхідним для правильного розуміння сучасного Китаю. По-друге, заглиблення у китайський націоналізм дає змогу зрозуміти складні відносини між китайською державою та групами етнічних меншин – історично суперечливий аспект, що формує нарратив Китаю. По-третє, вивчення китайського націоналізму відкриває цінні перспективи щодо ширшої націоналістичної динаміки. Воно прояснює взаємодію між націоналізмом і модернізацією, роль націоналізму у формуванні зовнішньої політики та його вплив на конструювання ідентичності. Нарешті, дослідження китайського націоналізму розкриває спектр націоналістичних ідеологій і рухів у Китаї, пропонуючи погляд на їхню еволюцію з плином часу. Ці різноманітні ідеології продовжують формувати політичний і соціальний ландшафти Китаю і сьогодні.

Чжао Суйшен досліджує різноманітну природу китайського націоналізму, наголошуючи на його численних формах, таких як політичний, ліберальний, етнічний та державний націоналізм. Його робота висвітлює складність націоналістичних настроїв у Китаї [Zhao Suisheng 2004, 2014]. Го Їнцзе, експерт із міжнародних досліджень, детально вивчає китайський націоналізм, зосереджуючись на його природі та глибокому впливі на політику і суспільство Китаю. Його дослідження заглиблюється у складні відносини між націоналізмом та різними аспектами китайського життя. Люсіан В. Пай, політолог, вивчає розвиток китайського націоналізму та його вплив на міжнародні відносини країни [Pye 1992]. Його робота проливає світло на те, як націоналізм формує взаємодію Китаю зі світовою спільнотою.

Чень Боюй досліджує динаміку конкуренції та кооперування націоналізмів у Китаї, зокрема вивчаючи їхній вплив на китайсько-японські відносини. Його дослідження пропонує нюансований погляд на складнощі всередині китайського націоналізму [Tan, Chen 2013; Chen 2017]. Праці Чжао Дінсіня присвячені еволюції та впливу сучасного китайського націоналізму з акцентом на пробудженні самосвідомості китайської нації. Він надає цінну інформацію про історичний розвиток та вплив націоналістичних настроїв у Китаї [Zhao Dingxin 2001, 2002].

Вивчення китайського націоналізму викликає кілька ключових дискусій. Науковці розходяться у поглядах на природу китайського націоналізму: одні розглядають його як єдину, однорідну силу, тоді як інші стверджують, що він має різноманітний і багатогранний характер. Інший дискусійний аспект стосується значення політичного та культурного націоналізму у формуванні китайської ідентичності та націоналістичних настроїв.

Триває дискусія щодо ролі етнічних меншин Китаю у китайському націоналізмі. Дехто стверджує, що меншини є невід'ємною частиною цієї концепції, тоді як інші сприймають їх як потенційний виклик єдності китайської національної держави [Zheng 2019]. Деконструкція національної ідентичності та вплив гонконгського націоналізму на дискусії навколо китайського націоналізму також є предметом дебатів [Zhao 2004]. Окрім того, існують розбіжності щодо того, якою мірою націоналізм пронизує китайські реалії, причому точки зору варіюються від розгляду його як усюдисущої сили в китайській політиці і суспільстві до розгляду його як більш обмеженого, локального явища.

Переважаюче уявлення про сучасну китайську націоналістичну політику як про політику «згори донизу» узгоджується з основними концепціями міжнародних відносин і західними інтерпретаціями націоналізму. Ці рамки часто підкреслюють державу як центрального і раціонального актора, приписуючи їй роль вираження політичної й соціальної ідентичності та інтересів громадян. Ця перспектива зосереджується на державі як на втіленні волі нації, яка прагне лояльності та підтримки, подібної до тієї, що надається самій нації, прагнучи сприяти формуванню відчуття належності до нації серед усіх громадян.

Етнічна ідентифікація китайців проводила чітку демаркацію між китайськими «ми» та некитайськими «іншими». Хоча конфуціанство допускало асиміляцію з китайською цивілізацією, воно також демонструвало крайні китаецентричні тенденції, що тягнули за собою рішуче неприйняття інших культур. Конфуціанські ідеали хоча і визнавали маньчжурів як законних правителів під час правління династії Цін, не змогли повністю придушити опозицію, що відображало укорінені етнічні кордони.

Протягом різних історичних періодів китайський культурний націоналізм еволюціонував під впливом різних подій та ідеологічних зрушень. За часів династії Цін політика сприяння етнічній та культурній єдності заклала основу для концепції єдиної китайської нації, незважаючи на іноземне лідерство династії. Рух «Четвертого травня» наголошував на протистоянні іноземному впливу, особливо з боку Японії, і пропагував святкування китайської культури для утвердження китайської самобутності. У республіканську епоху китайський націоналізм формувався під впливом таких ідеологій, як антиманьчжурство, антиімперіалізм і маоїзм [Airaksinen 2014]. У цей період

спостерігався підйом як політичного, так і культурного націоналізму, спрямованого на зміцнення націоналізму ханьців і створення міцної національної держави [Chong 2014].

Культурна революція Мао Цзедуна мала на меті докорінно змінити китайську культуру, відкинувши традиційні звичаї, щоб сприяти формуванню більш сучасної та революційної ідентичності, узгодженої з маоїстською ідеологією. Після епохи Мао економічні реформи в Китаї призвели до відродження китайського культурного націоналізму. Уряд наголошував на вшануванні традиційної культури та прагнув зберегти культурну спадщину на тлі зростаючої глобальної інтеграції. Ці різні історичні періоди суттєво вплинули на траєкторію розвитку китайського культурного націоналізму, сприяючи його постійній ролі у формуванні китайської ідентичності та впливу на внутрішню політику, а також на глобальні зобов'язання Китаю.

1911–1919: від Сінхайської революції до Руху четвертого травня

Кінець XIX ст. був справді вирішальним періодом для виникнення китайського культурного націоналізму, який суттєво вплинув на формування сучасної китайської національної держави. Кан Ювей і Сунь Ятсен були важливими фігурами у використанні культурного націоналізму для згуртування підтримки своїх реформаторських і революційних програм серед китайської діаспори.

Їхні стратегії були багатогранними і використовували різні методи, щоб прищепити закордонним китайцям почуття культурної гордості та ідентичності. Пропаганда конфуціанства, прославлення китайської історії та сприяння розвитку китайськомовної освіти були ключовими елементами цих зусиль. Наголошуючи на цих культурних аспектах, вони мали на меті омолодити і зміцнити китайську культурну ідентичність, що слугувало потужним мотиватором для закордонних китайців долучатися до модернізаційних зусиль Китаю.

Це культурне відродження і зміцнення ідентичності відіграли вирішальну роль у мобілізації підтримки політичних змін у Китаї, зокрема, кульмінацією яких стала Революція 1911 р. [Mitter 2011]. Відродження культурної ідентичності не лише сприяло зміцненню почуття єдності серед китайської діаспори, а й надихнуло на активну участь у формуванні майбутнього Китаю як сучасної національної держави [Kaufman 2011]. Не можна недооцінювати роль культурного націоналізму в активізації підтримки політичних перетворень і модернізації у Китаї, особливо під час переломної революції 1911 р. Він слугував об'єднуючою силою, яка мотивувала закордонних китайців активно долучатися до зміни долі своєї батьківщини [王小东 2000].

Націоналістична ідеологія Суня Ятсена часто напряму цитується у дискусіях про омолодження, об'єднання та модернізацію Китаю. Його акцент на національному суверенітеті, єдності між різними етнічними групами та прагненні до сильної, самодостатньої нації вважаються фундаментальними для ідентичності Китаю та його шляху до розвитку. Ба більше, роль Суня Ятсена у створенні партії Гоміньдан і його зусилля, спрямовані на поєднання традиційних китайських цінностей із сучасною політичною думкою, продовжують впливати на політичний дискурс у Китаї [Chong 1969]. Незважаючи на те що його спадщина вшановується, інтерпретація його ідей може відрізнятися серед різних фракцій усередині Китаю, особливо з огляду на історичні складнощі у відносинах між Гоміньданом і Комуністичною партією.

У сучасному Китаї націоналізм Суня Ятсена часто зображується як частина ширшого нарративу про відродження Китаю і здійснення «китайської мрії» – терміна, що асоціюється з колективним прагненням країни до національного відродження, процвітання і глобальної популярності [郑大华 2013]. Хоча Комуністична партія Китаю наслідує деякі принципи політики Суня Ятсена, наприклад щодо етнічних меншин, вона розійшлася з його ідеями про демократизацію. Погляди Суня Ятсена на Китай включно з його націоналістичними ідеями продовжують вивчати і вшановувати, а його вплив очевидний у різних аспектах китайського суспільства і політики.

1919–1949: Республіканський Китай

Безумовно, Рух четвертого травня був ключовою подією в історії Китаю, що стала значним переломним моментом у культурному та політичному ландшафті країни. Викликаний невдоволенням умовами Версальського договору, який передавав територіальні права Німеччини в Китаї, а саме німецьку концесію у Шаньдуні, Японії, рух швидко переріс у ширший культурний та антиімперіалістичний рух.

У своїй основі Рух четвертого травня сповідував кілька ключових націоналістичних ідеалів. Прихильники руху об'єдналися навколо принципів науки, демократії та націоналізму, виступаючи за глибоку трансформацію китайського суспільства. Вони наголошували на нагальній потребі модернізації та вестернізації задля зміцнення Китаю як сильної та незалежної держави.

Рух підживлювався прагненням до національної незалежності, індивідуальної емансипації та реконструкції китайського суспільства і культури. Він слугував катализатором китайського націоналізму, сприяючи посиленню антиімперіалістичних настроїв серед населення. Окрім того, пасіонарність руху проявилася у серії страйків протягом 1920-х років, що ще більше проілюструвало широке невдоволення і прагнення до змін серед китайського населення [Chen 1970].

Одним із найбільш значущих наслідків Руху четвертого травня стало формування нового відчуття сучасної національної ідентичності. Він спричинив переоцінку традиційних китайських цінностей і звичаїв, що призвело до переосмислення політичної та культурної траєкторії Китаю. Цей рух відіграв вирішальну роль у формуванні політичного розвитку та культурної еволюції Китаю, залишивши по собі довготривалий спадок, який відлунював протягом наступних десятиліть історії країни.

Період, що охоплює антияпонську війну та роки до 1949 р., відіграв ключову роль у формуванні націоналістичних нарративів Китаю. Ці нарративи підкреслювали героїчний опір Китаю Японії під час війни, висвітлюючи звірства, скоєні японськими військами. Такий фокус мав на меті сформувати пам'ять про війну, підкреслюючи певні теми та потенційно нехтуючи іншими, що сприяло створенню патріотичного націоналістичного нарративу.

Як націоналістичний уряд, так і Комуністична партія Китаю (КПК) використовували китайський націоналізм у цей період. КПК, зокрема, включила нарратив про національне приниження та відродження у свою ідеологію, прагнучи встановити свою легітимність шляхом узгодження з популярними націоналістичними настроями. Цей історичний етап став вирішальним у формуванні націоналістичного дискурсу Китаю, наголошуючи на темах опору

іноземній агресії, жахах звірств воєнного часу та нарративу національного приниження, що супроводжувався прагненням до омолодження та відновлення сили і гідності Китаю.

КПК стратегічно позиціонувала себе як лідера в боротьбі проти японської агресії, представляючи конфлікт як «антияпонську війну опору китайського народу» [Coble 2007]. Ця націоналістична риторика підкреслювала героїчний опір китайського народу японській агресії та звірствам, роблячи значний внесок у конструювання націоналістичного нарративу. Перемога в антияпонській війні сприймалася як поворотний момент в омолодженні китайської нації. Вона стала каталізатором пробудження китайської національної свідомості, сприяла формуванню почуття гордості та єдності серед населення.

Сучасні нарративи, пов'язані з пам'яттю про війну в Китаї, поєднують елементи опору, жертв і перемоги. Роль КПК, особливо в нарративі переможця, часто висвітлюється, підкреслюючи її значний внесок у воєнні зусилля і подальший прихід до влади. Загалом антияпонська війна опору відіграла важливу роль у формуванні та просуванні китайського націоналізму, піднесенні свідомості національної ідентичності та сприянні легітимності КПК як лідера, що забезпечив перемогу і створив Китайську Народну Республіку [Coble 2007].

Китайський уряд відіграв значну роль у створенні націоналістичного нарративу навколо антияпонської війни опору. Ця участь охоплює кілька ключових аспектів. Передусім уряд КНР зображав конфлікт як «антияпонську війну опору китайського народу», підкреслюючи жертви та оборонні зусилля китайського населення задля свого національного визволення. Ба більше, уряд, зокрема КПК, позиціонував себе як центральну силу в боротьбі з японською агресією. Цей нарратив підкреслював лідерську роль КПК та її ключовий внесок у відновлення Китаю після століття приниження.

Уряд також змальовував Японію як утілення зла, наголошуючи на кричущих звірствах, скоєних японськими військовими під час війни. Таке зображення мало на меті об'єднати китайське населення проти спільного ворога і сприяти зміцненню почуття національної єдності. У рамках цього нарративу активно пропагувався патріотичний націоналізм з акцентом на героїчному спротиві та жертвах, принесених китайським народом заради визволення країни. У подальші десятиліття, щоби зберегти контроль над нарративом, уряд впливав на історичні свідчення, переробляючи підручники та підтримуючи певні нарративи через медіаканали. Хоча пам'ять про війну в різних регіонах і соціальних групах Китаю відрізняється, офіційний нарратив значною мірою сформований під впливом участі КПК у конфлікті та її стратегічного використання історичної пам'яті в політичних цілях.

Вивчаючи домінуючі націоналістичні нарративи в історичних джерелах, особливо щодо антияпонської війни Опору, можна виокремити кілька ключових тем. Один із поширених нарративів обертається навколо концепції опору, висвітлюючи рішучі зусилля китайського народу, спрямовані на протистояння японській агресії. Цей нарратив підкреслює героїзм і жертви, на які пішло китайське населення, захищаючи свою країну від іноземних загарбників [Zhang 2013]. Він зображує боротьбу як колективну справу, виховуючи почуття національної гордості за стійкість, яку продемонстрували китайці перед лицем негараздів.

Ще однією важливою темою є наратив жертви, який зображує Китай як жертву імперіалістичної агресії, а Японію – як агресора, відповідального за заподіяння величезних страждань і звірств китайському населенню. Цей наратив підкреслює несправедливий характер агресії та труднощі, з якими зіткнулися китайці внаслідок неї, і має на меті викликати співчуття та солідарність на внутрішньому та міжнародному рівнях.

Поруч із наративами опору та жертви існує наратив переможця, особливо пов'язаний із Комуністичною партією Китаю [Zhao 2002]. Цей наратив підкреслює лідерську роль партії та її внесок у кінцеву перемогу над японськими загарбниками. Він зображує КПК як ключову силу, яка привела Китай до перемоги і стала ключовим гравцем у відродженні нації та утворенні Китайської Народної Республіки. Зосередженість уряду на підкресленні опору, жертвовності та переможної ролі КПК у війні допомогла консолідувати єдину національну пам'ять, яка посилює почуття гордості, стійкості та легітимності правлячої партії.

Ці наративи продовжують відігравати ключову роль у формуванні національної ідентичності Китаю та формуванні його дипломатичних та історичних перспектив.

Маоїзм та культурна революція

За часів Мао Цзедуна китайський націоналізм набув виразних рис, зосереджених навколо антиімперіалізму, опори на власні сили та єдності всіх етнічних груп у Китаї. Націоналістична ідеологія Мао виникла на тлі революційних практик, що характеризувалися непохитним антиімперіалістичним і антифеодальним духом [Zhang 2013].

Ця форма націоналізму перебувала під глибоким впливом націоналістичних настроїв, що переважали в китайській інтелектуальній традиції. Вона відіграла ключову роль в адаптації марксистської ідеології до китайського контексту, наповнивши її палкими націоналістичними ідеалами. Філософія Мао наголошувала на необхідності викорінення іноземних впливів, об'єднання Китаю та досягнення внутрішньої стабільності і процвітання. Окрім того, у цю епоху відбулася трансформація дискурсу від марксизму до націоналізму, що означало зміщення фокусу від традиційних ідеологічних систем до пріоритизації національної ідентичності та інтересів [Guo 2019].

Адаптуючи марксизм до китайських особливостей, Мао поєднав марксизм-ленінізм із виразно китайською моделлю – процес, у якому його націоналістичні імпульси відіграли вирішальну роль. Його націоналістичний світогляд пропагував опору на власні сили і виступав за колективне процвітання, що відповідало його баченню внутрішнього спокою та економічного прогресу.

Ці характеристики націоналізму Мао суттєво вплинули на його підхід до управління, стратегію міжнародних відносин та адаптацію марксистських принципів до китайського контексту. Його націоналістичний запал сформував основні постулати маоїзму, що вплинули на різні аспекти китайського суспільства і політики під час його правління [Modongal, Lu 2016]. Маоїстський націоналізм, незважаючи на своє марксистське походження, ставив на перше місце національну єдність і суверенітет, прагнучи усунути іноземний вплив і консолідувати силу Китаю. Він значною мірою сформував китайську політичну думку і практику під час правління Мао, спрямовуючи політику і дії на досягнення внутрішньої стабільності та незалежності на світовій арені.

Період після Мао

Постмаоїстський націоналізм – це етап еволюції китайського націоналізму, що відзначається помітними змінами в політичному та ідеологічному ландшафтах Китаю. Для нього характерний поворот Комуністичної партії Китаю від марксизму і маоїзму до націоналізму, що відповідає глобальним змінам і зростанню немарксистських ідей у Китаї. Наголос на етнічній єдності та процвітанні всіх етносів, що відображає прихильність КПК до національної згуртованості та добробуту населення [Guo 2019]. Відродження впевненості у власних силах і національної гордості, що знаменує прагнення дистанціюватися від іноземного впливу та утвердити суверенітет Китаю. Відродження китайської культури та посилення уваги до культурної ідентичності з метою відновлення зв'язку зі спадщиною і традиціями. Пізніше це стало основою для провадження президентом Сі Цзіньпіном «Китайської мрії», в основі якої лежить новий націоналізм, спрямований на велике омолодження Китаю і глобальне лідерство.

Націоналізм після Мао залишив незгладимий відбиток на китайській ідентичності, політиці та суспільстві. Він підкреслює етнічну єдність, упевненість у власних силах, культурне відродження та національну гордість. Ба більше, він формує зовнішню політику Китаю та ідеологічну переорієнтацію КПК, акцентуючи увагу на націоналізмі як ключовому аспекті китайської ідентичності та політичного ландшафту [Townsend 1992].

«Китайська мрія» Сі Цзіньпіна втілює бачення, тісно пов'язане з його лідерством у Комуністичній партії Китаю, і позначає головні амбіції Китаю. Це бачення полягає у досягненні «двох сотень»: перша столітня мета полягає у тому, щоб Китай став «помірно заможним суспільством» приблизно до 2020 р., що збігається зі 100-річчям Комуністичної партії Китаю; друга столітня мета передбачає повну модернізацію Китаю як повністю розвиненої нації приблизно до 2049 р., що збігається зі 100-річчям Китайської Народної Республіки. Китайська мрія складається з чотирьох стовпів: сильний Китай в економічній, політичній, дипломатичній, науковій і військовій сферах. Вона слугує об'єднуючою концепцією, спрямованою на зміцнення національної єдності та прищеплення почуття гордості. Окрім того, вона підкреслює важливість омолодження Китаю і його зростаючу роль як глобальної держави [Van Dongen 2019].

Ця концепція тісно пов'язана з проактивною формою націоналізму, що виховує патріотизм і підкреслює гордість за досягнення нації. «Китайська мрія» слугує інструментом культивування колективного почуття національної єдності та гордості, підкреслюючи прагнення Китаю до омолодження та його позиціонування на світовій арені [Pankaj 2023].

Окрім того, «Думка Сі Цзіньпіна про соціалізм з китайською специфікою в нову епоху» була закріплена в Конституції Комуністичної партії. Ця ідеологія наголошує на омолодженні нації, керівній ролі КПК та модернізації Китаю. Також навколо Сі Цзіньпіна фактично сформувався культ особистості, що проявляється у різних засобах масової інформації, таких як книги, кінофільми, музика та інші культурні продукти, що оспівують його лідерство. Це сприяло створенню образу сильного централізованого керівництва під його проводом. Не в останню чергу лідерство Сі Цзіньпіна асоціюється з більш напористою

зовнішньою політикою, особливо у відносинах Китаю зі США та його територіальними претензіями в Південно-Китайському морі [Zhao 2014].

Китайський культурний націоналізм

Китайський культурний націоналізм справді є важливим напрямом китайського націоналізму, що робить акцент на культурній спадщині та ідентичності, притаманній китайському народові. Ця точка зору шанує довгу і багату історію китайської цивілізації, виступаючи за її вшанування і збереження як ключових компонентів національної ідентичності.

Протягом усього ХХ ст. китайський культурний націоналізм був наріжним каменем китайського націоналізму, слугуючи засобом виховання колективного почуття гордості та єдності серед населення [措科 2006]. Він проявляється у різних формах, таких як просування і збереження традиційної китайської культури, надання пріоритету китайській мові у формі путунхуа, відзначення китайських пам'ятних дат і традиційних свят. Ці зусилля спрямовані на зміцнення особливої культурної ідентичності та посилення спільного почуття приналежності серед китайських громад у світі.

Китайський культурний націоналізм слугує інструментом для утвердження культурного впливу Китаю на світовій арені. Він функціонує як відповідь на те, що сприймається як західний культурний імперіалізм, пропонуючи протипоказ, стверджуючи багатство і значущість китайського культурного внеску. Ця форма націоналізму відіграє важливу роль у формуванні китайської ідентичності та має значний вплив на траєкторію розвитку китайської політики та суспільства [萧功秦 1996]. Підкреслюючи культурну спадщину та ідентичність, він сприяв формуванню почуття єдності та стійкості серед китайського населення, а також утвердженню культурної самобутності Китаю на міжнародній арені.

Китайські дослідники у цілому дають дуже позитивну оцінку ролі культурного націоналізму в суспільних процесах сьогоденного Китаю, наголошуючи на протистоянні імперіалізму та «надмірній вестернізації» [杨思信2002; 措科 2006]

Китайський кібернаціоналізм

Китайський кібернаціоналізм (або онлайн-націоналізм) – це явище, пов'язане з розквітом націоналістичних настроїв в онлайн-сфері у Китаї. Він охоплює використання Інтернету і різних соціальних мереж для вираження та пропаганди націоналістичних ідеологій, які часто збігаються з політикою китайського уряду [卜建华 2010b]. Цей віртуальний націоналізм має значний вплив, коли Інтернет-користувачі палко захищають інтереси Китаю і засуджують уявних супротивників як усередині країни, так і на міжнародному рівні [Jiang 2012].

Цей кібернаціоналізм є силою із широкомасштабними наслідками, що впливають як на внутрішню політику, так і на дипломатичні відносини Китаю на світовій арені. Зокрема, він спричинив появу таких груп, як «маленькі рожеві» (小粉红), відомих своєю стійкою підтримкою Комуністичної партії Китаю та вмінням мобілізувати громадську думку [卜建华 et al. 2016].

Термін «маленькі рожеві» позначає когорту пасіонарних молодих китайських націоналістів, які беруть активну участь в онлайн-платформах. Ці люди вирізняються сильним патріотизмом і активною підтримкою китайського уряду та його політики. Серед особливостей, пов'язаних із «маленькими

рожевими», варто відзначити їх переважну демографічну структуру, що складається переважно з молодих жінок у віці від 18 до 24 років, значна частина яких походить із міст третього і четвертого ешелонів у Китаї.

Незважаючи на заборону в Китаї таких платформ, як Twitter та Instagram, «рожеві» беруть активну участь у цих соціальних мережах. Їхня онлайн-активність часто обертається навколо різноманітних інтересів, таких як подорожі, музика, знаменитості та кумедні новини. Сам термін виник на платформі «Літературне місто Цзіньцзян» (晋江文学城), де користувачі висловлювали різку критику за пости з негативними новинами.

«Маленьких рожевих» нерідко порівнюють із хунвейбінами часів Культурної революції, підкреслюючи їхні спільні характеристики як ініціативних, патріотично налаштованих молодих людей, відданих своїй країні. Термін «рожеві» поступово став охоплювати різні форми онлайн-націоналізму в Китаї, які в сукупності сприяють розвитку кібернаціоналізму.

«Маленькі рожеві» привернули до себе увагу, зокрема, своєю роллю у розпалюванні провєсних настроїв, що стало очевидним під час російського вторгнення в Україну. Хоча зберігаються підозри щодо участі у їхній діяльності державних органів, проте, як правило, їх уважають добровільними й активними Інтернет-користувачами, щиро зацікавленими в добробуті своєї країни. «Маленькі рожеві» найбільш активні на платформах соціальних мереж, таких як Twitter та Instagram, які заборонені в Китаї. Це відрізняє їх від таких груп, як «умаодан» (五毛党) або «Водна армія Інтернету» (网络水军), яким, як уважається, платять за просування урядової політики.

Вони висловлюють сильні націоналістичні настрої, рішуче захищаючи китайський уряд і водночас пропагуючи позитивне зображення «китайської моделі» та її досягнень. Ця група займається організацією кампаній онлайн, організовуючи колективні акції, спрямовані на події, що викликають широкий націоналістичний резонанс. Часто вони присутні там, де патріотичні настрої особливо високі. Незважаючи на блокування західних соціальних мереж у Китаї, «рожеві» стратегічно використовують такі платформи, як Twitter та Instagram, для пропаганди своїх націоналістичних ідей. Їхня культурна і політична впевненість очевидна, оскільки вони пишаються досягненнями свого режиму і висловлюють зневагу до західних політичних цінностей. Ця тактика значно посилила вплив «рожевих» у відстоюванні та захисті китайського націоналізму в цифровій сфері.

Патріотизм, виражений через ці онлайн-групи, часто підживлюється почуттям гордості за досягнення нації, прагненням до світового визнання та відданістю відстоюванню національних інтересів у різних сферах. Характерно, що китайський кібернаціоналізм майже повністю відходить від наративу жертви та частіше звертається до наративу «сильної держави».

Китай – Тайвань і Китай – Гонконг

У контексті відносин із Тайванем китайський націоналізм обертається навколо теми возз'єднання. Китайський уряд рішуче стверджує, що Тайвань є невід'ємною частиною Китаю, керуючись історичними претензіями та глибоко вкоріненим почуттям національної ідентичності. Цей наратив є рішуче антисепаратистським, підкреслюючи тверду опозицію китайського уряду до будь-яких кроків у напрямі незалежності Тайваню. Він постійно застерігає від

таких дій і зберігає можливість застосування сили для запобігання будь-яким спробам здобуття незалежності.

Невід'ємною частиною цих націоналістичних наративів є принцип «одного Китаю», який підкреслює переконання, що існує лише один легітимний Китай і що Тайвань є невід'ємною частиною цієї єдиної нації. Китай вимагає визнання цього принципу від країн, які прагнуть установити дипломатичні зв'язки, і наполягає на розриві відносин із Тайванем задля збереження відносин із материком.

По суті, націоналістичні наративи Китаю у відносинах між двома протоками зосереджені на возз'єднанні з Тайванем, антисепаратизмі та твердому дотриманні принципу «одного Китаю» [Chen 2019]. Ці наративи віддзеркалюють історичні претензії Китаю на Тайвань, його сприйняття Тайваню як невід'ємної складової частини національної ідентичності та непохитну позицію проти будь-якого руху до незалежності Тайваню.

Наратив китайського уряду щодо відносин між протоками значною мірою спирається на націоналізм для підтримки своєї позиції. Центральним елементом цього наративу є ідея возз'єднання Тайваню з Китаєм і суворе дотримання принципу «одного Китаю». Тайвань розглядається як невід'ємна частина Китаю, і будь-які спроби здобути незалежність викликають рішучу протидію, навіть із потенційним застосуванням сили для захисту територіальної цілісності та суверенітету Китаю [周平 2010]. Історичні наративи відіграють ключову роль у посиленні цих вимог, підкреслюючи історичні зв'язки Китаю з Тайванем і його важливе місце в китайській національній ідентичності. Уряд зображує возз'єднання як вирішальний крок у відродженні Китаю і відновленні його історичної величі. По суті, ці націоналістичні наративи слугують для раціоналізації дій Китаю у відносинах між двома протоками, підкреслюючи імператив возз'єднання Тайваню, принцип єдиного Китаю та історичний зв'язок між Китаєм і Тайванем. Ці наративи підкреслюють прагнення Китаю запобігти будь-яким крокам до незалежності Тайваню, водночас стверджуючи невід'ємну роль Тайваню в національній ідентичності Китаю.

Антияпонські наративи

Панівні антияпонські настрої в Китаї зумовлені історичними конфліктами та вкоріненими націоналістичними наративами. Вони сягають корінням у травматичний досвід різних періодів, включаючи Першу китайсько-японську війну, Боксерське повстання і особливо звірства Другої китайсько-японської війни. Тривала гіркота також поширюється на суперечки щодо історичних підручників і повоєнних дій Японії, що сприяє глибоко вкоріненому невдоволенню в Китаї.

Ці настрої помітно виражені в китайському суспільстві, про що свідчить опитування Всесвітньої служби ВВС, проведене у 2017 р., яке показало, що 75% жителів материкового Китаю негативно ставляться до впливу Японії, тоді як лише 22% висловили позитивну думку [Tian 2022]. Сучасна націоналістична пропаганда та сплеск китайського націоналізму ще більше підживлюють ці антияпонські настрої, посилюючи неприязнь громадськості до навіть незначних проявів японської культури в Китаї.

В останні роки ці настрої помітно посилилися, що призвело до широкої громадської реакції проти будь-яких проявів японської культури в Китаї. Це

перетворилося на суттєвий компонент суспільних настроїв, особливо в контексті історичних і територіальних суперечок між двома країнами. Наприкінці 2023 р. в Китаї здійнялася чергова хвиля антияпонських настроїв: уряд Китаю та його ЗМІ бурхливо відреагували на план Японії скинути в море очищені стічні води з атомної електростанції Фукусіма. Незважаючи на схвалення Міжнародного агентства з атомної енергії (МАГАТЕ), невдоволення Китаю не вщухало. Китайські ЗМІ поширювали неправдиву інформацію про небезпечність викиду, розпалюючи гнів і побоювання серед мільйонів китайських громадян [GT Voice: West ignores nuclear contamination... 2023]. У відповідь на дії Японії китайський уряд наклав заборону на імпорту японських морепродуктів – стратегічний крок, спрямований на заподіяння економічної шкоди. Націоналістичні користувачі китайських мереж посилювали безпідставні звинувачення щодо забрудненої риби та ризиків для здоров'я, закликаючи до бойкоту японських продуктів. Викид очищених стічних вод спричинив регіональні протести, хвилю антияпонських дописів та відео в китайських соцмережах із закликами бойкоту японських товарів та появу вивісок із написами «японцям вхід заборонено» на різних приватних закладах.

Таким чином, реакція китайського уряду на рішення Японії щодо стічних вод Фукусіми була позначена сильною опозицією і поширенням дезінформації через медіаканали, що підживлювало громадське обурення і побоювання у Китаї. Ці панівні настрої підкреслюють глибокий вплив історичних образ і націоналістичних впливів на сучасні відносини між Китаєм і Японією.

Траєкторія розвитку китайського націоналізму у ХХ ст. розходилася із західними ідеалами, що сприяло посиленню антизахідних настроїв із кількох причин. По-перше, колективна пам'ять про період від опіумних війн до Другої світової війни, відомий як «століття приниження», глибоко закарбувала сприйняття Китаю як жертви послідовних іноземних вторгнень і домінування. По-друге, глобалізація зруйнувала романтизовані уявлення про Захід, оголивши темні боки вестернізації, переплетені з гірким досвідом колоніалізму та експлуатації Китаю [罗志田 1998]. По-третє, суперечливі ініціативи з відродження традиційних китайських цінностей, таких як конфуціанство, зіткнулися зі спробами перейняти західні практики, включаючи заміну китайської писемності на західний алфавіт. Ця культурна напруженість загострила настрої проти Заходу. Нарешті, контроль Комуністичної партії Китаю над засобами масової інформації постійно посилює антизахідні та прокитайські наративи, що сприяло поширенню націоналізму, який є протиположним до західних цінностей. Ці чинники разом сприяли зростанню антизахідних настроїв у Китаї.

Рух «Четвертого травня» 1919 р. став переломним моментом, що ознаменував нову еру інтелектуального підйому та культурної переоцінки. Прагнення до модернізації, антиімперіалістичні настрої та пошук чіткої національної ідентичності стали центральними темами, заклавши основу для виникнення КПК та Гоміньдану. Наступні роки стали свідками взаємодії цих двох сил, які намагалися втілити бачення відродженого Китаю, але суттєво відрізнялися за своїми ідеологічними засадами та підходами.

Складна взаємодія націоналізму, комунізму та регіональних ідентичностей розгорталася на тлі зовнішнього тиску, включаючи японське вторгнення та окупацію під час Другої китайсько-японської війни. Стійкість китайського

націоналізму в цей період, прикладом якої став єдиний фронт проти іноземних агресорів, стала визначальною рисою епохи.

Після Другої світової війни було створено Китайську Народну Республіку під керівництвом КПК, що ще більше сформувало контури китайського націоналізму. Наратив змістився від антиімперіалістичної боротьби до соціалістичного будівництва з акцентом на самодостатності та ідеологічній чистоті. Культурна революція, бурхливий період, позначений політичними потрясіннями та соціокультурними трансформаціями, відобразила зусилля КПК, спрямовані на консолідацію влади та переформування національного наративу.

Кінець ХХ ст. став свідком трансформаційного етапу, пов'язаного з відкриттям Китаю та економічними реформами під керівництвом Ден Сяопіна. Економічне процвітання у поєднанні з переоцінкою соціалістичних принципів призвело до нюансованого прояву націоналізму, який охопив як патріотичний запал, так і прагнення до світового визнання. Протести на площі Тяньаньмень 1989 р., хоч і придушені, підкреслили постійну актуальність демократичних ідеалів у дискурсі китайського націоналізму.

Коли ми розмірковуємо про шлях китайського націоналізму у ХХ ст., стає очевидним, що його еволюція визначалася складною взаємодією історичних, політичних і соціокультурних чинників. Чи то в прагненні до модернізації, опору іноземній агресії, чи то в прагненні до глобальної популярності китайський націоналізм продемонстрував стійкість, адаптивність і здатність до трансформації. Оскільки Китай продовжує відігравати дедалі помітнішу роль на світовій арені у ХХІ ст., розуміння історичних підвалин і траєкторій розвитку його націоналістичних настроїв залишається важливим для розуміння складнощів, які визначають сучасну китайську ідентичність та її взаємодію зі світом.

ЛІТЕРАТУРА

Airaksinen, T.H. Imperialism and Nationalism as May Fourth Movement Discourses. *Studia Orientalia Electronica*. 2014. Vol. 2. P. 1–15.

Brown, K. The Narratives of the Communist Party of China. 2019. URL: <https://blogs.kent.ac.uk/munitions-of-the-mind/2019/02/06/the-narratives-of-the-communist-party-of-china/> (дата звернення: 26.10.2023)

Chen, B. Sovereignty or identity?: Significance of the Diaoyutai/Senkaku Islands dispute for Taiwan. In *Asia in International Relations*. 2017. P. 86–96.

Chen, J.T. The May Fourth Movement Redefined. *Modern Asian Studies*. 1970. 4(1). P. 63–81.

Chong, J.I. Popular narratives versus Chinese history: Implications for understanding an emergent China. *European Journal of International Relations*. 2014. 20(4). P. 939–964.

Chong, K.R. Cheng Kuan-ying (1841-1920): A Source of Sun Yat-sen's Nationalist Ideology? *The Journal of Asian Studies*. 1969. 28(2). P. 247–267.

Coble, P.M. China's «New Remembering» of the Anti-Japanese War of Resistance, 1937–1945. *The China Quarterly*. 2007. 190. P. 394–410.

Guo Yingjie. From Marxism to nationalism: The Chinese Communist Party's discursive shift in the post-Mao era. *Communist and Post-Communist Studies*. 2019. Volume 52. Issue 4. P. 355–365.

GT Voice: West ignores nuclear contamination, but focuses on anti-China stance. URL: <https://www.globaltimes.cn/page/202308/1297077.shtml> (дата звернення: 05.10.2023).

Jiang, Y. Cyber-nationalism in China challenging western media portrayals of Internet censorship in China. 2012. North Terrace: University of Adelaide Press.

Kaufman A.A. The «Century of Humiliation» and China's National Narratives. Testimony before the U.S.-China Economic and Security Review Commission Hearing on «China's Narratives Regarding National Security Policy». 2011. URL: <https://www.uscc.gov/sites/default/files/3.10.11Kaufman.pdf> (дата звернення: 1.10.2023).

Mao P. 'Loving Nation' and 'Subjugated Nation': Popular narratives of the nation in early twentieth-century Shanghai. *East Asian Journal of Popular Culture*. 2018. Volume 4. Issue 2. P. 221–236.

Meisner, M. Cultural Iconoclasm, Nationalism and Internationalism in the May Fourth Movement. In B. I. Schwartz (Ed.), *Reflections on the May Fourth Movement: A Symposium*. 1972. Vol. 44. P. 14–22.

Mitra, S. China's May Fourth Movement: New Narratives and Perspectives (1st ed.). 2013. Routledge India.

Mitter, R. 1911: The Unanchored Chinese Revolution. *The China Quarterly*. 2011. 208. 1009–1020.

Modongal, S., Lu Zhouxiang. Development of nationalism in China. *Cogent Social Sciences*. 2016. Vol. 2, Issue 1, 1–7.

Pankaj, E. The May Fourth Movement in Xi Jinping's China. *The Diplomat*. 2023. URL: <https://thediplomat.com/2023/05/the-may-fourth-movement-in-xi-jinpings-china/> (дата звернення: 20.09.2023)

Pye, L.W. *The spirit of Chinese politics*. 1992. Harvard University Press.

Tan, A.C., & Chen, B. China's Competing and Co-opting Nationalisms: Implications to Sino-Japanese Relations. *Pacific Focus*. 2013. 28(3). P. 365–383.

Tian, M. The Legacy of the Second Sino-Japanese War in the People's Republic of China: Mapping the Official Discourses of Memory. *The Asia-Pacific Journal*. 2022. Vol. 20. Issue 2. Num. 4. P. 1–17.

Townsend, J. Chinese Nationalism. *The Australian Journal of Chinese Affairs*. 1997. Vol. 27. P. 97–130.

Van Dongen, E. Of Post-Isms and May Fourth. In *Realistic Revolution: Contesting Chinese History, Culture, and Politics after 1989*. 2019. P. 164–195.

Zhang Yonghong. Analyzing the Connotation of Mao Zedong's Nation. *International Journal of Social Science Studies*. 2013. Vol. 2. № 1. P. 65–69.

Zhao, D. An angle on nationalism in China today: attitudes among Beijing students after Belgrade 1999. *The China Quarterly*. 2002. Vol. 172. P. 885–905.

Zhao, D. *The power of Tiananmen: State-society relations and the 1989 Beijing student movement*. 2001. University of Chicago Press.

Zhao Suisheng. *A nation-state by construction: Dynamics of modern Chinese nationalism*. 2004. Stanford University Press.

Zhao Suisheng. Foreign policy implications of Chinese nationalism revisited: The strident turn. In *Construction of Chinese Nationalism in the Early 21st Century*. 2014. P. 17–35.

Zheng, D. Modern Chinese nationalism and the awakening of self-consciousness of the Chinese Nation. *International journal of anthropology and ethnology*. 2019. Vol. 3. P. 11.

Wang, Z. «National Humiliation, History Education, and the Politics of Historical Memory: Patriotic Education Campaign in China». *International Studies Quarterly*. 2008. Volume 52. Issue 4. P. 783–806.

卜建华。中国网络民族主义的意识形态功能探析。东岳论丛。2010a。04, 163–167。

卜建华。网络民族主义思潮对青年政治社会化的影响。中国青年政治学院学报。2010b。02, 63–67。

卜建华、高菲菲、张宗伟。新媒体时代我国网络意识形态安全所面临的挑战及应对措施。党史博采(理论)。2018。02, 64–66。

措科。文化民族主义解析。青海师专学报, 教育科学。2006。S2, 14–16。

罗志田。近代中国民族主义的研究取向与反思。四川大学学报(哲学社会科学版)。1998。01。

任丙强。中国民族主义的重新兴起：原因、特征及其影响。学海。2004。01, 78–82。

王小东。当代中国民族主义论。战略与管理。2000。05, 69–82。

萧功秦。中国民族主义的历史与前景。战略与管理。1996。02。

杨思信。近代文化民族主义论略。青海师范大学学报(哲学社会科学版)。2002。02, 51–55。

郑大华。中国近代民族主义与中华民族自我意识的觉醒。民族研究。2013。03, 1–14+123。

周平。中国民族政策价值取向分析。当代世界与社会主。2010。02, 135–141。

REFERENCES

Airaksinen, T.H. (2014). Imperialism and Nationalism as May Fourt Movement Discourses. *Studia Orientalia Electronica*, Vol. 2, 1–15.

Brown, K. (2019). The Narratives of the Communist Party of China. URL: <https://blogs.kent.ac.uk/munitions-of-the-mind/2019/02/06/the-narratives-of-the-communist-party-of-china/> [accessed on 26.10.2023]

Chen, B. (2017). Sovereignty or identity?: Significance of the Diaoyutai/Senkaku Islands dispute for Taiwan. In *Asia in International Relations* (pp. 86-96). Routledge.

Chen, J.T. (1970). The May Fourth Movement Redefined. *Modern Asian Studies*, 4(1), 63–81.

Chong, J.I. (2014). Popular narratives versus Chinese history: Implications for understanding an emergent China. *European Journal of International Relations*, 20(4), 939–964.

Chong, K.R. (1969). Cheng Kuan-ying (1841-1920): A Source of Sun Yat-sen's Nationalist Ideology? *The Journal of Asian Studies*, 28(2), 247–267.

Coble, P. M. (2007). China's «New Remembering» of the Anti-Japanese War of Resistance, 1937–1945. *The China Quarterly*, 190, 394–410.

Guo Yingjie (2019). From Marxism to nationalism: The Chinese Communist Party's discursive shift in the post-Mao era. *Communist and Post-Communist Studies*, Volume 52, Issue 4, pp. 355–365.

GT Voice: West ignores nuclear contamination, but focuses on anti-China stance. URL: <https://www.globaltimes.cn/page/202308/1297077.shtml> [accessed on 05.10.2023]

Jiang, Y. (2012). Cyber-nationalism in China challenging western media portrayals of Internet censorship in China. North Terrace: University of Adelaide Press.

Kaufman A.A. (2011). The «Century of Humiliation» and China's National Narratives. Testimony before the U.S.-China Economic and Security Review Commission Hearing on «China's Narratives Regarding National Security Policy». URL: <https://www.uscc.gov/sites/default/files/3.10.11Kaufman.pdf> [accessed on 1.10.2023]

Mao P. (2018). 'Loving Nation' and 'Subjugated Nation': Popular narratives of the nation in early twentieth-century Shanghai. *East Asian Journal of Popular Culture*, Volume 4, Issue 2, pp. 221–236.

Meisner, M. (1972). Cultural Iconoclasm, Nationalism and Internationalism in the May Fourth Movement. In B. I. Schwartz (Ed.), *Reflections on the May Fourth Movement: A Symposium*, Vol. 44, pp. 14–22.

Mitra, S. (Ed.). (2023). *China's May Fourth Movement: New Narratives and Perspectives* (1st ed.). Routledge India.

Mitter, R. (2011). 1911: The Unanchored Chinese Revolution. *The China Quarterly*, 208, 1009–1020.

Modongal, S., Lu Zhouxiang (2016). Development of nationalism in China. *Cogent Social Sciences*, Vol. 2, Issue 1, 1–7.

Pankaj, E. (2023). The May Fourth Movement in Xi Jinping's China. *The Diplomat*, URL: <https://thediplomat.com/2023/05/the-may-fourth-movement-in-xi-jinpings-china/> [accessed on 20.09.2023]

Pye, L.W. (1992). *The spirit of Chinese politics*. Harvard University Press.

Tan, A.C., & Chen, B. (2013). China's Competing and Co-opting Nationalisms: Implications to Sino-Japanese Relations. *Pacific Focus*, 28(3), 365–383.

Tian, M. (2022). The Legacy of the Second Sino-Japanese War in the People's Republic of China: Mapping the Official Discourses of Memory. *The Asia-Pacific Journal*, Vol. 20, Issue 2, Num. 4, 1–17.

Townsend, J. (1992). Chinese Nationalism. *The Australian Journal of Chinese Affairs*, 27, 97–130.

Van Dongen, E. (2019). Of Post-Isms and May Fourth. In *Realistic Revolution: Contesting Chinese History, Culture, and Politics after 1989*, pp. 164–195.

Zhang Yonghong (2013). Analyzing the Connotation of Mao Zedong's Nation. *International Journal of Social Science Studies*, Vol. 2, No 1, pp. 65–69.

Zhao, D. (2002). An angle on nationalism in China today: attitudes among Beijing students after Belgrade 1999. *The China Quarterly*, 172, 885–905.

Zhao, D. (2001). *The power of Tiananmen: State-society relations and the 1989 Beijing student movement*. University of Chicago Press.

Zhao Suisheng (2004). *A nation-state by construction: Dynamics of modern Chinese nationalism*. Stanford University Press.

Zhao Suisheng (2014). Foreign policy implications of Chinese nationalism revisited: The strident turn. In *Construction of Chinese Nationalism in the Early 21st Century* (pp. 17–35). Routledge.

Zheng, D. (2019). Modern Chinese nationalism and the awakening of self-consciousness of the Chinese Nation. *International journal of anthropology and ethnology*, Vol. 3, 11.

Wang, Z. (2008). «National Humiliation, History Education, and the Politics of Historical Memory: Patriotic Education Campaign in China». *International Studies Quarterly*, Volume 52, Issue 4, pp. 783–806.

Bu Jianhua (2010a). Zhongguo wangluo minzuzhuyi de yishi xingtai gongneng tanxi. *Dong yue luncong*, 04, 163-167. (In Mandarin Chinese)

Bu Jianhua (2010b). Wangluo minzuzhuyi sichao dui qingnian zhengzhe shehuihua de yingxiang. *Zhongguo qingnian zhengzhi xueyuan xuebao*, 02, 63–67. (In Mandarin Chinese)

Bu Jianhua, Gao Feifei, Zhang Zongwei (2018). Xin meiti shidai woguo wangluo yishi xingtai anquan suo mianlin de tiaozhan ji yingdui cuoshi. *Dang shi bocai*, 02, 64–66. (In Mandarin Chinese)

Cuo Ke (2006). Wenhua minzuzhuyi fenxi. *Qinghai shizhuan xuebao*, S2, 14–16. (In Mandarin Chinese)

Luo Zhitian (1998). Jindai zhongguo minzuzhuyi de yanjiu quxiang yu fansi. *Sichuan daxue xuebao*, 01. (In Mandarin Chinese)

Ren Bingqiang (2004). Zhongguo minzuzhuyi de chongxin xingqi: yuanyin, tezheng ji qi yingxiang. *Xuehai*, 01, 78–82. (In Mandarin Chinese)

Wang Xiaodong (2000). Dangdai Zhongguo minzuzhuyilun. *Zhanlue yu guanli*, 05, 69-82. (In Mandarin Chinese)

Xiao Gongqin (1996). Zhongguo minzuzhuyi de lishi yu qianjing. *Zhanlue yu guanli*, 02. (In Mandarin Chinese)

Yang Sixin (2002). Jindai wenhua minzuzhuyi lilun. *Qinghai shifan daxue*, 02, 51–55. (In Mandarin Chinese)

Zheng Dahua (2013). Zhongguo jindai minzuzhuyi yu zhonghua minzu ziwo yishi de juexing. *Minzu yanjiu*, 03, 1–14+123. (In Mandarin Chinese)

Zhou Ping (2010). Zhongguo minzu zhengce jiazhi quxiang fenxi. *Dangdai shijieyu shehuizhuyi*, 02, 135-141. (In Mandarin Chinese)

Стаття надійшла до редакції 15.11.2023

**MARTIN HEIDEGGER'S PHILOSOPHY IN THE WORKS
OF CHINESE MARXIST PHILOSOPHERS: SHIFTING
FROM IDEOLOGICAL DENIAL TO SYSTEMATIC STUDIES**

V. Kiktenko

Dr. Habil. in Philosophy, Senior Fellow

A. Krymskyi Institute of Oriental Studies, NAS of Ukraine

4, Hrushevskoho Str., Kyiv, 01001, Ukraine

kiktenko@gmail.com

This article presents a historical, philosophical and historiographical overview of the development of Heideggerian studies in the People's Republic of China as an example of the reception of Western ideas from the beginning of the Reform and Opening-up Policy to the present time. It is emphasized that during Mao Zedong era, Chinese Marxist philosophers perceived Heidegger's philosophy as a manifestation of bourgeois idealism in the broader context of criticism of phenomenology and existentialism. Their papers aimed to demonstrate the limitations of Heidegger's philosophy from a Marxist standpoint while promoting historical materialism as a more comprehensive basis for comprehending human existence and social transformation. However, in the early 1980s due to significant shifts in mainland China's intellectual discourse, there was a departure from an ideological approach to Western philosophy in general. This shift paved the way for the integration of Heidegger's ideas into the works of Chinese Marxist philosophers (Ye Xiushan, Yu Xuanmeng, Song Zuliang, Tu Chenglin, Sun Zhouxing, Chen Jiaying, Zhang Rulun, Jin Xiping, Liu Yongfu). As a result, it was formed several directions of Heideggerian philosophy research development in mainland China – these are the origins and core tenets of his ontology, the concept of alienation, question about truth, approaches to Eastern philosophy, reflections on language, poetry and technology. Furthermore, the article analyzes the interpretation of Heidegger's key ideas by Chinese Marxist philosophers, who engage in comprehensive and systematic studies (Yu Hong, Li Jun, Liu Xuguang, Zhang Xiangen, Zhang Hong, Fan Yugang, Huang Qihong, Wang Changshu, Huang Yusheng, Hu Zixin, Ke Xiaogang, Zhao Weiguo, Liu Chao, Peng Fuchun, Liu Jinglu, Li Wentang, Zhou Minfeng, Han Chao, Sun Guanchen, Li Zhangyin). It is highlighted that certain Chinese Marxist philosophers compare Heideggerian and Marxist thought in search of common principles and distinguishing features between these two philosophical traditions (Zhang Wenxi). Moreover, the article recognizes the valuable contributions of Chinese Marxist philosophers in comparative analysis of Chinese pre-modern philosophy (primarily, Daoism) and the ideas of Heidegger (Zhang Xianglong, Na Wei, Zhong Hua, Han Chao, Hao Wenjie, Fu Songxue). The author concludes that the methodology employed by Chinese Marxist philosophers for studying Heidegger's fundamental ontology, predominantly forms within paradigm of Western approaches or in some cases, even Heidegger's own concepts, and incorporates the concepts of pre-modern Chinese philosophy.

Key words: Marxism, Phenomenology, Ontology, Daoism, Being, Time, Poetics.

ФІЛОСОФІЯ МАРТИНА ГАЙДЕГГЕРА У ПРАЦЯХ КИТАЙСЬКИХ ФІЛОСОФІВ-МАРКСИСТІВ: ВІД ІДЕОЛОГІЧНОГО ЗАПЕРЕЧЕННЯ ДО ФОРМУВАННЯ СИСТЕМНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

В. О. Кіктенко

У статті здійснено історико-філософський та історіографічний огляд розвитку гайдеггеріанознавства у Китайській Народній Республіці як приклад рецепції західних ідей у період від початку здійснення Політики реформ і відкритості й дотепер. Відзначено, що у період правління Мао Цзедун китайські філософи-марксистки розглядали філософію М. Гайдеггера як форму буржуазного ідеалізму в загальному контексті критики феноменології та екзистенціалізму. У своїх працях китайські філософи-марксистки прагнули продемонструвати обмеженість філософії Гайдеггера з погляду марксизму і пропагувати ідеї історичного матеріалізму як більш всеосяжне підґрунтя для розуміння людського існування і соціальних змін. Проте у результаті суттєвих змін в інтелектуальному дискурсі континентального Китаю на початку 1980-х років відбувся відхід від ідеологічного підходу до західної філософії у цілому, що призвело й до введення ідей Гайдеггера в працях китайських філософів-марксистів (Є Сюшань, Юй Сюаньмен, Сун Цзулян, Ту Ченлінь, Сунь Чжоусін, Чень Цзяїн, Чжан Жулунь, Цзінь Сіпін, Лю Юнфу). У результаті сформувалися кілька напрямів розвитку вивчення філософії Гайдеггера в континентальному Китаї – це джерела формування та фундаментальні положення його онтології, проблема відчуження, питання про істину, підходи до східної філософії, міркування про мову, поезію, техніку. Далі у статті проаналізовано інтерпретацію китайськими філософами-марксистами основних ідей Гайдеггера в їхніх комплексних і систематичних дослідженнях (Юй Хун, Лі Цзюнь, Лю Сюгуан, Чжан Сяньгень, Чжан Хун, Фань Юйган, Хуан Ціхун, Ван Чаншу, Хуан Юйшен, Ху Цзисін, Ке Сяоган, Чжао Вейго, Лю Чао, Пен Фучунь, Лю Цзінлу, Лі Веньган, Чжоу Мінфен, Хань Чао, Сунь Гуаньчень, Лі Чжанїн). Наголошено на тому, що деякі китайські філософи-марксистки порівнюють гайдеггеріанську та марксистську думки в пошуках спільних рис і відмінностей між двома філософськими традиціями (Чжан Веньсі). Визначено внесок китайських філософів-марксистів у порівняльний аналіз китайської домодерної філософії (передусім даосизму) та ідей М. Гайдеггера (Чжан Сянлун, На Вей, Чжун Хуа, Хань Чао, Хао Веньцзе, Фу Сунсюе). Автор визначає, що методологія досліджень фундаментальної онтології Гайдеггера у працях китайських філософів-марксистів формується переважно у парадигмі західних підходів або навіть ідей самого Гайдеггера та з використанням концептів домодерної китайської філософії.

Ключові слова: марксизм, феноменологія, онтологія, даосизм, буття, час, поетика.

Вступ

Після закінчення Культурної революції й особливо з початком здійснення Політики реформ і відкритості в 1978 р. китайські філософи-марксистки почали приділяти особливу увагу ідеям німецького філософа М. Гайдеггера в галузі онтології, герменевтики та екзистенціалізму. Із початку 1980-х років поступово відновилися міжнародні контакти між ученими КНР та їхніми колегами на Тайвані, у Гонконзі та в західних країнах, що позитивно вплинуло на вивчення західної філософії загалом та ідей Гайдеггера зокрема. Багато праць Гайдеггера було перекладено китайською мовою і витримало кілька видань, що дало змогу ширше розповсюдити його ідеї серед китайських науковців і студентів

[海德格尔 1987; 海德格尔 1990; 海德格尔 1995; 海德格尔 1996a; 海德格尔 1996b; 海德格尔 1996c; 海德格尔 1997; 海德格尔 1998; 海德格尔 1999a; 海德格尔 1999b; 海德格尔 2000a; 海德格尔 2000b; 海德格尔 2000c; 海德格尔 2002; 海德格尔 2004a; 海德格尔 2004b; 海德格尔 2004c; 海德格尔 2007; 海德格尔 2008a; 海德格尔 2008b; 海德格尔 2008c; 海德格尔 2009a; 海德格尔 2009b; 海德格尔 2009c; 海德格尔 2009d; 海德格尔 2009e; 海德格尔 2009f; 海德格尔 2009g; 海德格尔 2010; 海德格尔 2011a; 海德格尔 2011b; 海德格尔 2011c; 海德格尔 2011d; 海德格尔 2012; 海德格尔 2013; 海德格尔 2014; 海德格尔 2015; 海德格尔 2016; 海德格尔 2017a; 海德格尔 2017b; 海德格尔 2017c; 海德格尔 2017d; 海德格尔 2017e; 海德格尔 2017f; 海德格尔 2017g; 海德格尔 2017h; 海德格尔 2017i; 海德格尔 2018a; 海德格尔 2018b; 海德格尔 2019a; 海德格尔 2019b; 海德格尔 2020a; 海德格尔 2020b; 海德格尔 2021a; 海德格尔 2021b; 海德格尔 2021c; 海德格尔 2021d; 海德格尔 2021e; 海德格尔 2022a; 海德格尔 2022b; 海德格尔 2022c; 海德格尔 2022d; 海德格尔 2022e; 海德格尔 2022f]. У китайських наукових журналах і книжках публікуються дослідження, присвячені філософії Гайдеггера. Особливу увагу приділяють впливу ідей Гайдеггера на сучасну китайську філософію. У континентальному Китаї проводять велику кількість наукових конференцій, семінарів і майстер-класів у сфері гайдеггеріанознавства, яке є провідним напрямом у вивченні західної філософії. У 2001 р. Чжаном Цаньхуеєм було опубліковано перший огляд китайського гайдеггеріанознавства [张灿辉 2001], суттєвим доповненням до якого стало дослідження Гао Сяояня «До питання про літературу з філософії Гайдеггера в континентальному Китаї в 1960-ті роки: додаток до статті доктора Чжана Цаньхуея «Гайдеггер у Китаї» [高小艳 2007]. Також важливою працею для історіографії цього питання є спільна стаття Цзіня Сіпіна та Лі Цяна «Дослідження філософії Гайдеггера в Китаї», у якій автори дають огляд інституалізації китайського гайдеггеріанознавства та розмірковують про вплив ідей Лао-цзи на Гайдеггера [靳希平、李强 2009]. Лю Сяофен у монографії «Гайдеггер і Китай» розмірковує про різні аспекти вивчення ідей німецького філософа в широкому контексті сприйняття західних ідей китайськими вченими [刘小枫 2017].

Метою цього дослідження є історико-філософський аналіз рецепції китайськими вченими ідей Гайдеггера, що є частиною руху «культурного відродження» у КНР і процесу китаїзації марксизму в період від початку здійснення Політики реформ і відкритості й дотепер.

1. Уведення ідей Гайдеггера в інтелектуальний дискурс континентального Китаю

Первісне сприйняття філософії Гайдеггера китайськими філософами-марксистами було сформовано під впливом ширшого інтелектуального контексту, притаманного китаїзованій марксистській філософії середини ХХ ст. Цей контекст передбачав вивчення західної буржуазної філософії винятково з метою її критичного аналізу і повного заперечення. У період правління Мао Цзедуна китайські філософи-марксистки розглядали філософію Гайдеггера як форму буржуазного ідеалізму, що надає надмірного значення індивідуальній суб'єктивності та екзистенціальним стражданням, ігноруючи при цьому роль соціальних та економічних чинників у формуванні свідомості людини. Така ідеологічна позиція призвела до критики та навіть заборони

вивчення ідей Гайдеггера в інтелектуальних та академічних колах того часу. Ідеї Гайдеггера подавали в загальному контексті критики феноменології та екзистенціалізму, виділяючи їхній індивідуалізм і суб'єктивність на шкоду розгляду соціальних та історичних аспектів людського існування, а також відсутності уваги до класової боротьби, центральної проблеми марксистської філософії. У своїх працях китайські філософи-марксисты прагнули продемонструвати обмеженість філософії Гайдеггера з погляду марксизму і пропагувати ідеї історичного матеріалізму як більш всеосяжне підґрунтя для розуміння людського існування і соціальних змін.

Відхід від такого ідеологічного підходу до розуміння праць Гайдеггера почався серед китайських філософів-марксистів після відкриття Китаю світові у 1978 р. Відтоді китайський інтелектуальний дискурс став більш різноманітним, у рамках якого визнається колосальний внесок ідей Гайдеггера у сучасну філософію. Сформувався різні критичні підходи до їх вивчення. Насамперед з'явилися різноманітні введення у творчість Гайдеггера. Книга Є Сюшаня «Думка – історія – поезія» 1988 р. – одна з найбільш ранніх праць китайських філософів-марксистів, у якій подано стислий огляд ідей Гайдеггера в контексті історії феноменології та екзистенціалізму [叶秀山 1988]. Автор зазначає, що «я і мої колеги, які опинилися в аналогічній ситуації, розуміли, що наші знання про західну філософію переважно обмежуються марксизмом. Ми дуже слабо уявляли собі розвиток західних філософських течій поза марксизмом і ще менше були спроможні застосувати марксистські позиції, погляди та методи для проведення власного аналізу, суджень і досліджень у цьому контексті» [叶秀山 1988, 346–347]. Хоча ця праця не є повним вступом у філософію Гайдеггера, у ній було покладено початок вивченню феноменології та екзистенціалізму в континентальному Китаї. Більш важливим дослідженням стала монографія Юй Сюаньмена «Трансцендентальне мислення сучасної західної філософії: філософія Гайдеггера» 1989 р., у якій викладено сутність філософії Гайдеггера в ранній і пізній періоди його творчості. Автор показує, як Гайдеггер прагнув сформулювати спосіб мислення, відмінний від традиційного західного підходу. Фактично ця праця окреслила цілі напрями подальшого розвитку вивчення філософії Гайдеггера в континентальному Китаї – це, насамперед, джерела формування та фундаментальні положення його онтології, проблема відчуження, питання про істину, підходи до східної філософії, міркування про мову, поезію, техніку [俞宣孟 1989]. В іншій монографії «Дослідження онтології» 1999 р. Юй Сюаньмен розглядає філософію Гайдеггера в контексті всієї історії онтології, що інтерпретується як спосіб мислення [俞宣孟 1999]. Перебуваючи в рамках марксистської критики метафізики, ідеології та капіталізму, Юй Сюаньмен, проте, приймає гайдеггерівське визначення метафізики як різновиду запитування, що виходить за межі суцього з метою, врешті-решт, досягти розуміння суцього як суцього і всього суцього. Тобто приймається положення, що метафізика – це фундаментальна наука, що охоплює те, що досягає людське знання, і в історичний період свого зародження вона була спрямована на вивчення буття суцього та досягнення фундаментальної основи й незмінної сутності Всесвіту [俞宣孟 1999, 9].

1993 р. вийшла друком монографія Суна Цзуляна «Порятунок Землі та майбутнє людства: пізні роздуми Гайдеггера», яка стала першим

у континентальному Китаї дослідженням екологічної думки Гайдеггера. На той час вона була прохолодно зустрінута і практично не привернула уваги з боку китайської наукової спільноти. Проте сучасні глобальні екологічні проблеми й серйозні негативні наслідки вибухового соціально-економічного розвитку КНР для природного середовища призвели до нової хвилі інтересу до цього дослідження. У 1980-ті роки, коли більшість китайських філософів-марксистів приділяла увагу засадничій праці Гайдеггера «Буття і час», Сун Цзулян зосереджувався на дослідженні пізніх праць філософа («Вчення Платона про істину. Лист про гуманізм» (1947), «Неторні стежки» (1950), «Шлях до мови» (1959), «Техніка і поворот» (1962), «Шляхові віхи» (1967), «До справи думки» (1969)). Монографія «Порятунок Землі та майбутнє людства: пізні роздуми Гайдеггера» стала кульмінацією і науковим узагальненням цієї важливої праці Суна Цзуляна. У ній аналізується ставлення Гайдеггера до величезної загрози технологічної епохи, подано його роздуми про мистецтво, поезію, мову та давньогрецьку філософію [宋祖良 1993].

У монографії «Місія феноменології: від Гуссерля, Гайдеггера до Сартра» 1994 р. Ту Ченлінь підкреслює фундаментальну значущість онтологічної концепції *Dasein* Гайдеггера, який переосмислює феноменологічний метод як герменевтику з метою збагнення екзистенціального сенсу людського існування. Це відкриває нові перспективи для ірраціоналізму у філософії. Хоча Гайдеггер не заперечує раціонального пізнання, він підкреслює, що воно являє собою лише один із багатьох можливих способів існування *Dasein*. Можливість людського пізнання, за Гайдеггером, зумовлена не розумом, а переважно розумінням. Тому, на думку Ту Ченліня, справедливо сказати, що фундаментальна онтологія Гайдеггера являє собою філософський синтез сучасного ірраціоналізму [涂成林 1994, 316–317].

У 1994 р. було надруковано книгу Суня Чжоусіна «Невимовна таємниця: дослідження пізньої думки Гайдеггера». Це надзвичайно детальне обговорення основних положень філософії Гайдеггера з особливою увагою до екзистенціальних аспектів і міркувань про мову [孙周兴 1994]. На жаль, у цій праці відсутній історико-філософський вимір, що, наприклад, заважає Суню Чжоусіну продемонструвати масштаб впливу ідей Ніцше на Гайдеггера. У 2011 р. Сунь Чжоусін випустив друге видання цієї книжки під назвою «Онтологія мови: дослідження пізньої думки Гайдеггера», що містить розширений зміст і поліпшену структуру [孙周兴 2011]. На завершення своєї праці автор підкреслює, що порівняльна культурологія має подолати вузький етноцентризм і виступити за рівноправний діалог, заснований на збереженні індивідуальності культур усього світу. Цей діалог можливий у вимірі «мова – буття», що являє собою важливий аспект філософських пошуків Гайдеггера. Сунь Чжоусін вважає, що занурення у глибинний вимір «мова – буття» і переосмислення домодерної та сучасної китайської філософії мають стати періодом повороту і трансформації у процесі взаємодії китайської та західної культур [孙周兴 2011, 381–382]. Варто зазначити, що переклади творів Гайдеггера, виконані Сунем Чжоусінем, отримали високу оцінку вчених і навіть були опубліковані на Тайвані раніше, ніж на материку. Також тут необхідно згадати кілька праць, які продовжили знайомство з ідеями Гайдеггера. У книжці «Вступ до філософії Гайдеггера» 1995 р. Чень Цзяїн

подає усебічний огляд ідей німецького філософа [陈嘉映 1995]. Цей вступ було перевидано у 2005 [陈嘉映 2005], 2014 [陈嘉映 2014] і 2017 [陈嘉映 2017] рр. Книжка Чжана Жулуня «Гайдеггер і сучасна філософія» 1995 р., судячи з назви, фокусується на впливі ідей Гайдеггера на різні філософські концепції сучасності, що, на думку автора, є важливим для амбітної мети – створення сучасної китайської філософії [张汝伦 1995, 310].

У 1995 р. вийшла друком книга Цзіня Сіпіна «Дослідження ранньої творчості Гайдеггера», що являє собою перше фактологічне і концептуально-історичне дослідження цієї теми китайською мовою. Автор докладно аналізує зародження ідей Гайдеггера у самому ранньому періоді та їхній вплив на подальший розвиток його думки на основі оригінальних джерел [靳希平 1995, 15–28]. Розглянуто студентські статті та рецензії на книги, написані Гайдеггером на той час [靳希平 1995, 29–93]. Через дисертацію та габілітацію автор також простежує витоки концептуального розвитку гайдеггерівської думки – від гуссерлівської феноменології до власної фундаментальної онтології [靳希平 1995, 94–221]. Особлива увага приділяється відмінностям між розумінням феноменології Гайдеггером і Гуссерлем [靳希平 1995, 222–285]. Цзіню Сіпіну вдалося не тільки представити вступ до теми, а й зробити значний внесок у вивчення «Буття і часу» Гайдеггера – ключового твору ХХ ст., який до цього моменту не отримав достатньої уваги в Китаї. Окрім того, у книзі міститься безліч матеріалів і відомостей про життя Гайдеггера, що дає змогу розглядати її також як біографію молодого Гайдеггера.

У книжці 2000 р. «Вступ до феноменології Гуссерля та онтології Гайдеггера: реінтерпретація Гуссерля та Гайдеггера з точки зору епістемології» Лю Юнфу більшою мірою спирається на оригінальні тексти німецьких філософів [刘永富 2000]. Зокрема, щодо Гайдеггера основний акцент робиться на його праці «Вступ до метафізики». Автор підкреслює, що його аналіз суттєво натхненний монографією Юй Сюаньмена «Трансцендентальне мислення сучасної західної філософії: філософія Гайдеггера» [俞宣孟 1989]. Лю Юнфу оцінює свою роботу адекватно і критично, зазначаючи, що в її основу покладено лише окремі праці Гуссерля і Гайдеггера. Із цього випливає, що автор не претендує на вичерпний опис цих систем думки. Тому обговорення феноменології Гуссерля та онтології Гайдеггера у цій книзі може надати лише часткове розуміння відповідних аспектів проблеми. Термін «вступ» Лю Юнфу використовує у трьох контекстах: по-перше, стосовно самих праць Гуссерля і Гайдеггера; по-друге, стосовно праць Гуссерля і Гайдеггера, які не охоплено даною книжкою; по-третє, у контексті всієї феноменології Гуссерля і фундаментальної онтології Гайдеггера [俞宣孟 1989, 16–17].

2. Інтерпретація китайськими філософами-марксистами основних ідей М. Гайдеггера

Першим комплексним і систематичним викладом поетики Гайдеггера в континентальному Китаї стала книжка Юй Хуна «Діалог між мисленням і поезією: вступ до поетики Гайдеггера», опублікована 1991 р. У цій праці подано глибоку інтерпретацію пізніх поетичних роздумів Гайдеггера щодо фундаментальних питань, таких як *буття, сутність, істина, мова, думка і повернення додому*. Водночас підкреслюється критичне ставлення Гайдеггера до традиційної естетики та його реконструкція неестетичної поетики. У книзі

досліджуються важливі питання: «Що являє собою справжнє буття в поезії?», «Чому поезія є піснею буття?», «Якою є роль поета в епоху зубожіння?», «Яким є статус сучасного мистецтва?», «Чи залишається мистецтво джерелом людського існування?», «Чому естетичному спогляданню прийшов кінець?» і «Як зароджується ідея нового мистецтва?». Книга також розглядає глибокий зв'язок між філософією Гайдеггера та сучасним західним мистецтвом, пропонуючи новий погляд на поетичні форми як східного, так і західного мистецтва в контексті поетичної думки Гайдеггера [余虹 1991]. У своїй іншій книжці 2005 р. під назвою «Мистецтво і повернення додому: Ніцше, Гайдеггер, Фуко» Юй Хун проводить паралелі між постметафізичними думками трьох впливових мислителів ХХ ст., які, як він зазначає, «тікають» від сучасного світу та «повертаються» до справжнього світу ідей і мислення. На думку Юй Хуна, сутність буття є поетичною в трактуваннях Ніцше, Гайдеггера і Фуко, а поезія і мистецтво являють собою найбільш фундаментальні явища буття. Усі інші прояви буття можна сприймати або як приховану поезію, або як спотворену поезію [余虹 2005, 296].

Пізніше було зроблено низку досліджень, що охоплюють різні аспекти естетики та поезії Гайдеггера. Зокрема, монографія Лі Цзюня «Літературна теорія екзистенціалізму» 2000 р. знайомить читача з найбільш впливовими літературними теоріями екзистенціалізму ХХ ст., подаючи історію їх формування, характеристики та значення для літературної естетики. У книжці наголошується на об'єднанні мислителями-екзистенціалістами «сутності» та «явища» в понятті «існування», а також на поєднанні питань «істини» та «краси», що виявляє зв'язок питання про «красу» з філософською онтологією. Окрему увагу приділено аналізу ідей Гайдеггера в контексті філософської думки екзистенціалізму, а також впливу філософії Ніцше на Гайдеггера [李钧 2000]. У книзі Лю Сюгуана «Гайдеггер і естетика» 2004 р. представлено дослідження теорії мистецтва, естетичної концепції та теорії Гайдеггера, а також розглянуто значення його ідей для китайської естетики. Аналіз у цій роботі зосереджується навколо поняття «буття» подібно до філософії Гайдеггера [刘旭光 2004]. У праці «Існування – Істина – Мова» 2004 р. Чжан Сяньгень презентує своє оригінальне трактування ідей Гайдеггера [张贤根 2004]. У монографії «Дослідження західної екзистенціальної естетики» 2005 р. Чжан Хун розглядає основні аспекти філософії Гайдеггера включно з його поглядами на поезію та естетику [张弘 2005]. У книзі Фаня Юйгана «Проникливість і непорозуміння: естетична інтерпретація думки Гайдеггера про технологію» 2005 р. здійснено феноменологічну інтерпретацію міркувань Гайдеггера про технологію, мистецтво і красу в пізній період його творчості [范玉刚 2005]. У книжці Хуана Ціхуна «За лаштунками мистецтва: Гайдеггер про мистецтво» 2007 р. подано стислий опис гайдеггерівської естетичної теорії стосовно, насамперед, образотворчого мистецтва [黄其洪 2007]. Книга Вана Чаншу «Екзистенціальна естетика Гайдеггера» 2008 р. є важливим дослідженням гайдеггерівської естетики серед інших праць китайських філософів-марксистів [王昌树 2008].

Хуан Юйшен у книжці «Час і вічність: до питання про час у філософії Гайдеггера», виданій 1997 р. [黄裕生 1997] і потім дорозширене 2012 р. в серії «Чиста філософія» [黄裕生 2012], звертається до надважливого і складного

питання про час у контексті основних філософських ідей Гайдеггера. Це перша монографія, у якій ця тема критично досліджується китайським філософом-марксистом на основі новаторських ідей автора. Зазначимо, що ця наукова праця зробила значний внесок у подолання стадії, коли дослідження зарубіжної філософії в континентальному Китаї обмежувалися простими оглядами. Ця тема частково була розвинута у працях Ху Цзисіня «Гегель і Гайдеггер» 2002 р. [胡自信 2002] та Лі Чжи «Про гайдеггерівську критику сучасності: ще одна форма постмодернізму» 2003 р. [李智 2003]. Однак більш значущим дослідженням стала книга Ке Сяогана «Порівняльне дослідження роздумів Гайдеггера і Гегеля про час» 2004 р. У цій роботі за відправну точку взято проблему темпоральності для ілюстрації глибоких відмінностей між двома німецькими мислителями. Автор уміло зіставляє феноменологічні та герменевтичні інтерпретації оригінальних робіт Гегеля і Гайдеггера, деякі з яких раніше не були досліджені китайськими філософами-марксистами. Ке Сяоган підкреслює, що критика Гайдеггером гегелівської концепції часу – це не лише деконструкція метафізики, а й побудова власного розуміння первісної темпоральності, часу-простору та буття-історії, що є обрієм та бездонним підґрунтям його фундаментальної онтології [柯小刚 2004]. Цей напрям був розвинений у книзі Чжао Вейго «Дослідження проблем часу і темпоральності у Гайдеггера» 2006 р. [赵卫国 2006], колективній монографії «Темпоральність, самість і інакшість: від Гуссерля і Гайдеггера до Левінаса» 2008 р. [王恒 2006] та праці Лю Чао «Як твориться історія: трансформація Гайдеггером гегелівського філософського погляду на історію та сучасні підходи до філософії історії» 2009 р. [刘超 2009].

Важливим внеском у вивчення фундаментальної онтології стала книга Пена Фучуня «Ніщо і його трансформація: про ключові питання філософського шляху Гайдеггера», опублікована 2000 р. [彭富春 2000]. У роботі Лю Цзінлу, представленій книжкою «Дослідження антропологічної думки Гайдеггера» 2001 р., акцент робиться на виборі та обмеженнях людського існування в контексті загального розвитку філософії Гайдеггера. Спираючись на аналіз багатьох гайдеггерівських текстів, Лю Цзінлу систематично розглядає антропологію Гайдеггера включно з його теоріями існування *Dasein*, *істини* та *неістини* в людському існуванні, а також стосунки між людьми та тотальністю *Буття*. Автор також зачіпає тему теорії співналежності людей і Буття, роздуми про історію людства, світ богів і людей, мову і мислення. Через антропологічну перспективу розкривається високораціональна самосвідомість Гайдеггера, а також його глибока стурбованість долею і майбутнім людства. Окрім того, дане дослідження прояснює суттєві відмінності в антропології Гайдеггера в ранньому і пізньому періодах його творчості, а також проливає світло на теоретичні корені, внутрішню логіку та історичний контекст антропологічної думки цього видатного німецького філософа [刘敬鲁 2001].

Лі Веньтан у книжці «Світло істини: Фіхте і Гайдеггер про SEIN», виданій 2002 р., насамперед указує на складність обговорення поняття *Sein* китайською мовою, оскільки ця тема була абсолютно незнайома китайським філософам-марксистам [李文堂 2002, 1]. Він підкреслює, що тут суть полягає не тільки в лінгвістичних труднощах, а й у філософських аспектах розуміння *Буття*. Лі Веньтан зазначає, що метафізика являє собою «долю» думки Гайдеггера,

а вплив і натхнення його філософського мислення через Brentano та Husserl, зрештою, сягає до Аристотеля. Гайдеггер починає свою інтерпретацію Аристотеля з *логоса* [λόγος], йде до *істини* [ἀλήθεια] і переходить у *праксіс* [πρακτική]. Через саморозкриття презентативної феноменології він, зрештою, розкриває квітучу темпоральність (*ekstatische Zeitlichkeit*) як приховану істинуродник. Розквітаюча темпоральність стає істиною буття, і вона принципово становить відкритий стан присутності (*Erschlossenheit des Dasein*), тобто «прояснення» (*Lichtung*) [李文堂 2002, 10]. Цікаво зазначити, що Лі Веньтан спочатку тлумачив *Sein* як 有 *you*, акцентуючи важливість присутності та її роль у розкритті горизонту розуму. Згодом він став перекладати *Sein* як 是 *shi* в сенсі «бути», наголошуючи також на його візуальній метафорі «是» та його істинному значенні. Однак згодом під впливом праць інших китайських філософів-марксистів і внаслідок власних роздумів Лі Веньтан повернувся до первісного перекладу *Sein* як 有 *you*, у якому проявляється трансцендентне поле [李文堂 2002, 218]. Протягом усієї книги автор старанно прагне знайти найбільш точну термінологію для правильного розуміння Гайдеггера китайською мовою, що, безсумнівно, є значною проблемою. Основний наголос у роботі робиться на інтуїції та феномені логосу, а питання про буття Гайдеггера виводиться з ідей Фіхте. Важливо також зазначити, що, за словами самого автора, його підхід формувався під сильним впливом фундаментальної онтології Гайдеггера [李文堂 2002, 219–220].

У книжці Чжоу Мінфена «На шляху до великої мудрості: діалог із Гайдеггером», опублікованій 2002 р., досліджуються підходи західної філософії до визначення понять «екзистенція» та «існування» [周民鋒 2002]. Автор використовує діалогічний підхід, що дає змогу глибше розуміти суть західної думки включно з її внутрішніми смислами та дослідницькими висновками. У цій книзі також розкривається значення феноменологічного підходу як особливого методу для пояснення причин розвитку речей. У своїй праці Чжоу Мінфен, спираючись на цілісне бачення, прагне представити всю панораму історії західної філософії. Китайський філософ-марксист вважає, що саме така всеохопність є фундаментальною характеристикою, яку Гайдеггер називає *буттям-у-світі*. Тож через таке всебічне сприйняття західної філософії стає можливим глибоке розуміння філософії буття Гайдеггера [周民鋒 2002, 1–2].

Деякі китайські філософи-марксисты проводять порівняльні дослідження гайдеггеріанської та марксистської думки у пошуках спільних рис і відмінностей між двома філософськими традиціями. Наприклад, вони розмірковують про те, чи можна примирити онтологію Гайдеггера з марксистським матеріалізмом, чи фундаментальні положення цих систем принципово суперечать одне одному. Так, у книжці Чжан Веньсі «Підрив метафізики: теорії Маркса і Гайдеггера» проводиться глибоке дослідження твердження К. Маркса про те, що логіка і натурфілософія Гегеля, а також його розуміння традиційної метафізики вже втратили свою актуальність. Автор вважає, що гайдеггерівська критика традиційної метафізики є найбільш важливим джерелом для розуміння філософії Маркса. У результаті своїх досліджень Чжан Веньсі зазначає, що для пізнього Гайдеггера проблема подолання метафізики полягає у спробі змінити спосіб говоріння, що не є штучним витвором, а залежить від якогось богоподібного *буття-сутності*. Через різні способи говоріння можуть

формуватися різні думки, а думки – це не що інше, як справа мови. Ключовий момент полягає у відмові від метафізичного способу мислення, що справді бере свій початок у філософії мови та в цьому питанні й Маркс, й Гайдеггер виступають проти відповідності між висловлюваннями та сутностями у світі. Однак більш фундаментальна відмова від метафізики полягає в усуненні інституційного підґрунтя, на якому вона базується. Іншими словами, за умови використання метафізики як способу дискурсу, починаючи з «мовлення», справді можливе часткове розчинення метафізики. Маркс свою тотальну критику метафізики ґрунтує на побудові нової моделі розуміння механізмів реальності через соціальний аналіз. Чжан Веньсі вважає, що для Маркса і Гайдеггера кінець філософії означає кінець платонізму, тобто метафізики. Але, на думку автора, до припинення дії соціальних і культурних контекстів не можна говорити про кінець тієї чи іншої форми метафізики [张文喜 2004].

Книга професора Хань Чао «Гайдеггер і проблема етики» 2007 р. є значною працею, у якій розглядається перспектива класичної етики через гайдеггеріанську інтерпретацію Аристотеля, а також вивчається зв'язок між екзистенціалізмом та етикою [韩潮 2007]. Хань Чао вважає, що Гайдеггер, можливо, не володіє такими ж глибокими моральними прозріннями, як Ф. Ніцше. Його сумніви з приводу морального досвіду, ймовірно, випливають більше з його презирства до етики як дисципліни, що, своєю чергою, корениться у його незадоволеності поділом західних систем знань. Поділ теорії та практики, онтології та етики був явно неприйнятним для Гайдеггера. Тому хоча основною роботою Гайдеггера впродовж усього його життя була критика метафізики, це не заважало йому час від часу деконструювати й реконструювати моральні переживання та включати їх у свою онтологію істини. Також Хань Чао намагається відповісти на питання про те, звідки бере початок хайдеггерівська онтологія істини. Він стверджує, якщо довіряти пізнішій самооцінці Гайдеггера, що повторне вивчення праць Аристотеля, особливо його «Метафізики» і шостої книжки «Нікомахової етики», привело його до розуміння того, що *ἀλήθεια*¹ означає не приховувати, а отже, позначає істину як неприховану. Хань Чао також бере до уваги раннє вивчення Гайдеггером Аристотеля і стверджує, що вихідним пунктом для Гайдеггера була практична філософія Аристотеля, зокрема його концепція практичної мудрості *φρόνησις*² [韩潮 2007, 333]. Хань Чао осмислює радикальну критику Гайдеггера західної метафізичної традиції задля «омолодження» китайської думки в сучасному контексті та остаточного її звільнення від гніту західного навчання [韩潮 2007, 10]. Первісний моральний досвід Китаю може допомогти сучасній

¹ Алетейя, або Алефія (давньогрец. ἀλήθεια), – істина або розкриття у філософії. Виникнувши в давньогрецькій філософії, цей термін уперше в історії філософії в явному вигляді був використаний Парменідом у поемі «Про природу», де він протиставляє його доксі. Термін був відроджений у ХХ ст. у працях М. Гайдеггера. Хоча цей термін часто перекладають як «істина», Гайдеггер стверджував, що воно відрізняється від загальноприйнятих уявлень про істину.

²Фронезис (давньогрец. φρόνησις) – вид мудрості або розуму, що стосується практичних дій у конкретних ситуаціях. Передбачає як правильне судження, так і досконалість характеру та звичок, одна з поширених тем для обговорення в давньогрецькій філософії. Класичні праці, присвячені цій темі, не втратили свого впливу і сьогодні. В аристотелівській етиці це поняття відрізнялося від інших слів, що позначають мудрість та інтелектуальні чесноти, таких як *ἐπιστήμη* і *sophia* через свій практичний характер.

західній людині краще зрозуміти теорію «поетичного житла» Гайдеггера, ідеї якого створили місце зустрічі домодерної китайської та західної філософії. Точкою входу в гайдеггерівську думку автор вважає розрізнення етики й «споконвічного етичного феномена», що передбачає розуміння західної філософської традиції загалом і торкається тих неминучих питань, які виникли після зустрічі китайської та західної думок. Важливо, що Хань Чао критично ставиться до радикальних послідовників Гайдеггера через їхні надмірні й невиправдані пошуки насильства та тиранії західної метафізичної традиції, залишаючи по собі порожню і незрозумілу теологію майбутнього [韩潮 2007, 38]. Такий підхід дає змогу відокремити позицію Гайдеггера від радикальніших філософських напрямів попри деяку схожість у їхніх інтерпретаціях. Гайдеггер демонтував західну етичну традицію для того, щоб відновити оригінальний етичний досвід давньогрецьких натурфілософів, при цьому Хань Чао стверджує, що гайдеггерівський погляд на свободу відхилився від духу Давньої Греції [韩潮 2007, 213, 217]. Автор розглядає роздуми Гайдеггера над цим питанням упродовж усього його життя як одну із центральних тем його філософського розвитку. Далі Хань Чао зазначає, що роздуми Гайдеггера про *τέχνη*³ були дороговказною ниткою на його філософському шляху, починаючи від початкових мотивів і закінчуючи кінцевими цілями [韩潮 2007, 264]. Загалом Хань Чао здійснив глибоку інтерпретацію текстів і різних напрямів думки Гайдеггера, аналізуючи основні теми та мотиви його філософії. При цьому необхідно вказати на двоїстість і навіть суперечливість оцінок Хань Чао, тому що, з одного боку, наголошується на переконливості гайдеггерівських історичистських міркувань, а з іншого боку, пояснення радикалізму послідовників Гайдеггера «неправильним тлумаченням» Гайдеггера зіштовхується з первісними радикальними задумами самого Гайдеггера.

У праці Суня Гуаньчєня «Дослідження інтерпретації Канта у філософії Гайдеггера» 2008 р. заявлена в назві тема розглядається у контексті трансформації історичних нарративів, екзистенціального та лінгвістичного повороту у філософії історії, етичного коріння історії, філософії історії Р. Дж. Коллінгвуда, філософської герменевтики Г.-І. Гадамера, археології знання М. Фуко, граматики Ж. Дерріда. Представлений у роботі аналіз містить розгляд причин і наслідків гайдеггерівської інтерпретації Канта в контексті феноменології/екзистенціалізму та дискусій, які вона викликала [孙冠臣 2008]. У книжці Лі Чжаніна «Посібник із деконструкції: феноменологія Гайдеггера та її теологічний зміст» 2009 р. досліджується історичний досвід зіткнення, діалогу та злиття різних культурних елементів у процесі взаємодії релігії, філософії та науки [李章印 2009].

3. Внесок китайських філософів-марксистів у порівняльний аналіз китайської домодерної філософії та ідей М. Гайдеггера

Порівняльні дослідження китайських філософів-марксистів здебільшого виходять з інтерпретації домодерної китайської філософії (передусім даосизму)

³ Алетея, або Алефія (давньогрец. ἀλήθεια), – істина або розкриття у філософії. Виникнувши в давньогрецькій філософії, цей термін уперше в історії філософії в явному вигляді був використаний Парменідом у поемі «Про природу», де він протиставляє його *доксі*. Термін був відроджений у ХХ ст. у працях М. Гайдеггера. Хоча цей термін часто перекладають як «істина», Гайдеггер стверджував, що воно відрізняється від загальноприйнятих уявлень про істину.

і філософії Гайдеггера. Цей міждисциплінарний підхід спрямований на вивчення спільних рис і відмінностей між цими філософськими традиціями, що сприяє і глибшому взаємному розумінню таких різних систем думки.

Першою тут є книжка Чжана Сянлуна «Думка Гайдеггера і китайське Небесне Дао: відкриття і злиття кінцевих перспектив» 1996 р., у якій розглядається *серединний шлях* як вищий стан східного і західного мислення [张祥龙 1996]. Відкриття та злиття кінцевих перспектив передбачає синтез східної та західної думок, що: 1) має двобічне значення для вивчення конфуціанства, даосизму, моїзму, буддизму, давньогрецької філософії, феноменології, екзистенціалізму, герменевтики; 2) впливає на формування західної науки в Китаї. На думку Чжана Сянлуна, посилення Гайдеггера на даосизм указують на те, що китайське 道dao, давньогрецький λόγος і гайдеггерівське *ereignis* означають первинність (*urspruenglichkeit*) та скінченність буття (*endlichkeit*). У понятті 道dao Лао-цзи, можливо, справді схована істинна таємниця того, що Гайдеггер називає способом вдумливого, рефлексивного і глибокого висловлювання, спрямованого на розкриття глибинних смислів та істини, закладених у мові та людському існуванні (*das denkende Sagen*). Чжан Сянлун вважає, що гайдеггерівське осмислення буття і людини справді можна порівняти з розумінням сутності людини в даосизмі й навіть якоюсь мірою зазнає його впливу [张祥龙 1996, 439]. Окрім того, Чжан Сянлун видав у 2007 р. біографію Гайдеггера [张祥龙 2007] та в 2011 р. монографію про діалог між Сходом і Заходом, що проливає світло на думку Гайдеггера як із китайського, так і з західного погляду [张祥龙 2011]. Розглядаючи феноменологію Гайдеггера, автор прагне виявити методологічні зрушення, які відбулися в західній філософії протягом останніх ста років. Показано, що ці зміни дають більш відповідну перспективу метафізичного концептуалізму для розуміння домодерної китайської думки. На засадах феноменологічних підходів переосмислюються конфуціанство і даосизм, а також формування в домодерній китайській філософії таких понять, як «час», «мова», «образ» тощо, а також естетичні концепції у східному та західному контекстах – усе це спрямовано на розвиток культурного діалогу між Сходом і Заходом. Чжан Сянлун переконаний, що завдяки використанню західних концептів можна по-новому прочитати домодерну китайську філософію й при цьому зберегти її суть [张祥龙 2011, 8].

Найбільш характерною і водночас найбільш інноваційною роботою серед інших китайських філософів-марксистів є монографія На Вей «Взаємна інтерпретація даосизму і Гайдеггера» 2004 р. [那薇 2004]. Зазначимо, що На Вей володіє німецькою мовою та західною філософською методологією, яку він поклав в основу нової інтерпретації даосизму та порівняльного аналізу філософії Гайдеггера і раннього даосизму. Автор вважає, що «гайдеггерівське дослідження онтології через існування людини у світі дає своєрідний підхід до переосмислення даоської думки. 道dao як джерело й основа всього сущого не є абсолютною сутністю, що передує всьому в часі і не є чимось прихованим за всім у просторі. 道dao – це наявний космічний або соціальний закон, що діє незалежно від незамутненого розуму й участі серця. Навпаки, 道dao – це природний стан усього сущого в космосі, що існує так, як воно є, у гармонії з непорочним розумом. 道dao – це стан, у якому істинна людина, мудрець

і досконала особистість, що має розум, позбавлений невігластва і бажань, гармоніє і резонує із Небом і Землею, тобто рухається разом із ними. Це Царство, де серце і розум мудреця діють безперешкодно, повністю відкриті для всього суцього, що означає, що розум істинних людей, досконалих людей і мудреців відкриває простір, у якому все дотримується своєї внутрішньої природи» [那薇 2004, 3]. Під час використання суб'єкт-об'єктних відносин для пояснення дометафізичних стосунків між розумом і матерією їхня сутнісна єдність руйнується. Тільки коли людина дотримується своєї природи, вона може повернутися до свого істинного стану, дослухатися до поклику існування, осягнути свою істинну природу, віднайти істинне місце в житті та встановити свій зв'язок із витоком свого існування. Процес повернення до споконвічного, істинного «я» досягається шляхом подолання свого звичайного «я» і в даосизмі визначається як повернення до простоти та справжності, а також є процесом повторного прийняття життя. На Вей зазначає, що в даосизмі життя і смерть розглядаються як одне й те саме, що має схожість із гайдеггерівською концепцією *буття-до-смерті*⁴. Спільним для даосизму та філософії Гайдеггера є те, що вони орієнтують людину на повернення до фундаментальної онтології, до царства хаосу, нез'ясовного та невимовного. Однак між ними є й відмінності. Ідеальний спосіб життя, згідно з даосизмом, полягає у тому, що людина перебуває в єдності з природою, усім суцим, суспільством та іншими людьми. Ця єдність поширювалася на всі сфери: самовдосконалення людини, сімейну гармонію, політичне управління, суспільний устрій. На відміну від даосизму Гайдеггер не розробляє ідеального способу життя людини або ж ідеальної політики, а шукає джерела метафізичної системи, розкриває безпідставність усіх наук, технологій, логіки, мови й мистецтва, що ґрунтуються на метафізиці, та спрямовує людину на повернення до джерел буття. Гайдеггер не заперечує прямо репрезентативне мислення, що використовується у природничих і соціальних науках, і не поширює первозданний хаос на сфери управління, самовдосконалення та сімейної гармонії, як це робить даосизм. Навпаки, Гайдеггер неодноразово підкреслює, що його філософія не є антропологією і не дає ідеальної моделі існування людини, а натомість наставляє людину звернути увагу на ясну царину метафізичних джерел. Тобто Гайдеггер прагне теоретично звільнити людину від метафізичних обмежень, а даосизм – реалізувати свої ідеали управління, самовдосконалення та сімейної гармонії. Даосизм робить акцент на практичному застосуванні, тоді як Гайдеггер схиляється до абстрактного мислення. На Вей доходить висновку, що величезні відмінності в історико-культурних традиціях Сходу та Заходу, на перший погляд, роблять сумнівною взаємну інтерпретацію даосизму та філософії Гайдеггера, однак насправді вони мають багато спільного у своєму прагненні звільнитися від екзистенціальних проблем, а також у методах, що для цього використовуються [那薇 2004, 4–7].

В іншій книжці «Звідки беруться звуки природи: неавмисні слова Чжуан-цзи та невимовні слова Гайдеггера» 2009 р. На Вей розвиває свої ідеї та продовжує порівняльний аналіз, розглядає уявлення про мову цих двох

⁴ Буття-до-смерті (Sein zum Tode) – один з основних екзистенціалів М. Гайдеггера, що виявляє онтологічний вимір людини (Dasein) і показує її цілісність і часовий характер.

філософів із різних історичних епох і культурних просторів. Автор буде свій аналіз на підставі кількох положень. Мова – це не вираз, а взаємний резонанс *розуму і матерії, неба і людини*. У звичайному розумінні літери представляють звуки, а звуки – вираження психічних переживань. Люди і всі речі розглядаються як передіснуючі сутності, які можуть бути виражені мовою і визначені поняттями. Водночас мова розглядається як щось, що складається зі слів та речей, і мова стає інструментом людини, і водночас мова визначає людину [那薇 2009].

У новаторській книжці Чжун Хуа «Від вільного блукання до лісової дороги: порівняльне дослідження поетичного мислення Гайдеггера і Чжуан-цзи» 2004 р. на основі текстуального порівняльного аналізу показано міжкультурний діалог між ключовими ідеями Гайдеггера, з одного боку, та даосизмом і дзен-буддизмом – з іншого. Показано, що поетика Гайдеггера не лише містить щонайменше три явні посилання на поетичну думку Чжуан-цзи, а й демонструє певний рівень теоретичних зв'язків у плані загальних схем мислення, фундаментальних теоретичних засад, базових концептуальних систем та основних способів вираження. Це свідчить про певну суттєву схожість та узгодженість, що дає змогу авторові зробити сміливий висновок: поетична думка Чжуан-цзи є важливим «прихованим джерелом» поетики Гайдеггера [钟华 2004]. Вищезгаданий Хань Чао вказує на близькість філософської позиції Гайдеггера та Ніцше, але при цьому заявляє, що Гайдеггер ще ближче до Лао-цзи, який «принижує доброзичливість і праведність» [韩潮 2007, 21]. Схожий підхід можна виявити в роботі Хао Веньцзе «Порівняльний аналіз досліджень живопису Ши Тао та естетичної філософії Гайдеггера: онтологія і теорія творчості» 2004 року [郝文杰 2004]. У книжці «Вступ до естетики часу» 2009 р. Фу Сунсюе використовує гайдеггерівську концепцію становлення, тобто розуміння того, як буття розкривається та розвивається з часом, для інтерпретації естетичних концепцій конфуціанства, даосизму та буддизму в Стародавньому Китаї [傅松雪 2009].

Висновки

Початкове негативне ставлення китайських філософів-марксистів до ідей Гайдеггера в 1950–1970-х роках пізніше змінилося більш об'єктивним підходом і системним вивченням його філософії. Ключове поняття філософії Гайдеггера, *Dasein* і його розуміння природи буття справили істотний вплив на китайських філософів-марксистів, які намагаються поєднати західні ідеї з китайською думкою та застосувати їх для осмислення сучасних проблем. Китайські філософи-марксистичні проводять порівняльні аналізи ідей Гайдеггера, Конфуція, Лао-цзи і Чжуан-цзи, що позитивно сприяє міжкультурному діалогу. Також вони вказують на паралелі між поняттям *буття* Гайдеггера та даоським концептом *道dao*, а також на збіг акценту на достовірності та автентичності «Я» з даоськими і конфуціанськими уявленнями про життя відповідно до істинної природи та морального виховання. Важливо, однак, ставитися з обережністю до спроб знаходити зв'язки між ідеями Гайдеггера та китайською філософією, ураховуючи історико-культурні відмінності. Порівняльне вивчення домодерної китайської філософії та ідей Гайдеггера в рамках діалогу Схід – Захід являє собою напрям, що динамічно розвивається, здатний збагатити філософський дискурс і зміцнити міжкультурне взаєморозуміння. Незважаючи на критичне

сприйняття, інтерес до вивчення філософії Гайдеггера в континентальному Китаї продовжує зростати, що відображає загальний інтерес до західної філософії серед китайських філософів-марксистів. Важливо, що методологія досліджень фундаментальної онтології Гайдеггера у працях китайських філософів-марксистів формується переважно у парадигмі західних підходів або навіть ідей самого Гайдеггера та з використанням концептів домодерної китайської філософії. Тобто власне марксизм розчинився у предметі дослідження та власній духовній традиції, що, ймовірно, не в останню чергу пов'язано з ідеями відродження нації у континентальному Китаї.

ЛІТЕРАТУРА

- 陈嘉映。海德格尔哲学概论。北京：三联书店，1995。416页。
陈嘉映。海德格尔哲学概论，北京：三联书店，2004。416页。
陈嘉映。海德格尔哲学概论。北京：商务印书馆，2014。389页。
陈嘉映。海德格尔哲学概论。北京：商务印书馆，2017。376页。
范玉刚。睿思与歧误 – 一种对海德格尔技术之思的审美解读。北京：中央编译出版社，2005。421页。
傅松雪。时间美学导论。济南：山东人民出版社，2009。326页。
高小艳。有关1960年代中国大陆海德格尔学说的文献钩沉 – 对张灿辉博士《海德格尔在中国》一文的补充。科教文汇。2007。第2期。页177。
海德格尔。存在与时间。北京：三联书店，1987。563页。
海德格尔。海德格尔论尼采。石家庄：河北人民出版社，1990。215页。
海德格尔。人,诗意地安居。上海：上海远东出版社，1995。150页。
海德格尔。形而上学导论。北京：商务印书馆，1996a。205页。
海德格尔。面向思的事情。北京：商务印书馆，1996b。88页。
海德格尔。海德格尔的技术问题及其他文章。台北：七略出版社，1996c。181页。
海德格尔。在通向语言的途中。北京：商务印书馆，1997。238页。
海德格尔。海德格尔与神学。香港：汉语基督教文化研究所，1998。347页。
海德格尔。存在与时间。北京：三联书店，1999a。518页。
海德格尔。面向思的事情。北京：商务印书馆，1999b。101页。
海德格尔。路标。北京：商务印书馆，2000a。577页。
海德格尔。荷尔德林诗的阐释。北京：商务印书馆，2000b。265页。
海德格尔。人,诗意地安居。桂林：广西师范大学出版社，2000c。160页。
海德格尔。海德格尔与有限性思想。北京：华夏出版社，2002。255页。
海德格尔。海德格尔存在哲学。北京：九州出版社，2004a。411页。
海德格尔。人,诗意地安居。上海：上海远东出版社，2004b。150页。
海德格尔。在通向语言的途中。北京：商务印书馆，2004c。285页。
海德格尔。海德格尔的智慧。北京：中国电影出版社，2007。226页。
海德格尔。海德格尔的存在哲学。呼伦贝尔：内蒙古文化出版社，2008a。244页。
海德格尔。论真理的本质。北京：华夏出版社，2008b。326页。
海德格尔。思的经验。北京：人民出版社，2008c。240页。
海德格尔。存在论。北京：人民出版社，2009a。10+33+156页。
海德格尔。系于孤独之途。天津：天津人民出版社，2009b。240页。
海德格尔。路标。北京：商务印书馆，2009c。583页。
海德格尔。面向思的事情。北京：商务印书馆，2009d。101页。

-
- 海德格尔。形而上学导论。北京：商务印书馆，2009e。205页。
- 海德格尔。谢林论人类自由的本质。北京：中国法制出版社，2009f。342页。
- 海德格尔。在通向语言的途中。北京：商务印书馆，2009g。284页。
- 海德格尔。尼采。北京：商务印书馆，2010。2册(1235页)。
- 海德格尔。海德格尔谈诗意地栖居。北京：中国工人出版社，2011a。171页。
- 海德格尔。人,诗意地安居。上海：上海远东出版社，2011b。150页。
- 海德格尔。形而上学导论。北京：商务印书馆，2011c。209页。
- 海德格尔。在通向语言的途中。北京：商务印书馆，2011d。284页。
- 海德格尔。对亚里士多德的现象学解释。北京：华夏出版社，2012。181页。
- 海德格尔。海德格尔的存在哲学。长春：吉林出版集团有限责任公司，2013。244页。
- 海德格尔。亚里士多德哲学的基本概念。北京：华夏出版社，2014。485页。
- 海德格尔。形而上学导论。北京：商务印书馆，2015。251页。
- 海德格尔。存在与时间。北京：商务印书馆，2016。X+VI+625页。
- 海德格尔。存在与时间。北京：商务印书馆，2017a。616页。
- 海德格尔。海德格尔说存在与思。武汉：华中科技大学出版社，2017b。323页。
- 海德格尔。海德格尔自述。天津：天津人民出版社，2017c。250页。
- 海德格尔。林中路。北京：商务印书馆，2017d。448页。
- 海德格尔。路标。北京：商务印书馆，2017e。582页。
- 海德格尔。面向思的事情。北京：商务印书馆，2017f。117页。
- 海德格尔。尼采。北京：商务印书馆，2017g。2册(1235页)。
- 海德格尔。形而上学导论。北京：商务印书馆，2017h。209页。
- 海德格尔。在通向语言的途中。北京：商务印书馆，2017i。285页。
- 海德格尔。存在与时间。北京：商务印书馆，2018a。16+616页。
- 海德格尔。林中路。北京：商务印书馆，2018b。448页。
- 海德格尔。存在与时间。北京：商务印书馆，2019a。18+616页。
- 海德格尔。林中路。北京：商务印书馆，2019b。374页。
- 海德格尔。林中路。北京：商务印书馆，2020a。448页。
- 海德格尔。演讲与论文集。北京：商务印书馆，2020b。343页。
- 海德格尔。基础概念。北京：商务印书馆，2021a。162页。
- 海德格尔。康德《纯粹理性批判》的现象学阐释。北京：商务印书馆，2021b。10+571页。
- 海德格尔。康德与形而上学疑难。北京：商务印书馆，2021c。358页。
- 海德格尔。论人的自由之本质。北京：商务印书馆，2021d。11+321页。
- 海德格尔。《思索》二至六。北京：商务印书馆，2021e。596页。
- 海德格尔。对亚里士多德的现象学诠释。北京：商务印书馆，2022a。110页。
- 海德格尔。海德格尔如是说。上海：上海远东出版社，2022b。229页。
- 海德格尔。什么叫思想?。北京：商务印书馆，2022c。329页。
- 海德格尔。时间概念。北京：商务印书馆，2022d。166页。
- 海德格尔。现象学之基本问题。北京：商务印书馆，2022e。454页。
- 海德格尔。艺术作品的本源。北京：商务印书馆，2022f。182页。

-
- 韩潮。海德格尔与伦理学问题。上海：同济大学出版社，2007。348页。
- 胡自信。黑格尔与海德格尔。北京：中华书局，2002。170页。
- 黄其洪。艺术的背后－海德格尔论艺术。长春：吉林美术出版社，2007。133页。
- 黄裕生。时间与永恒－论海德格尔哲学中的时间问题。北京：社会科学文献出版社，1997。196页。
- 黄裕生。时间与永恒－论海德格尔哲学中的时间问题。南京：江苏人民出版社，2012。24+231页。
- 靳希平。海德格尔早期思想研究。上海：上海人民出版社，1995。341页。
- 靳希平，李强。海德格尔研究在中国。世界哲学。2009。第4期。页8-31。
- 柯小刚。海德格尔与黑格尔时间思想比较研究。上海：同济大学出版社，2004。349页。
- 李钧。存在主义文论。济南：山东教育出版社，2000。331页。
- 李文堂。真理之光－费希特与海德格尔论SEIN。南京：江苏人民出版社，2002。220页。
- 李章印。解构指引：海德格尔现象学及其神学意蕴。济南：山东大学出版社，2009。336页。
- 李智。论海德格尔的现代性批判－另一种后现代主义。北京：首都师范大学出版社，2003。139页。
- 刘超。历史是怎样炼成的：海德格尔对黑格尔历史哲学观的改造与当代历史哲学方法。重庆：重庆大学出版社，2009。256页。
- 刘敬鲁。海德格尔人学思想研究。北京：中国人民大学出版社，2001。344页。
- 刘小枫。海德格尔与中国。上海：华东师范大学出版社，2017。294页。
- 刘永富。胡塞尔现象学、海德格尔本是学引论－从所知学的角度重新解读胡塞尔与海德格尔。西安：西北大学出版社，2000。176页。
- 那薇。道家与海德格尔相互诠释：在心物一体中人成其人物成其物。北京：商务印书馆，2004。346页。
- 那薇。天籁之音源自何方－庄子的无心之言与海德格尔的不可说之说。北京：商务印书馆，2009。387页。
- 彭富春。无之无化－论海德格尔思想道路的核心问题。上海：上海三联书店，2000。230页。
- 宋祖良。拯救地球和人类未来－海德格尔的后期思想。北京：中国社会科学出版社，1993。348页。
- 孙冠臣。海德格尔的康德解释研究。北京：中国社会科学出版社，2008。416页。
- 孙周兴。说不可说之神秘－海德格尔后期思想研究。上海：三联书店上海分店，1994。374页。
- 孙周兴。语言存在论－海德格尔后期思想研究。北京：商务印书馆，2011。397页。
- 涂成林。现象学的使命－从胡塞尔、海德格尔到萨特。广州：广东人民出版社，1994。395页。
- 王昌树。海德格尔生存论美学。上海：学林出版社，2008。263页。
- 王恒。时间性、自身与他者－从胡塞尔、海德格尔到列维纳斯。南京：江苏人民出版社，2006。24+205页。

-
- 余虹。思与诗的对话 - 海德格尔诗学引论。北京：中国社会科学出版社，1991。292页。
- 余虹。艺术与归家：尼采·海德格尔·福柯。北京：中国人民大学出版社，2005。436页。
- 俞宣孟。本体论研究。上海：上海人民出版社，1999。574页。
- 张灿辉。海德格尔在中国。代学与社会理论。2001。第4辑。页335-350。
- 张弘。西方存在美学问题研究。哈尔滨：黑龙江人民出版社，2005。10+341页。
- 张汝伦。海德格尔与现代哲学。上海：复旦大学出版社，1995。315页。
- 张文喜。颠覆形而上学 - 马克思和海德格尔之论。北京：中国社会科学出版社，2004。363页。
- 张贤根。存在·真理·语言。武汉：武汉大学出版社，2004。297页。
- 张祥龙。海德格尔思想与中国天道 - 终极视域的开启与交融。北京：三联书店，1996。458页。
- 张祥龙。海德格尔传。北京：商务印书馆，2007。373页。
- 张祥龙。从现象学到孔夫子。北京：商务印书馆，2011。10+467页。
- 赵卫国。海德格尔的时间与时间性问题研究。北京：中国社会科学出版社，2006。314页。
- 钟华。从逍遥游到林中路 - 海德格尔与庄子诗学思想比较。北京：中国社会科学出版社，华龄出版社，2004。401页。
- 周民锋。走向大智慧 - 与海德格尔对话。成都：四川人民出版社，2002。13+503页。

REFERENCES

- Chen Jiaying (1995), *Haidege'er zhexue gailun*, Sanlian shudian, Beijing, 416 ye. (In Chinese).
- Chen Jiaying (2005), *Haidege'er zhexue gailun*, Sanlian shudian, Beijing, 416 ye. (In Chinese).
- Chen Jiaying (2014), *Haidege'er zhexue gailun*, Shangwu Yinshuguan, Beijing, 389 ye. (In Chinese).
- Chen Jiaying (2017), *Haidege'er zhexue gailun*, Shangwu Yinshuguan, Beijing, 376 ye. (In Chinese).
- Fan Yugang (2005), *Ruisi yu qiwu - Yi zhong Haidege'er jishu zhi si de shenmei jiedu*, Zhongyang bianyi chubanshe, Beijing, 421 ye. (In Chinese).
- Fu Songxue (2009), *Shijian meixue daolun*, Shandong renmin chubanshe, Jinan, 326 ye. (In Chinese).
- Gāo Xiǎoyàn (2007), «Youguan 1960 niandai Zhongguo dalu Haidege'er xueshuo de wenxian gouchen - Dui Zhang Canhui boshi «Haidege'er zai Zhongguo» yiwen de buchong», *Kejiao wenhui*, Di 2 qi, ye 177. (In Chinese).
- Haidege'er (1987), *Cunzai yu shijian*, Sanlian shudian, Beijing, 563 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (1990), *Haidege'er lun nikai*, Hebei renmin chubanshe, Shijiazhuang, 215 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (1995), *Ren, shiyi de anju*, Shanghai yuandong chubanshe, Shanghai, 150 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (1996a), *Xing'er shangxue daolun*, Shangwu yinshuguan, Beijing, 205 ye. (In Chinese).

-
- Haidege'er (1996b), *Miantian si de shiqing*, Shangwu yinshuguan, Beijing, 88 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (1996c), *Haidege'er de jishu wenti ji qita wenzhang*, Qilue chubanshe, Taipei, 181 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (1997), *Zai tongxiang yuyan de tuzhong*, Shangwu yinshuguan, Beijing, 238 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (1998), *Haidege'er yu shenxue*, Hanyu jidu jiao wenhua yanjiu suo, Xianggang, 347 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (1999a), *Cunzai yu shijian*, Sanlian shudian, Beijing, 518 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (1999b), *Miantian si de shiqing*, Shangwu yinshuguan, Beijing, 101 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2000a), *Lubiao*, Shangwu yinshuguan, Beijing, 577 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2000b), *He'erding shi de chanshi*, Shangwu yinshuguan, Beijing, 265 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2000c), *Ren, shiyi de anju*, Guangxi shifan daxue chubanshe, Guilin, 160 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2002), *Haidege'er yu youxian xing sixiang*, Huaxia chubanshe, Beijing, 255 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2004a), *Haidege'er cunzai zhexue*, Jiuzhou chubanshe, Beijing, 411 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2004b), *Ren, shiyi de anju*, Shanghai yuandong chubanshe, Shanghai, 150 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2004c), *Zai tongxiang yuyan de tuzhong*, Shangwu yinshuguan, Beijing, 285 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2007), *Haidege'er de zhihui*, Zhongguo dianying chubanshe, Beijing, 226 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2008a), *Haidege'er de cunzai zhexue*, Neimenggu wenhua chubanshe, Hulunbei'er, 244 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2008b), *Lun zhenli de benzhi*, Huaxia chubanshe, Beijing, 326 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2008c), *Si de jingyan*, Renmin chubanshe, Beijing, 240 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2009a), *Cunzai lun*, Renmin chubanshe, Beijing, 10+33+156 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2009b), *Xi yu gudu zhi tu*, Tianjin renmin chubanshe, Tianjin, 240 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2009c), *Lubiao*, Shangwu yinshuguan, Beijing, 583 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2009d), *Miantian si de shiqing*, Shangwu yinshuguan, Beijing, 101 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2009e), *Xing'ershaxue daolun*, Shangwu yinshuguan, Beijing, 205 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2009f), *Xie lin lun renlei ziyou de benzhi*, Zhongguo fazhi chubanshe, Beijing, 342 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2009g), *Zai tongxiang yuyan de tuzhong*, Shangwu yinshuguan, Beijing, 284 ye. (In Chinese).

-
- Haidege'er (2010), *Nikai*, Shangwu yinshuguan, Beijing, 2 ce (1235 ye). (In Chinese).
- Haidege'er (2011a), *Haidege'er tan shiyi de qiju*, Zhongguo gongren chubanshe, Beijing, 171 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2011b), *Ren, shiyi de anju*, Shanghai yuandong chubanshe, Shanghai, 150 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2011c), *Xing'er shangxue daolun*, Shangwu yinshuguan, Beijing, 209 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2011d), *Zai tongxiang yuyan de tuzhong*, Shangwu yinshuguan, Beijing, 284 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2012), *Dui yalishiduo de xianxiang xue jieshi*, Huaxia chubanshe, Beijing, 181 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2013), *Haidege'er de cunzai zhexue*, Jilin chuban jituan youxian zeren gongsi, Changchun, 244 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2014), *Yalishiduo zhexue de jiben gainian*, Huaxia chubanshe, Beijing, 485 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2015), *Xing'er shangxue daolun*, Shangwuyinshuguan, Beijing, 251 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2016), *Cunzai yu shijian*, Shangwuyinshuguan, Beijing, X+VI+625 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2017a), *Cunzai yu shijian*, Shangwu yinshuguan, Beijing, 616 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2017b), *Haidege'er shuo cunzai yu si*, Huazhong keji daxue chubanshe, Wuhan, 323 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2017c), *Haidege'er zishu*, Tianjin renmin chubanshe, Tianjin, 250 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2017d), *Linzhong lu*, Shangwu yinshuguan, Beijing, 448 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2017e), *Lubiao*, Shangwu yinshuguan, Beijing, 582 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2017f), *Miantian si de shiqing*, Shangwu yinshuguan, Beijing, 117 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2017g), *Nikai*, Shangwu yinshuguan, Beijing, 2 cè (1235 ye). (In Chinese).
- Haidege'er (2017h), *Xing'er shangxue daolun*, Shangwu yinshuguan, Beijing, 209 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2017i), *Zai tongxiang yuyan de tozhong*, Shangwu yinshuguan, Beijing, 285 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2018a), *Cunzai yu shijian*, Shangwu yinshuguan, Beijing, 16+616 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2018b), *Linzhong lu*, Shangwu yinshuguan, Beijing, 448 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2019a), *Cunzai yu shijian*, Shangwu yinshuguan, Beijing, 18+616 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2019b), *Linzhong lu*, Shangwu yinshuguan, Beijing, 374 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2020a), *Linzhong lu*, Shangwu yinshuguan, Beijing, 448 ye. (In Chinese).

-
- Haidege'er (2020b), *Yǎnjiǎngyǔ Lùn wén Jí*, Shangwu yinshuguan, Beijing, 343 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2021a), «*Jichu gainian*», Shangwu yinshuguan, Beijing, 162 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2021b), *Kangde «Chuncaixing pipan» de xianxiang xue chanshi*, Shāngwù Yīnshūguǎn, Beijing, 10+571 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2021c), *Kangde yu xing'ershaxue yinman*, Shangwu yinshuguan, Beijing, 358 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2021d), *Lun ren de ziyou zhi benzhi*, Shangwu yinshuguan, Beijing, 11+321 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2021e), «*Sisuo*» er zhi liu, Shangwu yinshuguan, Beijing, 596 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2022a), *Dui yalishiduo de xianxiang xue quanshi*, Shangwu yinshuguan, Beijing, 110 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2022b), *Haidege'er rushi shuo*, Shanghai yuandong chubanshe, Shanghai, 229 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2022c), *Shenme jiao sixiang?*, Shangwu yinshuguan, Beijing, 329 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2022d), *Shijian gainian*, Shangwu yinshuguan, Beijing, 166 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2022e), *Xianxiang xue zhi jiben wenti*, Shangwu yinshuguan, Beijing, 454 ye. (In Chinese).
- Haidege'er (2022f), *Yishu zuopin de benyuan*, Shangwu yinshuguan, Beijing, 182 ye. (In Chinese).
- Han Chao (2007), *Haidege'er yu lunxue xuewenti*, Tongji daxue chubanshe, Shanghai, 348 ye. (In Chinese).
- Hu Zixin (2002), *Heige'er yu Haidege'er*, Zhonghua shuju, Beijing, 170 ye. (In Chinese).
- Huang Qihong (2007), *Yishu de Beihou – Haidege'er lun Yishu*, Jilin Meishu chubanshe, Changchun, 133 ye. (In Chinese).
- Huang Yusheng (1997), *Shijian yu Yongheng – lun Haidege'er zhexue zhong de shijian wenti*, Shehui kexue wenxian chubanshe, Beijing, 196 ye. (In Chinese).
- Huang Yusheng (2012), *Shijian yu Yongheng – lun Haidege'er zhexue zhong de shijian wenti*, Jiangsu renmin chubanshe, Nanjing, 24+231 ye. (In Chinese).
- Jin Xiping (1995), *Haidege'er zaoqi sixiang yanjiu*, Shanghai renmin chubanshe, Shanghai, 341 ye. (In Chinese).
- Jin Xiping, Li Qiang (2009), «Haidege'er yanjiu zai Zhongguo», *Shijie zhexue*, Di 4 qi, ye 8–31. (In Chinese).
- Ke Xiaogang (2004), *Haidege'er yu Heige'er shijian sixiang bijiao yanjiu*, Tongji daxue chubanshe, Shanghai, 349 ye. (In Chinese).
- Li Jun. *Cunzai zhuyi wenlun*. Jinan: Shandong jiaoyu chubanshe, 2000. 331 ye.
- Li Wentang. *Zhenli zhi guang – Feixite yu Haidege'er lun SEIN*. Nanjing: Jiangsu renmin chubanshe, 2002. 220 ye.
- Li Zhangyin. *Jiegou zhiyin: Haidege'er xianxiang xue ji qi shenxue yiyun*. Jinan: Shandong daxue chubanshe, 2009. 336 ye.
- Li Zhi. *Lun Haidege'er de xiandaixi pipan – ling yi zhong hou xiandaizhuyi*. Beijing: Shoudu shifan daxue chubanshe, 2003. 139 ye.

Liu Chao. *Lishi shi zenyang liancheng de: Haidege'er dui Heige'er lishi zhexue guan de gaizao yu dangdai lishi zhexue fangfa*. Chongqing: Chongqing daxue chubanshe, 2009. 256 ye.

Liu Jinglu. *Haidege'er renxue sixiang yanjiu*. Beijing: Zhongguo renmin daxue chubanshe, 2001. 344 ye.

Liu Xiaofeng. *Haidege'er yu Zhongguo*. Shanghai: Huadong shifan daxue chubanshe, 2017. 294 ye.

Liu Yǒngfù. *Huse'er xianxiang xue, Haidege'er ben shi xue yin lun – Cong suo zhi xue de jiaodu chongxin jiedu Huse'er yu Haidege'er*. Xi'an: Xibei daxue chubanshe, 2000. 176 ye.

Na Wei (2004), *Daojia yu Haidege'er xianghu quanshi: Zai xinwu yiti zhong ren cheng qi ren wu cheng qi wu*, Shangwu yinshuguan, Beijing, 346 ye.

Na Wei (2009), *Tianlai zhi yin yuan zi he fang – Zhuangzi de wuxin zhi yan yu Haidege'er de bu ke shuo zhi shuo*, Shangwu yinshuguan, Beijing, 387 ye.

Peng Fuchun (2000), *Wu zhi wu hua – lun Haidege'er sixiang daolu de hexin wenti*, Shanghai sanlian shudian, Shanghai, 230 ye.

Song Ziliang (1993), *Zhengjiu diqiu he renlei weilai – Haidege'er de houqi sixiang*, Zhongguo shehui kexue chubanshe, Beijing, 348 ye.

Sun Guanchen (2008), *Haidege'er de Kande jieshi yanjiu*, Zhongguo shehui kexue chubanshe, Beijing, 416 ye.

Sun Zhouxing (1994), *Shuo bu ke shuo zhi shenmi – Haidege'er houqi sixiang yanjiu*, Sanlian shudian Shanghai fendian, Shanghai, 374 ye.

Sun Zhouxing (2011), *Yuyan cunzai lun – Haidege'er houqi sixiang yanjiu*, Shangwu yinshuguan, Beijing, 397 ye.

Tu Chenglin (1994), *Xianxiang xue de shiming – Cong Huse'er, Haidege'er dao Sate*, Guangdong renmin chubanshe, Guangzhou, 395 ye.

Wang Changshu (2008), *Haidege'er shengcun lun meixue*, Xuelin chubanshe, Shanghai, 263 ye.

Wang Heng (2006), *Shijian xing, zishen yu ta zhe – Cong Huse'er, Haidege'er dao Lieweinasi*, Jiangsu renmin chubanshe, Nanjing, 24+205 ye.

Yu Hong (1991), *Si yu shi de duihua – Haidege'er shixue yinlun*, Zhongguo shehui kexue chubanshe, Beijing, 292 ye.

Yu Hong (2005), *Yishu yu guijia: Niji · Haidege'er · Fuke*, Zhongguo renmin daxue chubanshe, Beijing, 436 ye.

Yu Xuanmeng (1999), *Benti lun yanjiu*, Shanghai renmin chubanshe, Shanghai, 574 ye.

Zhang Canhui (2001), «Haidege'er zai Zhongguo», *Daixue yu shehui lilun*, Di 4 ji, ye 335–50.

Zhang Hong (2005), *Xifang cunzai meixue wenti yanjiu*, Heilongjiang renmin chubanshe, Ha'erbin, 10+341 ye.

Zhang Rulun (1995), *Haidege'er yu xiandaizhexue*, Fudan daxue chubanshe, Shanghai, 315 ye.

Zhang Wenxi (2004), *Dianfu xing'er shang – Makesi he Haidege'er zhi lun*, Zhongguo shehui kexue chubanshe, Beijing, 363 ye.

Zhang Xianggen (2004), *Cunzai · zhenli · yuyan*, Wuhan daxue chubanshe, Wuhan, 297 ye.

Zhang Xianglong (1996), *Haidege'er sixiang yu Zhongguo tiandao – Zhongji shiyu de kaiqi yu jiaorong*, Sanlian shudian, Beijing, 458 ye.

Zhang Xianglong (2007), *Haidege'er chuan*, Shangwu yinshuguan, Beijing, 373 ye.

Zhang Xianglong (2011), *Cong xianxiang xue dao Kong Fuzi*, Shangwu yinshuguan, Beijing, 10+467 ye.

Zhao Weiguo (2006), *Haidege'er de shijian yu shi · jianxing wenti yanjiu*, Zhongguo shehui kexue chubanshe, Beijing, 314 ye.

Zhong Hua (2004), *Cong xiaoyaoyou dao lin zhong lu – Haidege'er yu Zhuangzi shixue sixiang bijiao*, Zhongguo shehui kexue chubanshe, Hualing chubanshe, Beijing, 401 ye.

Zhou Minfeng (2002), *Zouxiang da zhihui – yu Haidege'er duihua*, Sichuan renmin chubanshe, Chengdu, 13+503 ye.

Стаття надійшла до редакції 15.11.2023

UDC 811.581.11

DOI <https://doi.org/10.51198/chinesest2023.04.053>

STRUCTURAL-FUNCTIONAL COMPONENT AS A METHOD OF CLASSIFICATION OF EVALUATIVE PREDICATES IN MODERN CHINESE

Yu. Kovalchuk

Postgraduate Student

Kyiv National Linguistic University

73, Velyka Vasylkivska str., Kyiv, 03680, Ukraine

yuliia.kovalchuk@knlu.edu.ua

The article deals with the description of the features of the structural-functional component as a way of classifying evaluative predicates in the modern Chinese language. In order to fundamentally define the methods of classification of evaluative predicates in the modern Chinese language, such concepts as: “evaluation”, “evaluative predicate”, “linguistic picture of the world”, “structural-functional aspect” characterizes. A wide range of research by scientists devotes to highlighting the essence of the concept of “estimation”, “value”, “value picture of the world”, “language picture of the world”, which contributes to the description of the relevance of the research with regard to the subjective aspect. The study determines that the concept of assessment and its implementation in the modern Chinese language should be considered inseparable from the linguistic picture of the world of China, which is the result of the process of learning the surrounding reality by the Chinese people, and also serves as a reflection of the idea of the world based on the cultural and historical experience of the Chinese. A number of scientific works of domestic and foreign sinologists are dedicated to highlighting the features of evaluative predicates and methods of classifying evaluative predicates in the modern Chinese language are also analyzed. The author analyzes that the function of the evaluative predicate is performed by the most meaningful and informative part of the judgment, which contains the subject’s subjective assessment of the surrounding reality. The study determines the main principles, which are the basis for determining evaluative predicates. The author analyzes gradability as a basic property inherent in all evaluative predicates. The study determines methods of classification of evaluative predicates: 1) according to the method of expressing the subject’s subjective assessment of the surrounding reality; 2) by structural and functional characteristics. It considers that the structural and functional characteristics are determined by the type of evaluation that the evaluation predicate expresses in the sentence.

Key words: evaluation, evaluative predicates, linguistic picture of the world, structural-functional aspect, Chinese language.

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІЙНИЙ КОМПОНЕНТ ЯК СПОСІБ КЛАСИФІКАЦІЇ ОЦІННИХ ПРЕДИКАТИВ У СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

Ю. Ю. Ковальчук

Статтю присвячено опису особливостей структурно-функційного компонента як способу класифікації оцінних предикатів у сучасній китайській мові. З метою фундаментального визначення способів класифікації оцінних предикатів у сучасній китайській мові схарактеризовано такі поняття, як: «оцінка», «оцінний предикат», «мовна картина світу», «структурно-функційний аспект». Опрацьовано широкий спектр наукових праць лінгвістів, присвячених висвітленню сутності понять «оцінка», «цінність», «ціннісна картина світу», «мовна картина світу», що сприяло опису актуальності дослідження з огляду на суб'єктивний аспект. Визначено, що поняття оцінки та її реалізації у сучасній китайській мові слід розглядати невід'ємно від мовної картини світу Китаю, яка є результатом процесу пізнання навколишньої дійсності китайським народом, а також слугує відображенням уявлення про світ на основі культурного й історичного досвіду китайців. Визначено, що оцінка у сучасній китайській мові має здатність реалізуватися на будь-якому рівні мови: морфологічному, синтаксичному, інтонаційному і лексичному. Проаналізовано також низку наукових праць синологів, присвячених висвітленню особливостей оцінних предикатів, та методів класифікації оцінних предикатів у сучасній китайській мові. Визначено, що функцію оцінного предиката виконує найбільш змістовно й інформативно навантажена частина судження, яка містить суб'єктивну оцінку суб'єкта до навколишньої дійсності. Схарактеризовано основні засади, які є підґрунтям для визначення оцінних предикатів: властивість до градування; розмірність, оцінність, наявність/відсутність суб'єкта оцінки. Проаналізовано й встановлено здатність до градування як основну властивість, яка є притаманною для всіх оцінних предикатів. Визначено методи класифікації оцінних предикатів: 1) за способом вираження суб'єктивної оцінки суб'єктом до навколишньої дійсності; 2) за структурно-функційними характеристиками. Встановлено, що структурно-функційні характеристики визначаються за типом оцінки, яку оцінний предикат виражає у реченні. Визначено, що класифікацію оцінних предикатів за структурно-функційними характеристиками слід розглядати невід'ємно від типу оцінки, яка виражається тим чи іншим предикатом. Проаналізовано приклади функціонування різних типів оцінних предикатів, відібраних за довільною вибіркою з текстів публіцистичного стилю.

Ключові слова: оцінка, оцінні предикати, мовна картина світу, структурно-функційний аспект, китайська мова.

Постановка проблеми. Питання про специфіку творення мовних картин світу різних народів, особливості когнітивних процесів (сприйняття й пізнання світу людиною) займають центральну ланку у науково-лінгвістичному просторі сьогодення. Зростання інтересу до вивчення понять «оцінка», «цінність», «мовна картина світу» серед учених [Сліпецька 2016; Приходько 2017; Коць 2021; Краснобаєва-Чорна 2019; Чаюк 2019; Удовіченко, Горобей 2021; Шутак 2012; McNally & Stojanovic 2017; Umbach 2021] пов'язане з тенденцією до вивчення питання про ментальне підґрунтя мови.

Оцінка є відображенням набутих історичних знань, побутового досвіду, культурної спадщини й традицій носіїв мови певного народу. Це унеможливорює

вивчення механізмів реалізації оцінки окремо від мовної картини світу певного народу. Актуальність дослідження класифікації оцінних предикатів у сучасній китайській мові зумовлена тим, що особливості функціонування конкретного типу оцінних предикатів є підґрунтям для висвітлення когнітивного аспекту китайців, тобто особливостей процесів мислення і сприйняття навколишньої дійсності носіїв китайської мови.

Аналіз досліджень. Категорія оцінки є предметом дослідження сучасних лінгвістичних студій. Дослідженням категорії оцінки, зокрема механізму реалізації і класифікації оцінки, присвячені наукові праці вчених: [Сліпецька 2016; Любимова 2021; Приходько 2017; Коць 2021; Краснобаєва-Чорна 2019; Ковальчук 2022; Чаюк 2019; Удовіченко, Горобей 2021; Шутак 2017; McNally & Stojanovic 2017; Umbach 2021].

Як семантична категорія оцінка є репрезентацією взаємозалежності між наявною об'єктивною дійсністю і моделлю такої дійсності, яка притаманна носію мови певного народу, і формується в результаті культурного й історичного досвіду. Чим більшою є різниця між мовами народів, тим сильніше відрізняється їхня ідеалізована модель об'єктивної дійсності. Оцінні відношення ґрунтуються на суб'єктивному членуванні світу, центральну ланку якого становлять суб'єктивні судження й емоційні реакції на предмети і явища з навколишньої дійсності [Шутак 2017, 49–51].

У праці, присвяченій дослідженню кваліфікації цінності у лінгвістиці, Ж. Краснобаєва-Чорна інтерпретує поняття оцінки як центральну ланку у процесі формування цінності. Оцінка – це процес мислення, результатом якого є формування норми, адже до кола предметів, які підлягають оцінюванню людини, належать усі дотичні до її життєдіяльності об'єкти з навколишньої дійсності. Шляхом систематичного зіставлення цих об'єктів, порівняння їхніх властивостей і визначення ролі у житті людини у людській свідомості формується норма (певна стійка реакція) стосовно кожного предмета і явища з навколишньої дійсності [Краснобаєва-Чорна 2019, 453–462]. Оскільки оцінка є невід'ємною частиною мовної картини світу, яка, своєю чергою, формується під впливом культурного й історичного досвіду певного народу, оцінка є вихідним елементом, що окреслює бачення об'єктивної дійсності і ціннісної картини світу носія певної мови.

У сучасній китайській мові оцінка може бути виражена на всіх мовних рівнях: лексичному, синтаксичному, морфологічному й інтонаційному. У запропонованій статті механізм реалізації оцінки розглядається через оцінні предикати у сучасній китайській мові, дослідженням яких присвячені праці низки синологів [Любимова 2021; Ковальчук 2020; Мерзлюк 2018; Li Ch. & Thompson 1981; Wang Li 1955; Umbach 2021]. Функцію предиката виконує слово або частина судження, яка містить найбільше смислове й інформативне навантаження. Слід також зазначити, що однією з головних ознак предиката є наявність потенційної мінливості, тобто здатності вказувати на зміну інтенсивності ознаки [Ковальчук 2020]. Своєю чергою оцінним предикатом є та частина судження, яка вказує на суб'єктивну оцінку предмета чи явища з об'єктивної дійсності.

Мета статті – аналіз структурно-функційного компонента як способу класифікації оцінних предикатів у сучасній китайській мові.

Завдання статті: 1) дослідити основні критерії для визначення оцінних предикатів; 2) класифікувати оцінні предикати у сучасній китайській мові відповідно до їхніх структурно-функційних характеристик; 3) охарактеризувати особливості функціонування оцінних предикатів у реченні відповідно до типу оцінки, яку вони виражають.

Об'єктом дослідження є класифікація оцінних предикатів у сучасній китайській мові.

Предмет – структурно-функційний компонент як спосіб класифікації оцінних предикатів у сучасній китайській мові.

Виклад основного матеріалу. Класифікація оцінних предикатів у сучасній китайській мові є центральною ланкою у дослідженні МКС (мовної картини світу) Китаю, адже висвітлення мисленневих процесів і процесів сприйняття носіїв китайської мови ґрунтується на особливостях вживання і функціонування конкретного типу оцінних предикатів.

У наших попередніх дослідженнях, присвячених дослідженню оцінних предикатів як механізму реалізації оцінки у сучасній китайській мові, було встановлено, що оцінка реалізується на всіх мовних рівнях: лексичному, синтаксичному, морфологічному й інтонаційному [Ковальчук 2022, 70–78]. Також відповідно до запропонованої класифікації К. Умбах [2021] класифікація оцінних предикатів у сучасній китайській мові репрезентується за способом вираження суб'єктивної оцінки суб'єктом до навколишньої дійсності: 1) оцінні предикати особистого смаку; 2) одновимірні оцінні предикати; 3) багатовимірні оцінні предикати; 4) естетичні предикати [Umbach 2021, 25].

Така класифікація ґрунтується на критеріях для визначення семантичної класифікації всіх видів оцінних предикатів, запропонованих у дослідженні І. Стоянович [Stoyanovic 2017]. Головною ознакою оцінного предиката є здатність до градуювання, тобто властивості слова, яке виконує функцію предиката, утворювати речення з невизначеною семантикою [Barker 2002; Bierwisch 1989]. Рівень оцінки ситуації у реченні з невизначеною семантикою може підлягати градації залежно від різних чинників, наприклад: прикметник «дорогий», який виконує роль оцінного предиката у реченні, може змінювати інтенсивність свого значення залежно від стандарту порівняння. Якщо стандарт порівняння відповідає ступеню якості, якою володіє об'єкт, твердження слід вважати істинним, якщо ж стандарт порівняння зміщується – виникає істинно умовна мінливість [Kennedy 2007].

Наприклад: А) 北京的公寓太贵了。Běijīng de gōngyù tài guì le. *У Пекіні квартири надто дорогі.* Предикат 太贵了 tài guì le *надто дорогий* має ознаки оцінки, сформованої на засадах власного досвіду, і виконує функцію предиката особистого смаку, однак елемент невизначеності полягає в тому, що саме «вважати» дорогим. Однією з характеристик таких речень є контекстна мінливість умов істинності, тобто залежно від контексту речення можна вважати істинним або хибним. Якщо речення А вважати частиною контексту, у якому йдеться про вартість життя у різних містах Китаю, з-поміж яких Пекін є одним з найдорожчих міст, тоді речення А слід вважати істинним.

Другою ознакою речень з невизначеними предикатами є наявність «прикордонних випадків». Таке явище виникає за наявності контексту, згідно з яким неможливо стверджувати: судження є істинним чи хибним. Наприклад,

якщо розглядати вартість квартир у різних містах Китаю, де середня вартість квартири в Шанхаї становить 12000 юанів за м², у Пекіні ціна коливається в діапазоні 7286 юанів за м² – 10834 юанів за м², а у Сіані – 8000 юанів за м², то у такому контексті речення А є невизначеним, адже порівняно з вартістю житла в Шанхаї квартири в Пекіні є недорогими, а порівняно з квартирами в Сіані – дорогими. Отже, сутність прикордонного випадку полягає в тому, що залежно від точки порівняння семантика речення може змінюватись. Таким чином, відповіддю на питання: «北京的公寓贵不贵? Běijīng de gōngyù guì bù guì? Чи дорогі квартири в Пекіні? буде: «我不知道。Wǒ bù zhīdào. Я не певний», адже це залежить від того, з чим порівнювати.

Отже, семантична теорія визначає сутність невизначених речень як відношення між ступенем, до якого об'єкт має деяку концепцію градування, яка вимірюється предикатом, і залежним від контексту стандартом порівняння, заснованим на цій концепції. Наприклад, 贵 guì *дорогий* означає властивість мати ступінь вартості, яка є такою ж високою, як і певний стандарт порівняння вартості, де значення стандарту не є частиною лексичного значення дорогого, а радше визначається «на льоту». Унаслідок «зсування» стандарту порівняння виникає істинно-умовна мінливість: якщо стандарт для дорогого базується на вартості квартири у Сіані, і це нижче, ніж вартість квартири в Пекіні, то речення А є істинним; якщо стандарт базується на вартості квартири в Шанхаї, і це вище, ніж вартість квартири в Пекіні, речення А є хибним.

Ми схильні вважати, що градування (зміна інтенсивності оцінки, вираженої предикатом) притаманне всім оцінним предикатам, що підтверджує наявність елемента суб'єктивності у процесі оцінювання. Адже оцінка предмета/явища з навколишньої дійсності конкретним суб'єктом залежить від багатьох факторів, до яких можна зарахувати: 1) особисті вподобання суб'єкта, що сформувалися під впливом культурних звичаїв, виховання, власних етичних/моральних настанов, особистого досвіду та ін.; 2) соціальне і матеріальне становище суб'єкта; 3) фокус уваги (на що саме суб'єкт звертає увагу, оцінюючи предмети з навколишньої дійсності) тощо. Такі фактори є підтвердженням того, що будь-яка суб'єктивна оцінка є відносною, тобто залежить від стандарту порівняння, на який спирається суб'єкт у процесі оцінювання.

Оцінним предикатам притаманні також й інші ознаки:

1) Розмірність. Здатність позначати властивості предмета, засновані на одному вимірі чи сукупності вимірів. Відповідно, прикметники, які позначають властивості, засновані на окремих вимірах є одновимірними, а прикметники, що виражають властивості, ґрунтуючись на сукупності вимірів, – багатовимірними.

2) Наявність/відсутність суб'єкта оцінки (особи, яка сприймає властивості предмета об'єктивної дійсності). Деякі прикметники виражають оцінку, що ґрунтується на пережитому особою досвіді, стосовно певного предмета чи явища.

3) Оцінність. Наявність у процесі вживання прикметника натяку на позитивне/негативне ставлення чи оцінку мовця стосовно певного предмета чи явища.

У запропонованій статті розглядається класифікація оцінних предикатів у сучасній китайській мові відповідно до їхніх **структурно-функційних**

характеристик. Такі характеристики визначаються за типом оцінки, що виражає оцінний предикат у реченні. Отже, класифікацію оцінних предикатів слід розглядати невід’ємно від типу оцінки, яка виражається тим чи іншим предикатом.

Відповідно до запропонованої Г. Приходько [Приходько 2017, 68] класифікації оцінки проаналізуємо відібрані за довільною вибіркою з текстів публіцистичного стилю типи оцінних предикатів за типом оцінки, яку вони виражають: предикати етичної (нормативної) оцінки, утилітарної оцінки, психологічної (інтелектуальної) оцінки й емоційної оцінки.

Оцінні предикати емоційної оцінки. На думку В. Сліпецької, особливої уваги заслуговує дослідження **емоційної** оцінки. Адже до складу емоційної лексики зараховуються слова, які, окрім предметно-логічного значення містять ще й оцінювальний компонент, тому на науково-лінгвістичній арені поняття оцінки й емоційності вважаються невід’ємними. Коли оцінка реалізується як пряма реакція на події з навколишньої дійсності, тоді виникає емоційність. Згідно з дослідженнями В. Сліпецької, серед основних функцій мови емотивна функція посідає центральне місце і ґрунтується на реалізації оцінки й емоційності у мовленні. Фундаментальною основою для моделювання емотивної функції є національні особливості кожного народу. Отже, дослідження емотивної функції мови певного народу є можливими тільки з урахуванням МКС цього народу [Сліпецька 2016, 149–153]. **Емоційна оцінка** виражає емоційний стан, переживання мовця: схвалення/несхвалення, повагу/зневагу, зверхність, іронію, насмішку та ін.

Наприклад: 他愤怒了, 他觉得冤屈。 *Tā fènnùle, juéde yuānqū.* Він **був злим**, відчував несправедливість [王蒙1980]. Оцінний предикат 愤怒 *fènnù* злий вказує на оцінку **емоційного** стану суб’єкта стосовно певної ситуації, яка, на його думку, є несправедливою.

Оцінні предикати **інтелектуальної**, або **психологічної** оцінки виражають оцінку інтелектуальних здібностей і психологічного стану індивіда, а також можуть вказувати на оцінку ситуації/явища/процесу з огляду на розумову діяльність або психологічний стан суб’єкта (учасника вказаного процесу). Наприклад:

普通人认为她的个性是非常明朗的, 她的话既多, 又都是直说, 可是她并不是 - 个肤浅到了 - 览无余的 [张爱玲, 代序1 我看苏青]。 *Pǔtōng rén rènwéi tā de gèxìng shì fēicháng mínglǎng de, tā de huàjì duō, yòu dōu shì zhí shuō, kěshì tā bìng bùshì yīgè fūqiǎn dào lǎn wúyú de.* Звичайні люди вважають її **простодушною**, вона **багато і відверто** говорить, але вона **аж ніяк не є зверхньою**. Проаналізуємо особливості кожного з оцінних предикатів цього речення:

1) прикметник 明朗 *mínglǎng* **простодушний** (також простий, ясний) виконує функцію присудка і вказує на оцінку характеру людини у наведеному контексті. Ми схильні зараховувати такі предикати до ряду **інтелектуальної**, або **психологічної** оцінки. Однак залежно від контексту слово 明朗 *mínglǎng* може змінювати своє значення і, відповідно, змінюватиметься тип оцінки: наприклад (天空很明朗 *tiānkōng hěn mínglǎng* **небо ясне** – нормативна оцінка).

2) Кількісний прикметник 多 *duō* **багато** і словосполучення 直说 *zhí shuō* **відверто** (говорити) є однорідними присудками і вказують на оцінку манери розмовляти: (她的话既多, 又都是直说 *tā de huàjì duō* вона **багато і відверто**

говорить) і виражає інтелектуальну, або психологічну оцінку, адже мова пов'язана з мисленням.

3) Ідіома 一个肤浅到了 – 览无余 *yī gè fūqiǎn dào le yī lǎn wúyú* зверхній (букв. надто поверхневий, щоб щось побачити) також виражає інтелектуальну, або психологічну оцінку людини. Слід зазначити, що у сучасній китайській мові прикметник 肤浅 *fūqiǎn* зверхній застосовується до людини, невпевненої у собі, яка залежить від думки та оцінки інших людей. У наведеному прикладі така ідіома, оформлена запереченням 并不是 *bìng búshì* зовсім не / ніяк не вказує на те, що дівчина (предмет оцінки) зовсім не така, тобто вона впевнена у собі, не залежна від сторонньої думки особа.

Отже, всі мовні одиниці, які виконують функцію оцінних предикатів у наведеному прикладі, виражають інтелектуальну оцінку і є однорідними присудками – найбільш інформативно важливою і навантаженою частиною речення, яка виражає оцінку суб'єкта.

Предикати етичної, або нормативної оцінки вказують на співвідношення ситуації/поведінки із завчасно заданою шкалою або нормою. Наприклад: 服务员业务熟练, 对顾客态度好, 沉稳、耐心 [王蒙 1980]. *Fúwùyuán yèwù shúliàn, duì gùkè tàidù hǎo, chénwěn, nàixīn*. Офіціанти знають свою справу, добре ставляться до клієнтів, спокійні, терплячі. Оцінні предикати 业务熟练 *yèwù shúliàn* знати свою справу/бути вправним у бізнесі, 好 *hǎo* добре, 沉稳 *chénwěn* спокійний, 耐心 *nàixīn* терплячий є етичними, або нормативними предикатами у цьому контексті, адже виражають оцінку відповідно до заданої норми поведінки офіціанта щодо клієнта.

Оцінні предикати утилітарної оцінки виражають оцінку суб'єкта стосовно предметів об'єктивної дійсності з погляду на користь або можливість служити засобом для досягнення певної мети. Проаналізуємо:

我这么瘦, 只能算是三级肉, 鲨鱼不会吃我的 [王蒙 1980]. *Wǒ zhème shòu, zhǐ néng suànshì sān jí ròu shāyú bù huì chī wǒ de*. Я такий худий, що мене можна вважати лише м'ясом третього сорту, акула мене не з'їсть. Оцінка виражена предикатом 这么瘦 *zhème shòu* такий худий. За способом вираження суб'єктивної оцінки це багатовимірний предикат, оскільки головною ознакою такого предиката є наявність широкого спектра критеріїв, відповідно до яких визначаються особливості зовнішності людини: гарний, негарний, товстий, худий та ін. Два суб'єкти можуть оцінювати зовнішність/фігуру однієї людини по-різному, оперуючи різними критеріями для оцінки.

Тип оцінки за структурно-функційними особливостями, своєю чергою, визначається у контексті цілого речення: суб'єкт оцінює себе з погляду на користь для акули 鲨鱼不会吃我的 *shāyú bù huì chī wǒ de* акула не буде мене їсти, адже 只能算是三级肉 *zhǐ néng suànshì sān jí ròu* мене можна вважати лише м'ясом третього сорту. Отже, предикат 瘦 *shòu* худий і група предиката 只能算是三级肉 *zhǐ néng suànshì sān jí ròu* мене можна вважати лише м'ясом третього сорту вказують на утилітарну оцінку.

Залежно від контексту і способу сприйняття читачем, або реципієнтом запропонованого контексту, тип оцінки, вираженої одним і тим же оцінним предикатом, може змінюватися. Проаналізуємо:

«...如果说她同我不过是业务上的关系, 她敷衍我, 为了拉稿子, 我敷衍她, 为了要稿费, 那也许是较近事实的, 可是我总觉得, 也不能说 – 点儿感

情也没有»(张爱玲). *Rúguǒ shuō tā tóng wǒ bùguò shì yèwù shàng de guānxi, tā fūyǎn wǒ, wèile lā gǎozǐ, wǒ fūyǎn tā, wèile yào gǎofèi, nà yěxǔ shì jiào jìn shìshí de, kěshì wǒ zǒng juéde, yě bùnéng shuō yīdiǎnr gǎnqíng yě méiyǒu.* Якщо між нами суто ділові відносини, вона **зверху** зі мною, щоб отримати рукопис, а я **поводжуся зверху** з нею, щоб попросити гонорар за рукопис, це може бути ближче до істини, але я завжди відчував, що не можна говорити про те, що почуттів зовсім немає. Дієслово 敷衍 *fūyǎn* «бути зверхнім; ставитись до чогось поверхнево/несерйозно/легковажно; робити щось без ентузіазму» у наведеному прикладі виражає оцінку ставлення суб'єктів один до одного і виконує функцію оцінного предиката.

З огляду на структурно-функційні особливості, у контексті цього прикладу предикат 敷衍 *fūyǎn* має ознаки **утилітарної** оцінки, адже вказує на оцінку поведінки суб'єктів, яка, своєю чергою, слугує інструментом для досягнення певної мети: 1) 她敷衍我, 为了拉稿子 *tā fūyǎn wǒ, wèile lā gǎozǐ.* Вона **поводиться зверху** зі мною, щоб отримати рукопис. 2) 我敷衍她, 为了要稿费 *wǒ fūyǎn tā, wèile yào gǎofèi.* Я **поводжуся зверху** з нею, щоб попросити гонорар за рукопис.

Водночас для предиката 敷衍 *fūyǎn* притаманними також є ознаки **етичної**, або **нормативної** оцінки, адже твердження можна розглядати під таким кутом: «суб'єкти ставляться один до одного зверху (без романтичних почуттів), що є нормою у відносинах між діловими партнерами». Значення нормативної оцінки 敷衍 *fūyǎn* «підкріплюється» останньою частиною речення: 可是我总觉得, 也不能说 - 点儿感情也没有 *kěshì wǒ zǒng juéde, yě bùnéng shuō yīdiǎnr gǎnqíng yě méiyǒu* але я завжди відчував, що не можна говорити про те, що почуттів зовсім немає. Таким чином, суб'єкт підкреслює, що за інших обставин (за відсутності ділових відносин), ймовірно, суб'єкти не були б зверхніми один до одного, але в цьому випадку така поведінка є нормою.

Також можна розглядати 敷衍 *fūyǎn* **поводиться зверху** як предикат, що виражає **емоційну** оцінку, адже йдеться про емоційний стан і внутрішні переживання суб'єктів.

Отже, класифікація оцінних предикатів за структурно-функційними характеристиками у сучасній китайській мові визначається через тип оцінки, яку суб'єкт надає предмету або ситуації: предикати емоційної оцінки; предикати етичної (нормативної) оцінки; предикати утилітарної оцінки; предикати психологічної (інтелектуальної) оцінки. Один і той же оцінний предикат залежно від контексту може виражати різні типи оцінки, що унеможливорює процес повної систематизації оцінних предикатів на класи за типом оцінки, яку вони виражають. Таким чином, тільки конкретно заданий контекст наділяє оцінний предикат характеристиками, притаманними певному типу оцінки, і уможливорює класифікацію оцінного предиката за структурно-функційними характеристиками.

Висновки. За результатами проведеного дослідження було проаналізовано основні критерії для визначення оцінних предикатів: 1) здатність до градування; 2) розмірність; 3) наявність/відсутність суб'єкта оцінки (особи, яка сприймає властивості предмета об'єктивної дійсності); 4) оцінність. За структурно-функційними характеристиками оцінні предикати було класифіковано відповідно до типу оцінки, яку вони виражають у контексті: 1) предикати емоційної оцінки; 2) предикати етичної (нормативної) оцінки;

3) предикати утилітарної оцінки; 4) предикати психологічної (інтелектуальної) оцінки. Охарактеризовано особливості функціонування оцінного предиката у реченні як механізму реалізації певного типу оцінки, заданого конкретним контекстом.

ЛІТЕРАТУРА

Ковальчук Ю.Ю. Особливості аналізу категорії предикату в сучасній китайській мові. *Збірник наукових праць Запорізького національного університету «Нова філологія»*. 2020. Вип. 80. Час. 1. С. 240–246.

Ковальчук Ю.Ю. Оцінні предикати як механізм реалізації оцінки у сучасній китайській мові. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія «Філологія»*. Київ : Вид. Центр КНЛУ. 2022. Вип. 25. Час. 1. С. 70–78.

Коць Т. Оцінність як лінгвістична категорія: вербальна реалізація і стилістична диференціація. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика*. 2021. Вип. 1. Час. 29. С. 18–20.

Краснобаєва-Чорна Ж.В. Кваліфікація цінності у лінгвістиці. *Przeegląd wschodnioeuropejski*. 2019. X/1: 453–462.

Любимова Ю.С. Інтерсуб'єктивний вимір дослідження модальних маркерів у сучасній китайській мові. *Китаєзнавчі дослідження*. 2021. № 3. С. 179–190.

Мерзлюк Д.О. Функціонально-семантичні особливості стативних предикатів сучасної китайської мови. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2018. Вип. 32. Час. 2. С. 71–75.

Приходько Г.І. Оцінка як об'єкт лінгвістики: когнітивно-комунікативний аспект дослідження. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. 2017. № 2. С. 66–70.

Сліпецька В.Д. Взаємозв'язок понять емоційність, оцінка, експресивність – актуальна проблема лінгвістичної теорії емоцій. *Studia Ukrainica Posnaniensia*. 2016. № 4. С. 149–153.

Удовіченко Г.М., Горобей А.М. Категорії оцінки в лінгвістиці та філософії. *Збірник наукових праць Запорізького національного університету «Нова філологія»*. 2021. № 82. С. 300–307.

Чаюк Т.А. Оцінка як засіб лінгвокультурологічної маркованості англomовного дискурсу ЗМІ. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. 2019. Вип. 1. Час. 89. С. 135–139.

Шутак Л.Б. Особливості взаємодії категорії оцінки та квалітативності. *Актуальні питання суспільних наук та історії медицини. Спільний українсько-румунський науковий журнал*. 2017. № 3. Час. 15. С. 49–51.

Barker C. The dynamics of vagueness. *Linguistics and Philosophy*. 2002. Vol. 25. No. 1. P. 1–36.

Bierwisch M. The Semantics of gradation. Dimensional Adjectives: Grammatical Structure and Conceptual Interpretation / In M. Bierwisch, & E. Lang (Eds.). Springer-Verlag Berlin Heidelberg. 1989. P. 261.

Kennedy C. Vagueness and grammar: the semantics of relative and absolute gradable adjectives. *Springer Science+Business Media B.V.* 2007. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10988-006-9008-0> (дата звернення: 14.07.2023)

Li Ch. N., Thompson S.A. Mandarin Chinese: A Functional Reference Grammar. Berkley, CA : University of California Press. 1981. P. 719.

McNally, L., Stojanovic, I. Aesthetic Adjectives. Oxford : Oxford University Press. 2017. P. 17–37.

Stoyanovic I. Evaluative Predicates and Evaluative uses of Ordinary Predicates. *Springer International Publishing AG*. 2017. P. 138–150. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-50953-2_11 (дата звернення: 15.07.2023).

Umbach, C. Evaluative predicates. Beyond Fun and Tasty. *Leibniz-Zentrum Allgemeine Sprachwissenschaft*. Berlin, Germany. Universität Köln. 2021. P. 30–31. URL: www.carla-umbach.de/publications/Umbach2021_BeyondFunAndTasty.pdf (дата звернення: 20.07.2023).

王力. 中国语法理论. 中华书局. 1955. 523页.

王蒙. 海的梦. 1980, available at: www.millionbook.com/xd/w/wang-meng/000/011.htm (дата звернення: 22.07.2023).

张爱玲, 代序1 我看苏青, available at: www.kanunu8.com/book3/8333/184449.html (дата звернення: 22.07.2023).

REFERENCES

Koval'chuk Yu.Yu. (2020), “Osoblyvosti analizu katehoriyi predykatu v suchasniy kytays'kiy movi”, *Zbirnyk naukovykh prats' Zaporiz'koho natsional'noho universytetu “Nova filolohiya”*, Vol. 80, No. 1. Pp. 240–246. (In Ukrainian).

Koval'chuk Yu.Yu. (2022), “Otsinni predykaty yak mekhanizm realizatsiyi otsinky v suchasniy kytays'kiy movi”, *Visnyk natsional'noho linhvistychnoho universytetu. Seriya “Filolohiya”*, Kyiv: Vyd. Tsentru KNLU, Vol. 25, No. 1, pp. 70–78. (In Ukrainian).

Kots' T. (2021), “Otsinnist' yak linhvistychna katehoriya: verbal'na realizatsiya i stylistychna dyferentsiatsiya”, *Visnyk Kyivskoho natsional'noho universytetu im. Tarasa Shevchenka. Literaturoznavstvo. Movoznavstvo. Fol'klorystyka*, Vol. 1. No. 29, pp. 18–20. (In Ukrainian).

Krasnobayeva-Chorna Zh. V. (2019), “Kvalifikatsiya tsinnosti u linhvistytsi”, *Przegląd wschodnioeuropejski.*, No. 1, pp. 453–462. (In Ukrainian; In Polish).

Lyubymova Yu.S. (2021), “Intersub'yektyvnyy vymir doslidzhennya modal'nykh markeriv u suchasniy kytays'kiy movi”, *Kytayeznavchi doslidzhennya*, No. 3, pp. 179–190. (In Ukrainian).

Merzlyuk D.O. (2018), “Funktsional'no-semantychni osoblyvosti statyvnykh predykativ suchasnoyi kytays'koyi movy”, *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya Filolohiya*, Vol. 32, No. 2, pp. 71–75. (In Ukrainian).

Prykhod'ko H.I. (2017), “Otsinka yak ob'yekt linhvistyky: kohnityvno-komunikatyvnyy aspekt doslidzhennya”, *Naukovyy zhurnal L'vivskoho derzhavnogo universytetu bezpeky zhyttyediyal'nosti “L'vivskyy filolohichnyy chasopys”*, No. 2, pp. 66–70. (In Ukrainian).

Slipets'ka V.D. (2016), “Vzayemozvyazok ponyat' emotsiynist', otsinka, ekspresyvnist' – aktual'na problema linhvistychnoyi teorii emotsiy”, *Studia Ukrainica Posnaniensia*, No 4, pp. 149–153. (In Ukrainian).

Udovichenko H.M and Horobey A.M. (2021), “Katehoriyi otsinky v linhvistytsi ta filosofiyi”, *Zbirnyk naukovykh prats' Zaporiz'koho natsional'noho universytetu “Nova filolohiya”*, No. 82, pp. 300–307. (In Ukrainian).

Chayuk T.A. (2019), “Otsinka yak zasib linhvokul'turolohichnoyi markovanosti anhlomovnoho dyskursu ZMI”, *Visnyk Zhytomyrs'koho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Filolohichni nauky*, Vol. 1, No. 89, pp. 135–139. (In Ukrainian).

Shutak L.B. (2017), “Osoblyvosti vzayemodiyi katehoriyi otsinky ta kvalityvnosti”, *Aktual'ni pytannya suspil'nykh nauk ta istoriyi medytsyny. Spil'nyy ukrayins'ko-rumuns'ky naukovyy zhurnal*, Vol. 3, No. 15, pp. 49–51. (In Ukrainian).

Barker C. (2002), “The dynamics of vagueness”, *Linguistics and Philosophy*, Vol. 25, No. 1, pp. 1–36.

Bierwisch M. (1989), *The Semantics of gradation*, Springer-Verlag Berlin Heidelberg, p. 261.

Kennedy C. (2007), “Vagueness and grammar: the semantics of relative and absolute gradable adjectives”, available at: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10988-006-9008-0> (accessed 14 July 2023).

Li Ch.N. and Thompson S.A. (1981), *Mandarin Chinese: A Functional Reference Grammar*. Berkley, CA: University of California Press, p. 719.

McNally, L. and Stojanovic, I. (2017), “Aesthetic Adjectives”, Oxford: Oxford University Press, pp. 17–37.

Stoyanovic I. (2017), “Evaluative Predicates and Evaluative uses of Ordinary Predicates”, available at: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-50953-2_11 (accessed 15 July 2023).

Umbach, C. (2021), “Evaluative predicates. Beyond Fun and Tasty”, available at: www.carla-umbach.de/publications/Umbach2021_BeyondFunAndTasty.pdf (accessed 20 July 2023).

Wáng Lì (1955). *Zhōngguó yǔfǎ lǐlùn*, Zhōnghuá shūjú, p. 523. (In Chinese).

Wáng Méng (1980), “Hǎi de mèng”, available at: www.millionbook.com/xd/w/wangmeng/000/011.htm (accessed 22 July 2023). (In Chinese).

Zhāng Ailing, “Wǒ kàn sū qīng”, dàixù 1, available at: www.kanunu8.com/book3/8333/184449.html (accessed 22 July 2023). (In Chinese).

Стаття надійшла до редакції 24.11.2023.

STRUCTURAL-SEMANTIC FEATURES OF POLYPREDICATIVE COMPOUND SENTENCES IN MODERN CHINESE LANGUAGE

N. Ruda

Ph.D in Philology, Associate Professor,
Head of the Oriental Languages Department of H. S. Skovoroda
Kharkiv National Pedagogical University
2, Valentynivska str., Kharkiv, Ukraine, 61168
natasha.rudaya.7931@gmail.com

This article raises the question of the peculiarities of the functioning of polypredicative sentences in modern Chinese. In particular, sentences with a compound structural basis, their semantics and structure are viewed. Chinese scientists have not separately considered the questions of structural and semantic features of polypredicative sentences in the Chinese language, their place among other communicative units, the potential possibilities and framework for predicative complication of different models of sentences of this type. But the need to improve modern approaches to the nature of a complex sentence in the Chinese language, its usage in various language styles and literary genres determines the relevance of this study. The article presents the opinions of famous Ukrainian scientists on the nature of polypredicative compound sentences and their semantic features. Due to the lack of similar studies among Chinese scientists, the approach of domestic researchers was taken as the basis for this work. The article analyzes the features of models with a compound structural basis. Five models are offered, among which there are contaminated and non-contaminated ones. Non-contaminated sentences with a compound structural basis include sentences with uniform subordination, sentences with heterogeneous subordination, and sentences with consistent subordination. Contaminated constructions include sentences with reverse subordination and sentences with double subordination. Structural features of models and their semantic features are considered. We see the prospects for further research in the study of the polypredicative compound sentences in the Chinese language in different types of speech, the compatibility of types of subjunctives in different models, as well as their stylistic possibilities and functions in an artistic text. We also consider it promising to study the specified type of sentences in comparison with other languages, taking into account the ethno-mental characteristics of their speakers.

Key words: Chinese language, polypredicative sentence, compound structural basis, types of models, syntax.

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БАГАТОКОМПОНЕНТНИХ СКЛАДНИХ РЕЧЕНЬ ЗІ СКЛАДНОПІДРЯДНОЮ СТРУКТУРНОЮ ОСНОВОЮ В СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

Н. В. Руда

У статті порушується питання щодо одного з найменш досліджених типів складного речення, а саме щодо особливостей функціонування багатокомпонентних складних речень у сучасній китайській мові. Зокрема, розглядаються речення зі складнопідрядною структурною основою, їхня семантика та структура. Китайськими вченими окремо не розгляда-

лися питання структурно-семантичних особливостей багатокомпонентних складних речень у китайській мові, їхнє місце серед інших комунікативних одиниць, потенційних можливостей та рамок предикативного ускладнення різних моделей таких речень. Але потреба у вдосконаленні сучасних підходів до природи складного речення в китайській мові, його використання у різних мовних стилях та літературних жанрах зумовлює актуальність цього дослідження. У статті наводяться думки відомих українських учених щодо природи багатокомпонентних складних речень зі складнопідрядною структурною основою, їхніх семантичних характеристик та особливостей вживання. Зважаючи на повну відсутність подібних досліджень у китайських учених, підхід та типологія, розроблені вітчизняними дослідниками, був взятий за основу цієї роботи. У статті аналізуються особливості моделей зі складнопідрядною структурною основою. Пропонується п'ять моделей багатокомпонентних складних речень, серед яких виділяються контаміновані та неконтаміновані. До неконтамінованих речень зі складнопідрядною структурною основою відносимо речення з однорідною супідрядністю, речення з неоднорідною супідрядністю та речення з послідовною підрядністю. До контамінованих конструкцій відносимо речення зі зворотною супідрядністю та речення з подвійною супідрядністю. Розглядаються структурні особливості моделей та їхні семантичні ознаки. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в дослідженні функціонування багатокомпонентних складних речень зі складнопідрядною структурною основою у науковому, публіцистичному, розмовному стилях мови, сполучуваність типів підрядних у різних моделях, а також їх стилістичні можливості та функції в художньому тексті. Перспективним також вважаємо вивчення зазначеного типу речень у зіставленні з іншими мовами з урахуванням етноментальних особливостей їх носіїв.

Ключові слова: китайська мова, багатокомпонентні складні речення, складнопідрядна структурна основа, модель речення, синтаксис.

Питання функціонування багатокомпонентних складних речень (БСР) у сучасній китайській мові досі залишається маловивченим як серед китайських, так і серед вітчизняних науковців. Здебільшого цей тип речень аналізується у складі елементарного складного речення як один із його різновидів, який не має специфічних, властивих лише йому особливостей. Китайськими вченими не розглядалися питання структурно-семантичних особливостей БСР у китайській мові, їх місця серед інших комунікативних одиниць, потенціальних можливостей та рамок предикативного ускладнення різних моделей БСР у китайській мові. Але потреба у вдосконаленні сучасних підходів до природи складного речення в китайській мові, його використанні в різних мовних стилях та літературних жанрах зумовлює **актуальність** цього дослідження.

Спроби автора визначити особливості БСР у китайській мові знайшли своє відображення у попередніх публікаціях [Ruda 2014; Ruda 2013]. Однак дослідження функціонування БСР зі складнопідрядною структурною основою (СО) досі не було відображено у відповідних публікаціях. Питання про багатокомпонентні складнопідрядні конструкції у сучасному мовознавстві не має однозначного розв'язання, оскільки багато лінгвістів розглядають складнопідрядні багатокомпонентні речення в межах елементарних складнопідрядних. Однак сучасні дослідження багатокомпонентних конструкцій у вітчизняному мовознавстві (А. П. Загнітко, Г. Ф. Калашникова, І. І. Слинько, О. А. Козіцька, К. Ф. Шульжук, Т. М. Шкарбан та ін.) засвідчують, що ці структури мають специфічні особливості. Оскільки відсутній теоретичний апарат дослідження китайських БСР, автор спирався на нароби українських дослідників.

Семантична властивість багатокomпонентних складних речень бути цілісною синтаксичною будовою, за допомогою якої виражається складність пізнаваних явищ дійсності, нерідко змушує китайських авторів наділяти мовлення дійових осіб своїх творів, а також авторську мову формою моделей БСР. Однак з урахуванням складності структури БСР і їх значної протяжності, що виявляється в ускладненні вихідних моделей додатковими предикативними основами (ПО), іноді виникають труднощі у сприйнятті їх читачем, тому характерною рисою БСР у китайських прозових творах є порівняно невелика кількість предикативних одиниць, їх небагатослівність, а також прагнення до використання парцельованих структур.

БСР зі складнопідрядною СО мають більш складну структуру і, незважаючи на те, що вони вважаються конструкціями, які належать до книжного стилю мовлення, в китайських художніх текстах вони використовуються набагато рідше (16,3% дібраного ілюстративного матеріалу), ніж БСР зі складно-сурядною СО (73,7%). Проте завдяки особливостям підрядних зв'язків автори китайських художніх творів мають широкі можливості для вираження своїх думок, використовуючи саме БСР зі складнопідрядною СО. За складом БСР у китайській мові переважно трикомпонентні, але можуть включати і чотири, і дуже рідко п'ять предикативних одиниць.

У більшості БСР у китайській художній прозі характеризуються обмеженим лінійно-синтагматичним складом. Це означає, що вони відрізняються малокомпонентністю і малослівністю, невеликою кількістю поширених та відокремлених членів. Крім того, у китайських БСР зі складнопідрядною структурною основою спостерігається дуже обмежений набір сполучників і сполучних слів.

Відомо, що внутрішній світ героя, його почуття, думки, емоції читач дізнається переважно через його монологи, проте аналіз дібраного матеріалу показав, що БСР зі складнопідрядною СО, що служать для змістовної передачі складних форм думки, використовуються не лише в монологічному мовленні героїв, а й у мові автора. «Великі комунікативні можливості БСР проявляються в їхній ідеальній пристосованості до передачі логічної послідовності думки, її найтонших вигинів» [Kalashnykova 1996].

Відсоток використання складнопідрядних БСР у китайській художній прозі не надто високий, крім того, в розглянутих творах представлені не всі моделі, що функціонують у сучасній лінгвістиці.

Відомо, що серед конструкцій з підрядним зв'язком протиставлені один одному два типи будови: речення із супідрядністю і речення з послідовною підрядністю. Такий розподіл конструкцій з підрядним зв'язком зумовлюється декількома факторами:

1. У реченнях із супідрядністю кожна предикативна одиниця є або тільки такою, що підпорядковує, або тільки залежною, тоді як у конструкціях з послідовною підрядністю хоча б одна з ПО поєднує у собі дві ці функції.

2. Речення із супідрядністю мають двоступеневу структуру, у якій один щабель становить одиниця, що підпорядковує, а інша – залежний ряд сурядних одиниць або одиниці, що разом підпорядковані й об'єднані між собою сурядним зв'язком. Конструкції з послідовною підрядністю мають багатоступеневу структуру.

3. Ці два типи конструкцій протиставлені за структурними зв'язками між ПО. У першому типі на одному й тому ж рівні членування складного речення мінімум дві ПО безпосередньо пов'язані з третьою. У другому – тільки дві ПО безпосередньо пов'язані між собою.

У китайській мові БСР із супідрядністю використовуються набагато частіше (7,7% від загальної кількості БСР), ніж з послідовною підрядністю (4,3%).

Речення зі складнопідрядною СО можна розділити на два типи: чисті, або неконтаміновані, та контаміновані. До першого типу належать такі три типи конструкцій: БСР з однорідною супідрядністю, БСР з неоднорідною супідрядністю та БСР з послідовною підрядністю. До контамінованих конструкцій зі складнопідрядною СО належать шість типів речень: БСР зі зворотною супідрядністю, БСР з послідовною супідрядністю, БСР з подвійною (однорідною і неоднорідною) супідрядністю, БСР з послідовною підрядністю і супідрядністю, БСР із супідрядністю і послідовною підрядністю, БСР з подвійною супідрядністю і послідовною підрядністю.

У сучасній китайській мові використовуються тільки дві моделі: БСР зі зворотною супідрядністю та БСР з подвійною супідрядністю. Розглянемо особливості функціонування зазначених типів БСР зі складнопідрядною структурною основою в китайській художній прозі.

Найбільший відсоток від загальної кількості БСР за нашою картотекою становлять БСР з однорідною супідрядністю (7,3%). Як зазначає К. Ф. Шульжук, складнопідрядні речення з однорідною супідрядністю є специфічними утвореннями у системі складнопідрядних багатокомпонентних речень. Це стосується як їхньої синтаксичної структури, засобів зв'язку, так і різноманіття семантико-синтаксичних відношень, що властиві як складнопідрядним, так і складносурядним реченням [Shul'zhuk 1986].

К.Ф. Шульжук визначає складнопідрядні речення з однорідною супідрядністю як конструкції, у яких усі підрядні частини однаково пояснюють головну частину загалом або якийсь один член головної частини. Такі підрядні речення завжди виконують однакову синтаксичну функцію, тобто є підрядними одного виду [Shul'zhuk 1986]. Тобто в конструкціях з однорідною супідрядністю спостерігається тісний зв'язок підрядних у зв'язку з їх однозначністю, однаковою синтаксичною віднесеністю і утвореними ними сурядними відношеннями між ними. Як правило, у БСР з однорідною супідрядністю блок утворює єдина складна частина або блок підрядних, який функціонує як єдність супідрядних предикативних одиниць. У китайській мові здебільшого конструкції з однорідною супідрядністю представлені їх мінімальною трикомпонентною структурою (92%). Наприклад:

他终于有了机会买到这三匹骆驼，因为只能换几颗珍珠或者他能卖十亩地 [Lao She 1998, 67]. 'У нього нарешті з'явився шанс купити три-чотири верблюди, **бо** він міг тільки обміняти кілька перлин або він міг продати десятьму землі'.

农村里的马都马上长了价钱，因为缺青草，因为革命的消息传出来了 [Lao She 1998, 15]. 'Коні в селі відразу зросли в ціні, **тому що** було мало свіжої трави, **тому що** поширилися чутки про революцію'.

Наведені приклади є класичними трикомпонентними БСР з однорідною супідрядністю. У першому БСР два однорідних підрядних з'ясувальних

підпорядковуються головному реченню. Як уже згадувалося вище, у китайській мові засобами зв'язку між головним і підрядним з'ясувальним реченнями є не сполучники, а певна інтонаційна оформленість і порядок послідовності підрядних ПО. На другому рівні членування між двома підрядними, що утворюють відкриту структуру, існують єднальні відношення, що передаються перелічувальною інтонацією. У другому БСР частини, що підпорядковуються, є підрядними причини зі сполучником 因为, що оформляє тільки перше підрядне речення. Підрядні речення поєднані одне з одним розділовими відношеннями за допомогою сполучника 或者. У третьому прикладі підрядні речення також є підрядними причинами, у яких сполучник 因为 оформляє обидві предикативні частини. У всіх наведених прикладах підрядні речення перебувають у постпозиції стосовно головної частини. Перше БСР є негнучкою структурою, у якій через граматичні особливості китайської мови, а саме наявність додаткових з'ясувальних, неможлива зміна порядку послідовності ПО. Другий і третій приклади є БСР гнучкої структури, у яких зміна порядку ПО не порушує правила побудови речення і не впливає на його зміст.

З цього погляду на особливу увагу заслуговують БСР з однорідною супідрядністю, що містить підрядні мети. Відомо, що найбільш характерною рисою синтаксичної структури складнопідрядних речень, що виражають відношення мети, є одночасне використання у їх складі сполучників та спеціальних лексичних елементів (спонукальних дієслів) як засобів зчеплення частин складного цілого. Іншою синтаксичною особливістю речень цього структурно-семантичного типу є чітка диференціація сполучників мети. Підрядні сполучники цього класу розпадаються на дві групи; причому одні сполучники вживаються у разі будь-якого порядку розташування частин складного речення, тоді як інші – тільки у зворотному порядку складників, тобто в тому випадку, коли підрядне речення перебуває в постпозиції стосовно головного речення». У дібраному нами мовному матеріалі наявні БСР з обома зазначеними групами сполучників мети. Наприклад:

为了跟好了解你, 为了我们的关系密切起来, 我请你跟我 - 起过几天 [Yu Hua 2013, 7]. **‘Щоб** краще пізнати тебе, **щоб** наші стосунки стали ближчими, я прошу тебе провести зі мною кілька днів’.

Засобом зв'язку в цьому трикомпонентному БСР є сполучник мети 为了. Цей сполучник використовується в більшості (93%) БСР з однорідною супідрядністю, що містять підрядні мети. Підрядні частини перебувають у препозиції проти головної. Можлива перестановка ПО так, щоб підрядні ставали в постпозицію до головного:

我请你跟我 - 起过几天, 为了跟好了解你, 为了我们的关系密切起来 [Su Tong 1991, 21].

Розглянемо ще один приклад:

我请你多努力, 好让我的父母不反对, 让我爷爷也赞成我们的关心 [Bai Tingting 2000, 23]. ‘Я прошу тебе постаратися, **щоб** мої батьки не заперечували, **щоб** дідусь теж прийняв наші стосунки’.

У цьому БСР підрядні речення перебувають у постпозиції до головного. Засобом зв'язку служить сполучник 好 і спонукальне дієслово 让. Така комбінація робить неможливим перестановку підрядних частин у препозицію до головного.

Набагато рідше в зібраному нами матеріалі трапляються БСР з однорідною супідрядністю, що складаються з чотирьох ПО (7%). Наведемо кілька прикладів:

自己并没有惊人的才力, 因为家里缺钱, 因为不能上学, 父母没有时间培养他 [10, с. 5]. ‘У нього зовсім не було ніяких дивовижних здібностей, **тому що** в сім’ї не вистачало грошей, **тому що** він не міг вступити до школи, батьки не мали часу на його виховання’.

Це БСР з однорідною супідрядністю складається з чотирьох ПО. Друга, третя і четверта предикативні частини є однорідними підрядними причини. Підрядний сполучник 因为 вводить тільки другу і третю ПО, і відсутній перед четвертою. Складносурядний блок підрядних речень становить відкрити структуру, предикативні одиниці якої пов’язані перелічувальною інтонацією.

Одиничними випадками представлено п’ятикомпонентне БСР з однорідною супідрядністю:

既然你再也不爱我, 既然不想再见面, 既然打算搬家, 既然我们没有未来, 那么我也没有意义留在这里 [Su Tong 1991, 17]. ‘**Раз** ти мене більше не любиш, **раз** більше не хочеш зустрітися, **раз** плануєш переїжджати, **раз** у нас немає майбутнього, **то** і мені немає сенсу залишатися тут’.

Наведений приклад є п’ятикомпонентним БСР з однорідною супідрядністю. Чотири підрядних речення знаходяться в препозиції до головного. Перша і друга ПО оформлені підрядним допустовим сполучником 既然, який у поєднанні зі сполучниковим прислівником 那么, що оформляє головне речення, утворює складне сполучникове ціле.

Таким чином, у китайській художній прозі БСР з однорідною супідрядністю представлено трьома варіантами моделі, а саме трикомпонентні, чотирикомпонентні та п’ятикомпонентні БСР, серед яких домінують трикомпонентні конструкції.

Як зазначає К.Ф. Шульжук, серед усіх моделей складнопідрядних багатокомпонентних речень конструкції з однорідною супідрядністю мають найбільші експресивні можливості, тому що однорідні супідрядні в художніх творах нарощують градацію. Така градація цих одиниць, виділення їх в окремі синтагми сприяють емоційному звучанню тексту, його експресивності [Shul'zhuk 1986, 117].

Наступною конструкцією із супідрядністю є модель БСР з неоднорідним супідрядним (2,1%). Г. Ф. Калашникова визначає неоднорідну супідрядність як «такий вид підрядного зв’язку, який шляхом виділення у відрізок складної ситуації двох або декількох різних ознак як би одночасно передає у мисленні й мовленні відношення між елементарними відрізками ситуації» [Kalashnykova 1996]. Крім того, структури з неоднорідною супідрядністю характеризуються відсутністю будь-яких варіантів, тобто в цьому випадку збігаються поняття моделі і варіанта. Щодо семантики БСР з неоднорідною супідрядністю дослідниця вказує, що кожне речення відображає «шматочок» дійсності з її взаємозв’язками. Так, для речення з неоднорідною супідрядністю структурний зміст пов’язано з виділенням і характеристикою різнорідних ознак «шматочка» дійсності [Kalashnykova 1996].

Різні типи зв’язку між ПО допомагають розширити і максимально уточнити, деталізувати інформацію, що передається. Неоднорідна супідрядність

відрізняється від однорідної тим, що підрядні найчастіше мають різне загальне значення, різну синтаксичну віднесеність, різні засоби зв'язку і розташовані дистантно один проти одного. Підрядна частина, яка перебуває з головною в більш тісному зв'язку, становить з нею тісний структурно-семантичний комплекс.

У китайській мові, як правило, підрядне семантично менш пов'язане з головною частиною, розташоване проти неї у препозиції. Розглянемо конструкції з неоднорідною супідрядністю.

你离开了以后，我也走因为 - 个人留在这里太无聊了 [Su Tong 1991, 21].

‘Після того як ти підеш, я теж піду, **тому що** залишатися тут одному занадто тоскно’.

听到了以后，他不高兴再帮忙了，因为这举人老爷实在太“妈妈的”了 [Lu Xun 2003, 13]. **‘Після того як** він почув це, він не був радий знову допомагати, **тому що** цей чиновник надто гидкий’.

У наведених БСР структурно-семантичний блок утворюють головна і друга підрядна частини, пов'язані між собою підрядним сполучником причини 因为. Перша ПО, що становить підрядне часу й оформлена післяйменником 以后, семантично менш пов'язана з головною і належить до складнопідрядного блоку.

阿Q虽然答应着，却不知道他是否放在心上 [Lu Xun 2003, 12]. **‘Хоча** АQ погодився, **але** він не знав, чи прийняв він це близько до серця’.

У цьому БСР з неоднорідною супідрядністю перша ПО є підрядним допустовим і оформлена підрядним сполучником 虽然. Головне речення і підрядне прислівне пояснювальне, що більш тісно пов'язані між собою, утворюють структурно-семантичний комплекс.

为了吃得好喝得好，他装出不舒服像患根炎似的 [Lao She 1998, 11]. **‘Щоб** добре їсти і пити, він прикидався хворим, **як ніби** його прихопив радикуліт’.

У наведеному прикладі блок утворюють друга і третя ПО, що утворюють складнопідрядне речення з підрядним порівняльним. Підрядна частина оформлена складною сполучниковою конструкцією 像 ... 似的. Перша ПО становить підрядне мети, оформлене сполучником 为了.

你要是不同意的话，我就再给你解释因为有命令说服你 [Su Tong 1991, 46]. **‘Якщо** ти не погоджуєшся, **то** я ще раз поясню тобі, **тому що** у мене наказ умовити тебе’.

У наведеному БСР перша ПО є підрядним умови і пов'язане з головним реченням складним сполучниковим комплексом 要是 ... 的话. Третя ПО – підрядне причини, оформлене сполучником 因为. Стосовно блокування частин речення неоднозначне, оскільки з погляду структури БСР блокуванню підлягають друга і третя ПО, а з точки зору семантики – перша і друга.

Як бачимо, у китайських БСР з неоднорідною супідрядністю наявні різноманітні зв'язки між предикативними частинами, що дає можливість авторам більш докладно і детально описувати ситуації. Слід відзначити, що в українській мові у БСР з неоднорідною супідрядністю виділяються три типи підрядних: загальне, членоване і змішане. За нашими спостереженнями, для китайської мови характерні всі три типи. Наведемо приклад БСР з неоднорідною супідрядністю із загальним типом підрядних речень:

当她进来的时候，他抽出点工夫为了踢小马 [Su Tong 1991, 34]. **‘Коли** вона входила, він вибрав момент, **щоб** штовхнути Сяо Ма’.

Розглянемо приклад БСР з членованим типом підрядних:

美林不明白这为什么那么重要，而知道这真的起作用 [Su Tong 1991, 27]。

‘Мей Лінь не розуміла, чому це так важливо, **але** знала, (що) це дійсно спрацьовує’.

У прикладі бачимо членовану неоднорідну супідрядність з підрядними пояснювальними, що належать до однорідних присудків (不 明白 *не розуміла*, 而 知道 *але знала*).

Наведемо приклади БСР з неоднорідною супідрядністю зі змішаним типом підрядних речень:

那些小孩虽然还是年轻，可是他们都知道他是个坏人 [Yu Hua 2013, 42]。

‘**Хоча** ці хлопці ще молоді, **але** всі вони знають, (що) він погана людина’.

我到了办公室时，那里的讨厌的秘书告诉我还要等一会 [Bai Tingting 2000, 29]。‘**Коли** я прийшла до офісу, та неприємна секретарка сказала, (що) я повинна трохи почекати’.

До неконтамінованих БСР зі складнопідрядною СО, як ми вже відзначали, належать БСР з послідовною підрядністю. Ці конструкції не такі численні у китайській мові, як речення із супідрядністю (4,3% від загальної кількості БСР). Як відзначають дослідники [Kalashnykova 1996; Shul'zhuk 2000], характерною особливістю подібних конструкцій є те, що у них одне з підрядних виконує розширену функцію, тобто є одночасно і головним, і підрядним. К.Ф. Шул'жук визначає БСР з послідовною підрядністю як конструкції, у яких лише перша підрядна частина перебуває в прямому, безпосередньому зв'язку з абсолютно незалежною у синтаксичному плані головною частиною, а кожне наступне підрядне синтаксично залежить від попереднього [Shul'zhuk 2000, 311].

У китайській художній прозі найчастіше використовуються речення з двома послідовно підпорядкованими підрядними реченнями (89% від загальної кількості БСР з послідовною підрядністю).

У БСР з послідовною підрядністю особливе місце відводиться підрядному першого ступеня підпорядкування, тому що саме воно прогнозує структуру підрядного другого ступеня, тобто формує конструкцію з послідовною підрядністю [Kalashnykova 1996]. За слушним міркуванням К. Ф. Шул'жука, конструкції з послідовною підрядністю завжди мають чітко визначену кількість рівнів членування: у трикомпонентних – два, у чотирикомпонентних – три, у п'ятикомпонентних – чотири тощо, тобто кількість рівнів членування завжди на одиницю менша, ніж кількість компонентів [Shul'zhuk 1986].

Розглянемо приклади БСР з послідовною підрядністю, що функціонують у китайській художній прозі.

他肯定知道，我不相信因为他以前骗过几次我 [Su Tong 1991, 16]. ‘Він точно знав, (що) я не вірю, **тому що** він уже дурих мене кілька разів’.

У цьому трикомпонентному БСР з послідовною підрядністю перший ступінь підпорядкування становить пояснювальне підрядне, яке є головним проти підрядного причини другого ступеня підпорядкування, оформленого підрядним сполучником 因为.

老爷告诉我她难过得 – 句话也说不出 [Bai Tingting 2000, 12]. ‘Дідусь розповів мені, (що) їй було так важко, (що) вона не могла сказати ні слова’.

У наведеному прикладі перша ПО є головною проти другої ПО, яка становить пояснювальне підрядне. Друга ПО підпорядковує собі підрядне міри

і ступеня, яке є другим рівнем підпорядкування і оформлене структурною часткою 得.

我仍然爱她虽然她一点也不理我，为了不让父母生她气 [Bai Tingting 2000, 23]. ‘Я як і раніше люблю її, **хоча** вона не звертає на мене ніякої уваги, **щоб** батьки не сердилися на неї’.

У цьому БСР з послідовною підрядністю, що складається з трьох компонентів, перший ступінь підпорядкування становить підрядне допустове, оформлене сполучником 虽然. Воно є головним стосовно підрядного причини другого ступеня підпорядкування, оформленого сполучником мети 为了.

Слід зазначити, що в усіх розглянутих БСР підрядні речення перебувають у постпозиції до головного. На першому ступені підпорядкування переважають пояснювальні підрядні. На другому ступені використовуються переважно підрядні детермінантні: причини і мети.

Серед БСР з послідовною підрядністю домінують трикомпонентні моделі (97,5%). Однак аналіз дібраного матеріалу показав, у китайських художніх текстах у поодиноких випадках функціонують чотирикомпонентні БСР, наприклад:

我知道要是你想再见他，他马上就跑来为了让你开心 [Bai Tingting 2000, 57]. ‘Я знаю, (що) **якщо** ти захочеш знову побачити його, **то** він прибіжить, **щоб** порадувати тебе’.

У цьому чотирикомпонентному БСР додаткові частини становлять блок з трьох одиниць. Перша ПО є головною проти другої, оформленої сполучником умови 要是. В інтерпозиції до другої ПО знаходиться друге підрядне умови, яке є головним стосовно третього підрядного мети, приєднаного сполучником мети 为了.

Як зазначає К.Ф. Шульжук, семантико-синтаксичні відношення в реченнях з послідовною підрядністю будуються таким чином, що всі вони теоретично рівноправні: ведучими завжди є відношення між абсолютно незалежною головною частиною і підрядним першого ступеня, решта відношень – включені [Shul'zhuk 2000, 316]. У реченнях з послідовною підрядністю спостерігається збільшення знань про ситуацію «углиб», можливості предикативного ускладнення якої обмежені.

З наявних шести типів контамінованих БСР зі складнопідрядною структурною основою в китайській мові, як показав аналізований матеріал, відзначені тільки БСР зі зворотною супідрядністю і БСР з подвійною супідрядністю.

Модель БСР зі зворотною супідрядністю становить 5,1% від загальної кількості БСР. Особливістю цієї моделі є семантична віднесеність підрядного речення відразу до двох головних. «Як структури, широко вживані для співпідпорядкування підрядного будь-якого типу, використовуються складносурядні речення відкритої структури зі значенням одночасності або тимчасової послідовності» [Kalashnyukova 1996, 101]. Слід зазначити, що всі БСР цієї моделі, представлені в нашій картотеці, трикомпонентні, наприклад:

哪怕唯欣不是这个世界的人，但是他渴望知道更多，也从来没害人 [Su Tong 1991, 14]. ‘**Нехай** навіть Вей Сін не від світу цього, **але** він прагне знати ще більше, **і** він жодного разу не нашкодив людям’.

У цьому прикладі трикомпонентного БСР зі зворотною супідрядністю підрядна частина розташована в препозиції і підпорядковується відразу двом

головним, що створює складносурядний структурний блок відкритої структури, зв'язаний єднальним сполучним прислівником 也. Підпорядкована частина є допустовим підрядним, оформленим підрядним сполучником 哪怕.

假如他早点下班, 决 - 定来得及, 他也跟小丽见得面 [Bai Tingting 2000, 57].
‘Якби він трохи раніше пішов з роботи, то обов'язково б встиг, він зміг би зустрітися з Сяо Лі’.

У цьому трикомпонентному БСР зі зворотною супідрядністю підрядне речення умови підпорядковується двом головним за допомогою умовного сполучника 假如. Складносурядний блок утворюють два головних речення відкритої структури, пов'язаних відношеннями часової послідовності.

我们选了路线时, 太阳已经出来了, 而刮起轻风来了 [Su Tong 1991, 34].
‘Коли ми обрали маршрут, сонце вже зійшло, і піднявся легкий вітер’.

У наведеному прикладі підрядне часу за допомогою службового слова 时 підпорядковується двом головним частинам проти двох супідрядних головних. Два головних речення утворюють складносурядний блок відкритої структури і пов'язані відношеннями часової послідовності та єднальним сполучником 而.

要是他没找到旅馆, 我们就无法在露天过夜, 而美林肯定会很着急 [Su Tong 1991, 33].
‘Якщо він не знайшов готель, то нам доведеться провести ніч під відкритим небом, і Мей Лін, безумовно, буде дуже переживати’.

У вказаному трикомпонентному БСР зі зворотною супідрядністю підрядне умови оформлено умовним сполучником 要是. Складносурядний блок становить відкриту структуру, в якому предикативні одиниці зв'язані за допомогою єднального сполучника 而 і відношеннями одночасності.

Необхідно відзначити, що в усіх БСР зі зворотною супідрядністю, представлених у нашій картотеці, підрядна частина розташована в препозиції до двох головних. Як зазначає Г.Ф. Калашникова, у таких реченнях головні, що співпідпорядковують, завжди контактні. Ознака лінійної контактності сурядних компонентів, таким чином, може служити одним із критеріїв розмежування складносурядних речень з підрядністю, де сурядні компоненти можуть бути як лінійно контактні, так і дистантні, і БСР зі зворотною супідрядністю, де головні, що співпідпорядковують, у тричленній структурі завжди контактні [Kalashnykova 1996, 107], зокрема через те, що являють собою відкриті структури зі значенням одночасності або тимчасової послідовності.

Серед контамінованих конструкцій зі складнопідрядною структурною основою у дібраному нами мовному матеріалі найменш представлені БСР з подвійною супідрядністю (0,5% від загальної кількості БСР). Це модель БСР, у якій представлена як однорідна, так і неоднорідна супідрядність, наприклад:

我回来了的时候, 他们默默相视, 因为吵架了, 也没有人想第一个和好 [Bai Tingting 2000, 45].
‘Коли я повернулася, вони мовчки дивилися один на одного, **тому що** посварилися, і ніхто не хотів миритися першим’.

У цьому чотирикомпонентному БСР з подвійною супідрядністю перше підрядне часу оформлене службовим словом 的时候 і перебуває у препозиції до головного речення. Третя і четверта підрядні причини розташовані в постпозиції до головного і пов'язані з ним підрядним сполучником 因为. Складносурядний блок підрядних речень становить закриту структуру, предикативні одиниці якої пов'язані сполучним словом 也 і причинно-наслідковими відношеннями.

在我替他们买到了票以后，他们说票已经买好了，他们晚上八点就出发 [Su Tong 1991, с. 43]. ‘Після того як я купив їм квитки, вони сказали, що квитки вже куплені і вони їдуть о 8 годині вечора’.

У представленому прикладі перша ПО є підрядним часу і розташована в препозиції до головного речення. Часові відношення оформлені сполучниковим прислівником з післяйменником 在 ... 以后. Третя і четверта ПО є прислівними пояснювальними підрядними, перебувають у постпозиції до головного речення й утворюють складносурядний блок, предикативні частини якого пов’язані між собою прислівником у ролі сполучника 就.

У таблиці 1 представлені дані про середню довжину (N сер.) й максимальне предикативне ускладнення (I max) БСР зі складнопідрядною структурною основою.

Як видно з таблиці, домінуючими є трикомпонентні структури БСР зі складнопідрядною структурною основою. У двох моделях – з однорідною супідрядністю і з послідовною підрядністю – трапляються БСР, що складаються з чотирьох ПО. П’ятикомпонентні речення в нашому матеріалі представлені тільки в БСР з однорідною супідрядністю. Незважаючи на те, що максимальна довжина БСР у китайській мові становить 8 ПО, у БСР зі складнопідрядною СО таких випадків не представлено.

Таким чином, БСР зі складнопідрядною структурною основою представлені моделями із супідрядністю та послідовною підрядністю, включають здебільшого три і чотири ПО (99%). Моделі із супідрядністю і послідовною підрядністю протиставлені структурними зв’язками між ПО. Так, у БСР із супідрядністю на першому рівні членування дві ПО безпосередньо пов’язані з третьою, а у БСР з послідовною підрядністю тільки дві ПО безпосередньо

Таблиця 1

Відсоткове співвідношення ПО у БСР зі складнопідрядною СО

Тип зв’язку	Типи конструкцій	Кіл-ть конструкцій всередині певного типу (у %) з 3, 4, 5 тощо ПО						N сер.	I max
		3	4	5	6	7	8		
Неконтамінований	Однорідна супідрядність	92%	7%	1%	–	–	–	3,2	2
	Неоднор. супідрядність	100%	–	–	–	–	–	3	0
	Послідовна підрядність	97,5%	2,5%	–	–	–	–	3,1	1
Контамінований	Зворотна супідрядність	100%	–	–	–	–	–	3	0
	Подвійна супідрядність		100%					4	0

пов'язані між собою. В конструкціях зі складнопідрядною СО представлені чотири види супідрядності. У разі однорідної супідрядності спостерігається блокування підрядних речень за наявності однакового сполучника або факультативного перед іншими однорідними підрядними. Здебільшого конструкції з однорідною супідрядністю представлені мінімальною трикомпонентною структурою (92%). Найчастіше однорідні підрядні розташовані в постпозиції до головної частини. Серед БСР з неоднорідною супідрядністю найчастіше використовуються конструкції зі змішаною неоднорідною супідрядністю, в яких блокуванню піддається головне речення із семантично неповнозначними опорними словами, заповненими підрядними прислівними. Найбільш частотними типами підрядних у змішаній неоднорідній супідрядності є підрядне з'ясувальне + підрядне часу, умови або причини.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в дослідженні функціонування БСР зі складнопідрядною СО у науковому, публіцистичному, розмовному стилях мови, сполучуваність типів підрядних речень у різних моделях, а також їхні стилістичні можливості та функції в художньому тексті. Перспективним також вважаємо вивчення зазначеного типу речень у зіставленні з іншими мовами з урахуванням етноментальних особливостей їх носіїв.

ЛІТЕРАТУРА

Загнітко А.П. Теорія сучасного синтаксису : монографія. Донецьк : Дон. ун-т, 2006. 378 с.

Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови. Синтаксис : монографія. Донецьк : Дон. ун-т, 2001. 663 с.

Калашникова Г.Ф. Синтаксис багатокомпонентного складного речення в системі філологічної освіти в виші та у школі : навчально-методичний посібник. Харків : вид-во ХДПУ. 1998. 298 с.

Козіцька О.А. Контаміновані складнопідрядні багатокомпонентні речення в сучасній українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2003. 20 с.

Руда Н.В. Засоби зв'язку в багатокомпонентних безсполучникових складних реченнях з однофункціональними предикативними одиницями. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Східні мови та література*. 2014. № 4. С. 31–33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Sm_2014_1_10.

Руда Н.В. Представленість моделей багатокомпонентних складних речень у романі Лао Ше «Рикша». *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Східні мови та література*. 2013. № 1. С. 30–33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Sm_2013_1_10.

Шкарбан Т.М. Формально-граматична і стилістична структура складних конструкцій з однорідною супідрядністю. *Мовознавство*. 1994. № 1. С. 30–34.

Шульжук К.Ф. Синтаксис складного речення : навчальний посібник. Рівне : Рівнен. держ. гуманітар. ун-т, 2000. 126 с.

Шульжук К.Ф. Складне багатокомпонентне речення в українській мові. Київ : Наукова думка, 1986. 183 с.

老舍. 骆驼祥子. 北京: 北京人民文学出版社, 1998. 224 p.

鲁迅. 阿Q正传 / 经典大全集. 南海出版公司, 2003. 418 p.

余华. 第七天. 北京: 新星出版社, 2013. 218 p.
白婷婷. 摹拟爱情. 西安太白文艺出版社出版, 2000. 240 p.
妻妾成群. 苏童著中篇小说. 北京: 北京出版社, 1991. 160 p.

REFERENCES

- Zahnitko A.P. (2006), Teoriya suchasnoho syntaksysu: monohrafiya. Donets'k, 378 s. (In Ukrainian).
- Zahnitko A.P. (2001), Teoretychna hramatyka ukrayins'koyi movy. Syntaksys: monohrafiya. Donets'k, 663 s. (In Ukrainian).
- Kalashnykova H.F. (1998), Syntaksys bahatokomponentnoho skladnoho rechennya v systemi filolohichnoyi osvity v vyshi ta u shkoli: navchalno-metodyichniy posibnyk. Kharkiv, 298s. (In Russian).
- Kozits'ka O.A. (2003), Kontaminovani skladnopyidryadni bahatokomponentni rechennya v suchasniy ukrayins'kiy movi: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01. Kyiv, 20 s. (In Ukrainian).
- Ruda N.V. (2014), Zasoby zv'yazku v bahatokomponentnykh bezspoluchnykovykh skladnykh rechennyakh z odnofunktsional'nymy predykatyvnyimi odynitsyami. *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Skhidni movy ta literatura*. №4. S. 31–33, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Sm_2014_1_10. (In Ukrainian).
- Ruda N.V. (2013), Predstavlenist' modeley bahatokomponentnykh skladnykh rechen' u romani Lao She "Ryksha". *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Skhidni movy ta literatura*. № 1. S. 30–33, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Sm_2013_1_10. (In Ukrainian).
- Shkarban T.M. (1994), Formal'no-hramatychna i stylistychna struktura skladnykh konstruksiy z odnoridnoyu supidryadnistyu. *Movoznavstvo*. № 1. S. 30–34. (In Ukrainian).
- Shul'zhuk K.F. (2000), Syntaksys skladnoho rechennya: navchalniy posibnyk. Rivne, 126 s. (In Ukrainian).
- Shul'zhuk K.F. (1986), Skladne bahatokomponentne rechennya v ukrayins'kiy movi. Kyiv, 83 s. (In Ukrainian).
- Lao She. Luo Tuo Xiangzi. Beijing: Beijing renmin wenzue chuban she. 1998, 224 p. (In Chinese).
- Lu Xun. A Q zheng zhuan/ jingdian da quanji. Nanhai chuban gongsi. 2003. 418 p. (In Chinese).
- Yu Hua. Di qi tian. Beijing: Xixing chuban she. 2013. 218 p. (In Chinese).
- Bai Tingting. Moni aiqing. Xi'an taibai wenyi chuban she chuban. 2000. 240 p. (In Chinese).
- Qi qie cheng qun. Su Tong zhe zhong pian xiaoshuo. Beijing: Beijing chuban she. 1991, 160 s. (In Chinese).

Стаття надійшла до редакції 20.11.2023.

Мета Асоціації полягає в сприянні розвитку наукових досліджень Китаю в Україні й розробці освітніх китаєзнавчих дисциплін, а також у популяризації сучасних знань про китайську цивілізацію.

Будь-яка людина, зацікавлена в сприянні досягнення цілей і завдань діяльності Української асоціації китаєзнавців, може вступити в Асоціацію шляхом подання заявки на членство.

Членство в Асоціації відкрито для громадян усіх країн світу, чий інтереси пов'язані з китаєзнавством.

Усі члени Асоціації запрошуються до участі в заходах і нарадах Української асоціації китаєзнавців, а також мають право голосувати й посідати виборні місця.

Президент: КІКТЕНКО Віктор Олексійович, д-р філос. наук, ст. н. сп.,
в. о. директора Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України
тел.: (+380 44) 353-7286
моб.тел.: (+380 96) 852-7454
e-mail: kiktenko@gmail.com

Виконавчий секретар: ГОБОВА Євгенія Валеріївна, канд. філол. наук,
молодший науковий співробітник відділу Азіатсько-Тихоокеанського регіону
Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України
моб. тел.: (+380 66) 729-0549
e-mail: jane.lutsenko@gmail.com

Місцезнаходження:

01001 Україна, Київ, вул. Грушевського, 4,
Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України,
кімн. 211, Українська асоціація китаєзнавців
тел.: (+038-044) 353-7285
e-mail: info@sinologist.com.ua
<http://www.sinologist.com.ua>

«КИТАЙСЬКИЙ ШОВК І ШОВКОВИЙ ШЛЯХ» В УКРАЇНІ: ВІДКРИВАЮЧИ СТАРОДАВНІ ТАЄМНИЦІ

Коли ми говоримо про Китай, однією з перших асоціацій, що спадають на думку, є шовк. Шовк став символом розкоші, вишуканості та високого мистецтва, і його вплив на світову культуру й торгівлю не може бути недооцінено.

Водночас українці теж мають особливу цікавість до шовку. Україна має власні традиції у текстильній промисловості, включаючи шовківництво, яке стало частиною культурної спадщини країни. Інтерес до шовку в Україні виявляється через спеціалізовані майстерні, виставки та події, де українці можуть дізнатися більше про мистецтво шовку. Ця книга, в свою чергу, дозволяє українським читачам поглибити знання у галузі шовківництва.

Сьогодні шовк – одна з *найдорожчих і найпопулярніших тканин* у всьому світі, але яким чином він був відкритий? З чого було зроблено перший шовк? На сторінках цієї книги розкривається походження шовку та його первісне використання у Китаї.

Щоб зрозуміти, як виробляють шовк, необхідно вивчити життєвий цикл шовкопряда, а також розглянути роль тутових дерев у шовківництві. Читач дізнається про те, які етапи включає процес отримання ниток шовку, які були відмінності в тканинах, що вироблялися на півночі та півдні Алтайських гір, і які особливості вони мали? Книга розкриває дивовижні історії про виробництво шовку, торгівлю та обміни, які відбувалися протягом тисячоліть.

Шовківництво в Китаї традиційно *супроводжувалося ритуалами й обрядами* – у книзі розповідається про релігійні та містичні аспекти, пов'язані з шовківництвом. Яким чином шовк і Шовковий шлях увійшли до легенд та міфології Європи? Як філософія п'яти елементів і п'яти кольорів впливала на шовкове мистецтво?

Археологічні знахідки надають нам цінні докази про те, *коли і де почали виробляти й використовувати шовк*. Вони включають не лише шовк, а й цінні артефакти, які розкривають перед нами життя стародавніх народів. Які маршрути використовувалися для доставки китайського шовку на Захід? Які візерунки та мотиви були популярні на шовкових тканинах у цей час? Ці питання – лише початок розгадування глибоких таємниць, викладених у книзі.

Шовк *цзінь* із написом
«*усін чу дунфан лі Чжуню*»
та реконструйований візерунок

Хубілай-хан у червоних шатах
із вишитію золотом парчі
з візерунком дракона (фрагмент
картини «Хубілай на полюванні»)

Поповнюючи цією книгою свою бібліотеку, читач набуває не лише джерело знань, а й унікальне дослідження, яке розширить його бачення світу. Вона стає свого роду вікном у минуле й путівником у майбутнє, відкриваючи нові перспективи для розуміння світової історії та культури.

Історія шовку та Шовкового Шляху – це не тільки минуле, а й частина *всесвітньої культурної спадщини*, яка збагатить наше розуміння власного часу та допоможе нам бачити світ із широкої перспективи.

Валентина Віткова,
перекладач, Видавничий дім «Гельветика»

ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ АВТОРІВ

Науковий збірник «Китаєзнавчі дослідження» приймає статті українською, російською, англійською та китайською мовами, надіслані на e-mail: info@chinese-studies.com.ua.

Вимоги до оформлення статті:

Рукопис подається у вигляді документа MS Word із розширенням *.rtf або *.doc. Редакція журналу здійснює зовнішнє та внутрішнє анонімне рецензування статей і перевірку на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

Рекомендується така схема представлення наукової статті в журналі:

Блок 1. УДК, заголовок, П. І. Б автора (співавторів) (транслітерація), науковий ступінь, учене звання, назва, адреса організації, електронна пошта всіх або одного автора, анотація (270–300 слів), ключові слова (5–7 слів) англійською мовою.

Блок 2. Заголовок, П. І. Б автора (співавторів), повний текст статті мовою оригіналу.

Блок 3. Список літератури з кириличними посиланнями.

Блок 4. Транслітерований список літератури (References).

Блок 5. Заголовок, П. І. Б автора (співавторів), анотація, ключові слова українською мовою.

Блок 6. Заголовок, П. І. Б автора (співавторів), анотація, ключові слова російською мовою.

Вимоги до ілюстрацій та списку літератури:

Усі графічні файли подаються окремо від текстового у відповідному форматі, наприклад *.jpg.

Посилання на літературу наводяться в тексті. У квадратних дужках подається ім'я автора, рік видання (без коми перед ним) і в разі потреби сторінки: [Michalak-Pikulska 2002, 66]. Ініціали наводяться після прізвища автора лише в тому випадку, коли в статті є посилання на кількох авторів з однаковим прізвищем. Якщо в одному місці наводяться посилання на кілька праць, вони подаються в хронологічному порядку через крапку з комою. Якщо йде посилання на колективну монографію, енциклопедію, словник тощо, у квадратних дужках наводяться перші слова назви: [Manzil... 2013]. Текстові посилання подаються наприкінці статті, перед літературою.

Список цитованої літератури, розміщений в алфавітному порядку, подається в кінці статті під назвою **ЛІТЕРАТУРА**. При оформленні списку літератури слід дотримуватися вимог Національного стандарту України **ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання»**. Назви цитованих праць оформляються за таким зразком:

Кіктенко В. О. «Китайська мрія» як теорія нового етапу модернізації КНР. *Східний світ*. 2015. № 3. С. 106–114.

Манхейм К. Избранное: диагноз нашего времени. Москва : Изд-во «РАО Говорящая книга», 2010. 744 с.

Brown K. The Communist Party of China and Ideology. *China: An International Journal*. 2012. Vol. 10. № 2. P. 52–68.

Транслітерований список цитованої літератури (**References**) оформлюється за гарвардським стилем. Він подається повністю окремим блоком, повторюючи список літератури, наведений мовою оригіналу відповідно до вимог ДАК України, незалежно від наявності в ньому англійських джерел. Якщо в списку є посилання на іноземні публікації, вони повністю повторюються в **References**. Транслітерація здійснюється за стандартом BGN/PCGN.

Для транслітерованих праць (з оригіналу кирилицею) пишемо англійською мовою повне місце видання, а також позначення томів, номерів, сторінок (“Vol.”, “No.”, “pp.”, “p.”). Назву видавництва залишаємо транслітерованою. Зазначаємо наприкінці речення мову видання, наприклад (In Ukrainian). Більше інформації див.: http://chinese-studies.com.ua/uk/for_authors.

Транслітерація іноземних слів здійснюється латинською графікою з відповідною діакритикою. Власні імена, назви передаються за допомогою літер українського алфавіту з урахуванням традиційних написань.

Формат 70×108/16. Гарнітура Times New Roman.

Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 9,3.

Замов. № 0124/074. Наклад 200 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»

65101, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1

Телефон +38 (095) 934 48 28

E-mail: mailbox@helvetica.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК No 7623 від 22.06.2022 р.